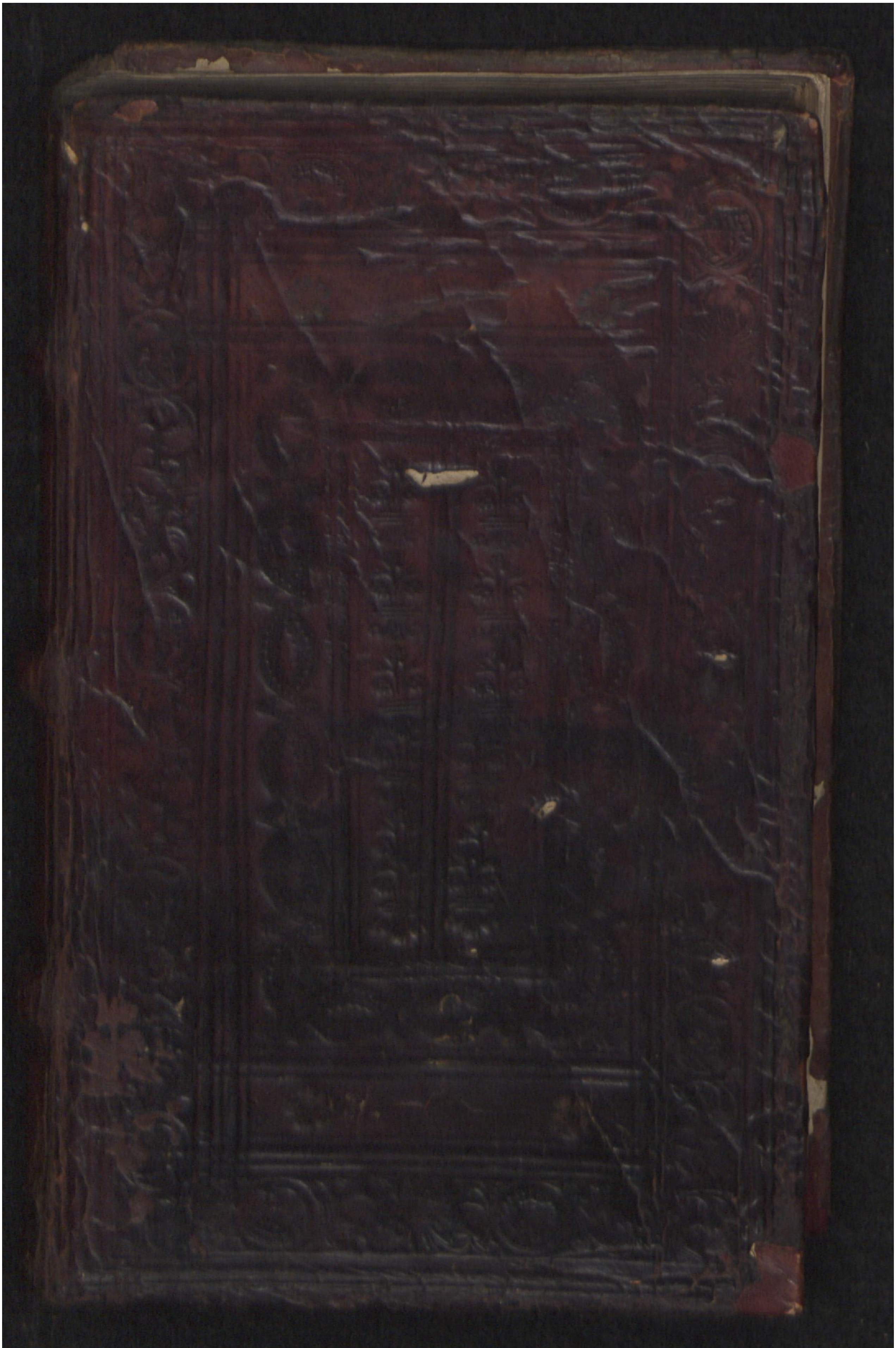

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

No 532.

M. Fischer fecit

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

=LN 851
ex. 2

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

HISTORIA DOMINI IHESV CHRISTI DEI ET HOMINIS, REGIS COELI ET TERRÆ maximi & inuictiſsimi, unici Eccleſiæ Dei Monarchæ, ſummi æterniq́; Sacerdotis, ducis de Bethlehem illuſtriſsimi, triumphatoris regni tenebrarum glorioſiſsimi, ac datoris uitæ æternæ liberaliſsimi: ex principio Euangelij Iohannis

per

NICOLAVM HEMMINGIVM.

Habes in his pagellis pie lector, præter hiſtoriã Domini præcipua noſtræ religionis capita ſimpliciſsimè explicata, unà cum refutatione multorum errorũ, ut magicæ artis, & aliarum ſuperſtitionum & abuſuum. His utere mecum, & candidè iudica ſine calumnia.

HAFNIÆ
Excudebat Laurentius Benedict.
1562.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

ORNATISSIMO VIRO, doctrina, pietate ac ſapientia præſtanti, D. Iohanni Albertio, Epiſcopo Selandiæ vigilantiſsimo, ac in Regia Academia Hafnienſi ſacratiſsimæ Theolo-giæ profeſſori doctiſsimo, fratri ſuo: gratiam & pacem precatur

NICOLAVS HEM-mingius.

✣

SAPIENTER *à veteri* Poëta Menandro dictũ eſt: ὦς ἡδύ γ' ἐμ ἀδελφοῖς ὁμονοί-ας ἔρως. Nihil enim eſt melius, nihil dulcius, nihil ſanctius ſincera hominum inter ſe concordia. Quàm autem uerè hoc dicatur, non ſolum ratio recta dictat, uerumetiam omnium ſanorum hominum prudens te-ſtatur experientia. Quæ domus non fœlix iudicatur, in qua coniugum animos dulcis connectit concordia? Quæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Quæ reſpublica non cenſetur beatiſsima, cuius ciues mutua ſe complectuntur beneuolentia ? Quodnam, quæſo, regnum rapinæ hoſtium & predæ expoſitum fuiſſe proditur, in quo gubernatorum & ſubditorum tranquillus fuit ὁ τῆς ἑταιρίας λημήν ? Tartarorum Rex quidã moriens filijs duodecim ſagittas totidem in faſcem ligatas tradidit, ut frãgerent : illis autem fruſtrà conantibus, ſolui eas iuſsit, atq; frangi ſingulas. Ita ueſtrum (inquit) imperium, ſi eritis concordes, firmum fuerit ac ſtabile : at ſoluto animorum conſenſu, hoſtium iniuriæ obnoxium. Atq; ita profectõ eſt ut ille ait : Concordia paruæ res creſcunt, diſcordia magnæ dilabuntur.

Quid, quæſo, dicemus de Eccleſia ? An non & huius incolumitatem una tutatur concordia ? An non omnia Eccleſiæ membra mutuis inter ſe officijs charitate & concordia cohærent & continentur ? Rectè igitur Paulus

ait :

ait: Vinculum perfectionis eſt chari-
tas. Audiamus Dauidem ſapientiſsi-
mum ac ueriſsimum concordiæ in Ec-
cleſia Dei præconem. Ecce, inquit,
quàm bonum & quàm iucundum, habi-
tare fratres unanimes. Eſt ſicut unguen-
tum optimum ſuper caput, deſcendens
ſuper barbam, barbam Aharon: quod
deſcendit ſuper oram ueſtimentorum e-
ius, & ſicut ros Hermon qui deſcen-
dit ſuper montes Sion. Quoniam illic
præcepit Iehouah benedictionem, &
uitam uſq; in ſeculum.

An ullus Apelles expreſsius ma-
giſq; graphicè concordiæ bonum de-
pingere potuit? Principiò in admi-
rationem excitatis auditorum animis,
concordiam optimam eſſe & iucundiſsi-
mam, quò eius deſiderio animi piorum
magis inflammentur, affirmat. Deinde
eandem fragrantiorẽ ac ſuauiorem bal-
ſamo illo odoratiſsimo, quo Reges olim
& Sacerdotes ungebantur, pronunciat:
& pulcherrimè indicat unde proficiſc-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

uera & pia concordia debeat. Vnguen-
tum inquit effuſum in caput Aharonis,
de capite in barbam, de hac in reliquum
corpus, ac tandem in oram ueſtimento-
rum ſtillat.

Sed quid ſibi uult quòd Aharonis
potiſsimum meminit Regius Propheta?
Hoc eò pertinet, ut ueluti ſymbolo quo-
dam illuſtri doceat, unde ſit ueræ con-
cordiæ origo, uidelicet à pio in religio-
ne conſenſu. In hac enim cùm doctores
concordes ſunt, ipſa concordiæ uis eti-
am ad alios manat, non ſecus atq; bal-
ſamum effuſum in caput paulatim di-
ſtillat in barbam, & inde in reliquum
corpus, donec in extremam oram ueſti-
mentorum dimanauerit: ut ſic uel infir-
mis membris ſua aſpiret fragrantia.
Vt ergo balſamum ſuaui quadam uo-
luptate totum perfundens corpus, o-
mnia eius membra reficit ac uires robo-
rat: Ita ſancta concordia à Doctoribus
manans, totum Eccleſiæ corpus diuina
quadam & ſancta uoluptate perfun-
dit,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

dit, ac ſingula eius membra mirificè ob-
lectat.

Necq; hac dulciſsima imagine con-
tentus eſt Dauid, ſed addit aliam, Con-
cordiam rori cœleſti cõparans. Sicuti e-
nim ros cœleſtis terram arentem reficit,
exhilarat, ac fœcundat: Ita pia & ſancta
concordia, à docentibꝰ ad auditores pro-
manans, cœleſti quodam rore rigat ani-
mos, et ueluti ad ſuauiſsimos pietatis fru-
ctus concipiendos & edendos feraces
reddit. Necq; mirum eſt ita fœcundam
eſſe concordiam. Nam, ut Dauid ſub-
iungit, illic mandauit Dominus bene-
dictionem & uitam uſcq; in ſeculum. Quis
fructus uberior eſſe poteſt ſanctæ con-
cordiæ? Dominus mittit in concordes
benedictionem, qua eos fœlices reddit,
curatcq; non ſolum ut ubi eſt uera frater-
nitas, omnes ſua beneficentia fruantur,
uerumetiam ut perpetua uita beati gau-
deant.

Sed quorſum (inquies) hæc? iſta
ſanè ideo à me dicta cogites, chariſsi-
me frater, uelim, ut nos gratitudinis er-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

ga Deum admoneant, qui gubernatores Eccleſiarum Danicarum & doctores religionis in ſcholis & templis 26. annos ferè ita deuinxerat, ut ſummum adhuc tueantur in doctrina religionis conſenſum, ac omnes ueluti uno animo inutilibus diſputationibus & contentionibus nihil ad ædificationem facientibus renunciarint: non ſecus ac ſi alius alium hoc Pindarico uerſu à diſcordia & contentione dehortaretur: ἔα πόλεμον, ἔα μαχὰν χωρὶς θεοῦ. Quid quæſo ſpirauit ſanctum illud pectus D: Petri Palladij pręter pacem & concordiam? Quid ſuauiſsimus D. Iohannes Seningius? Quid grauiſsimus ille & ſincerus Theologus D: Iohannes Machabæus Alpinas? Quid Franciſcus Vormordus Epiſcopus olim Scaniæ? Quid M. Iohannes Sclauus Epiſcopus aliquando Ripenſis? Quid M. Iacobus Schøningius Vibergenſis olim antiſtes. Quid M. Georgius pręſul Othonienſis? Quid D: Olaus Chryſoſtomus & poſt eum M. Laurentius Nicolai Ripēſis, Vendalenſium Eccleſiarū ali-

quando

quando gubernatores? Quid Nicolaus
Palladius qui Scanicas Eccleſias multos
annos rexit? An non hi omnes ad con-
cordiam & pacem dulciſsimam nati eſ-
ſe uidebantur? qui nunc omnes tandem
iuxta promiſsionem Dei, in portũ illum
beatum uitæ æternum duraturæ per-
uenerunt, ubi nunc conſpectu filij Dei
beati fruuntur, & abſq; dubio nobis
optant, quam illi ardentiſsimis animis
coluere, concordiam, quanq; ueluti lam-
padem nobis, qui adhuc ſuperſtites ſu-
mus, tradiderunt, ut eam ſanctè, illo-
rum exemplo colamus, quod & ex Dei
gratia adhuc facimus. Quid enim cha-
rius habet M. Chilianus qui nunc Vi-
bergenſes Eccleſias regit pia concordia?
Quid M. Laurentius Bartholomei Epi-
ſcopus Arhuſienſis paci & tranquillita-
ti Eccleſiarum anteponit? Quid dicam
de M. Georgio Martini, qui olim noſter
paſtor fuit, nunc uerò Vendalenſes Ec-
cleſias gubernat? Quid de M. Tycone
Aſmundo qui cùm hic Paſtor eſſet &
Profeſſor, legitimè uocatus eſt ad gu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

bernationem Eccleſiarum Scanicarum ? Quid de M. Nicolao Caſpare Eccleſiarum Fyonicarum rectore ? Quid de noſtro M. Paulo Mathiæ qui de profeſſore huiꝰ ſcholæ diligentiſsimo, factꝰ eſt inſpector Eccleſiarum Ripenſium uigilantiſſimus ? Hi uiri & multi alij, quorum nobis olim conſuetudo iucundiſsima fuit, ſummum & doctrinæ & animorum nobiſcum, ut fratres decet, conſenſum colunt. Plena etenim & iuſta concordia, uoluntatum & doctrinæ conſenſu conſtat.

Hanc concordiam noſtris Eccleſijs gratulor, & oro Deum patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, ut ea noſtrarum Eccleſiarum fœlicitas ſit perpetua, ne Satan aliquod uirus euomat, quo hanc ſanctam concordiam inficiat, ut infecta tandem diſſoluatur. Hoc itaqꝫ ut caueatur omnibus uiribus conandum eſt, idqꝫ potiſsimum nobis quibus munus docendi in ſcholis & Eccleſijs commiſſum eſt, & ſingulari prudentia opus eſt & pijs

uotis,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

uotis, ut maturè occurratur initijs & occaſionibus Hæreſeon & Schiſmatum, quibus unitas Eccleſiæ turbatur & ſcinditur.

Sæpe initia uidimus incendiorum, ſed ſtatim diuina gratia per prudentes gubernatores reſtincta ſunt: unus atq; alter aliunde huc aduenientes, Anabaptiſtarum ueneno nonnullos inficere attentarunt. Sed mox dolo prodito magiſtratus uigilantia ſunt coerciti. Adfuerunt & hic hoſpites quidam, qui ob ceremonias noſtrarum Eccleſiarum offenſi, ſe à publico cœtu Eccleſiæ noſtræ excluſerunt, ſed eorum ſchiſmati nullus cordatus locum fecit. Breuiter, ea fuit hactenus gubernatorum prudens uigilantia, quòd ſuborientia Hæreſeon & Schiſmatum ſemina mox eradicarint.

Verùm quid nunc Satan molitur? quia ea non ſucceſsit uia, alia aggreditur, quo ſanctam noſtrarum Eccleſiarum concordiam inuadat ac diſſoluat. Reuocat enim iam multis annis ſepultũ artificium uetus, quo puritatẽ doctri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

næ cœleſtis ante diluuium infecit, ac magicis artibus ueluti impuro impuriſsimi pectoris halitu paulatim quorundam animis afflare conatur, ut doctrina pura iſto Satanico fœtore polluatur. Huic malo niſi maturè occurratur, magna plaga eſt pertimeſcenda.

Vt ergò ipſe Eccleſijs noſtris in hac re non deeſſem, ſumſi enarrandũ principium Euangelij Iohannis, quo inter alia ſacra Dei uerba malefici abutuntur, ut hac occaſione non ſolum præcipua capita doctrinæ Eccleſiarum noſtrarum repeterem, uerumetiam ut errorem iſtum Satanicum cum alijs abuſibus uerbi Dei et ſignorum refellerem, oſtenderemq́ ueram religionem Dei cum iſta Ethnica & Satanica ſuperſtitione & idolomania ſtare non poſſe. Nam ea ſanè aliud non eſt, q̃ aperta nominis Dei blaſphemia, atq́ id adeo in hunc finem à me factum eſt, ut fratres, qui fortè hæc ſunt lecturi, ſe cordatè iſtis Diabolicis artibus opponant, quas Metho-

dius

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

dius narrat poſteris Cain à Diabolo traditas eſſe, ut iſto pacto limpidiſsimos uerbi Dei fontes turbaret ſaltem.

Habes conſilium meum chariſsime frater, cur hanc enarrationem aggreſſus ſim: nunc autem quarè has pagellas ſub tuo nomine in lucem edi uoluerim, breuiter accipe. Primum me mouit, quòd ea doctrinæ cœleſtis capita, quæ in his pagellis explicantur, ſemper conſtanter unà defendimus, & ſumma fide in noſtra Schola et in templis docuimus, docebimuſque quàm diu hoc Deo uiſum fuerit. Deinde quòd in idolorum & artium magicarum damnatione quam in hoc libello adieci, communia, & pericula, & labores fuere. Adhæc ſpero fratribus hæc lecturis haud ingratum forè uidere in nobis manere illibatam, ſanctam illam à maioribus traditam in religione concordiam, & animorum coniunctionem, quam iam totos uiginti annos illęſam aluimus & fouimꝰ, idq; in eadem republica literaria uiuentes:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

tes: in qua mihi aliquoties in Philoſophicis eiſq; uarijs lectionibus ſucceſsiſti, donec à pijſsimo Rege Chriſtiano tibi etiam profeſsio Theologica poſt obitum piæ memoriæ D. Iohannis Machabæi demandata ſit, in quo munere ita grauiter & piè te gerebas, quòd à Rege noſtro D. Frederico ſecundo, in locum D. Petri Palladij ad gubernandas Eccleſias Selandicas, Senatu Scholæ noſtræ approbante, ſis ſuffectus. Ex quo factum eſt, ut tametſi duplex labor tuis humeris ſit impoſitus: in utroq; tamen ita te moderatè geras, ut nihil antiquius, nihil ſanctius, nihil dulcius pia & ſancta fratrum concordia habere uidearis. Huc accedit, quòd aliquod de meo erga te animo publicè extare teſtimonium cupiam.

Rogo igitur ut hanc animi mei erga te ſignificationem, eo accipias animo quo à me eſt profecta. Vale frater Chariſsime unà cum eccleſiola domeſtica, hoc eſt, cum uxore tua Catharina fœmina caſtiſsima, optimi uiri D. Andreæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Iohannis olim concionatoris Malmogenſis facundiſsimi & conſtantiſsimi filia, & liberis chariſsimis, quos, ut facis, in timore Domini educere perge. Precor Deum patrem, ut ſicut hactenus fecit, ita in poſterum quoq; nos ueris concordiæ uinculis pietate & charitate contineat. Amen. Hafnia, ipſo die quo celebratur feſtum caſtiſsimorum Spirituum. Anno 1562.

Hiſtoria

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

HISTORIA REGIS MAXImi & inuictiſsimi Ieſu Chriſti filij Dei. &c. Ex primo Cap: Iohan.

*

IN PRINCIPIO ERAT verbum, & verbum erat apud DEVM, & DEVS erat verbum, hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

ipſo factum eſt nihil quod factum eſt. In ipſo vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderũt. Fuit homo miſſus à Deo, cui nomen Iohannes: hic venit in teſtimonium, vt teſtificaretur de lumine, vt omnes crederent per eum. Non erat ille lux illa, ſed vt teſtificaretur de luce. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum non cognouit. In ſua venit, & ſui eum nõ receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatẽ, vt filij Dei fiant, ijs ſcilicet qui credunt in nomẽ eius, qui non ex ſanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex uoluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. Et verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, et vidimus gloriam eius, gloriam tanquam vnigeniti à Patre, plenum gratia & veritate.

Hæc Euangelica narratio continet hiſtoriam, qualis alia nec ſublimior,

nec

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

nec profundior, nec utilior, nec magnificentior eſſe poteſt. Æternam enim æterni uerbi ab æterno patre natiuitatē narrat, & idem uerbum in tempore factum hominem aſſeuerat: ut ſit æternum uerbum & humana natura à uerbo aſſumta, una perſona, Deus & homo in duabus naturis ita unitus, ut etſi naturæ confuſæ non ſint, una tamen æterna perſona exiſtat, & nō duæ perſonæ: quæ una perſona ſecundum diuinitatem, æternus æterni Dei eſt filius: ſecundum humanitatem, in tempore filius hominis & dicitur et eſt: non tamen ſunt duo filij, ſed ut una perſona, ita unus filius.

Etſi autem hæc ſublimis ſapientia à creatura ſatis intelligi nequit: Tamen ideo nobis cōmendatur, ut beneficia Dei & mediatoris noſtri Ieſu Chriſti cogitemus, & agamus gratias æterno Deo, qui uoluit æternum ſuum filium hominem fieri, ut nos homines Deos efficeret, & diuinæ naturæ participes.

LOCI TRES.

1. Deſcriptio diuinæ naturæ æterni uerbi.

2. Narratio de præcurſore Iohanne.
3. Expoſitio aduentus æterni uerbi in mundum.

In principio erat verbum, & verbum erat apud DEVM, & Deus erat verbum, hoc erat in principio apud Deũ. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt. In ipſo vita erat, & vita erat lux hominum: et lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehenderunt.

HÆC eſt deſcriptio diuinæ naturæ æterni verbi: in qua pluribus Euãgeliſta reſpondet quæſtionibus. Si enim quæris, quando erat uerbum? Reſpondet: In principio erat verbum. Si quæris, ubi erat uerbum? Reſpondet: Et uerbũ erat apud Deum. Si quæris vltrà, Quid erat uerbum? Reſpondet: Et Deus erat uerbum. Si quæris, Quando uerbum erat apud DEum? Reſpondet: Hoc erat in principio apud Deum. Si quæris, Quid egerit hoc uerbum? Reſpondet: Omnia

per

per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil quod factum eſt. Si quæris, Quę ſit huius uerbi uis & efficacia in creaturis? Reſpondet: In ipſo uita erat, quæ uita & lux hominum eſt. Si quæris, Vbinam lucet illa lux? Reſpondet: In tenebris lucet. Si quæris, Quomodo fit quòd hanc lucem nō percipiant homines? Reſpondet: Et tenebræ eam non comprehenderunt. His quæſtionibus reſpondet Iohannes mira breuitate, de quibus ſigillatim dicamus, ſed breuiſsimè.

In principio erat verbum.

Hic quæritur quid principium, & quid uerbum ſit. Principium hoc loco tēporis initium (quo cœpit DEus res creare) ſignificare, ex principio primæ Epiſtolæ Iohannis apparet: ubi exponit, In principio idem eſſe quod à principio, ita enim ait: Quod erat à principio. Significat ergo Euangeliſta hoc dicto, filiū Dei iam extitiſſe, antequàm rerum creatarū & temporis ullum eſſet initium. Et obſeruandum in primis eſt, ut monet Am-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

broſius, quòd Apoſtolus non dicat, In principio factum eſt uerbũ, ſed in principio erat uerbũ. Quare huius uerbi initium nullum eſt. Si enim erat hoc uerbũ cum Deus initium faceret creandi quicquid eſt conditum, utiq; æternum eſt: ſi æternũ, creatura non eſt: ſi non creatura, utiq; creator. Hoc uerbũ creator, ERAt, hoc eſt, ſubſiſtebat: ὑπόστασις enim uerbi, & æterna eius à patre generatio initio caret, ideoq; à Hieremia Iehoua, & in Apocal: ὁ ὢν dicitur.

Sed cur hic æternus Dei filius uerbum appellatur? Hic primùm quotupliciter dicatur uerbum, Deinde cur filius Dei uerbum appelletur, & quòd uerbũ ſignificet perſonam ſubſiſtentem, explicandum eſt.

Verbum dicitur tribus modis. Primum enim eſt uerbum internum, Græcè λόγος ἐνδιάθετος, quod eſt rei alicuius in animo perceptio, ſeu ſermo mẽte à potẽtia cognoſcente cõprehenſus. Deinde eſt ſonus ex ore hominis procedẽs, aliquid ſignificans & mox in aërem euaneſcens.

Præter-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Præterea eſt uerbi ſonantis & euaneſcẽ-
tis ſignificatio mente audientis concepta.

Prima & tertia uerbi acceptio in
hoc conueniunt, quòd utraq; in menteſit:
ſed in eo differunt, quòd prima ex po-
tentia cognoſcente, tertia ex ſono naſ-
citur.

Hæc ſunt ſignificata verbi, quo-
rum unum ob ſimilitudinem aliquam
ad filium Dei transferri, ut dicatur
uerbum ſeu λόγος, neceſſe eſt. Non
poſtremum ſignificatum: quia iſto mo-
do non unum eſſet uerbum Dei, ſed
penè infinita. Quicquid enim ex uo-
cali prędicatione dignè de Deo in mente
hominis cõcipitur, uerbum Dei dicitur.
De hoc uerbi genere loquitur Dominus,
cùm inquit. Si uerba mea in uobis manſe-
rint. Nec medium ſignificatũ uerbi qua-
drat ad hoc noſtrum propoſitum. Quia
hoc modo plurima etiam uerba Dei erũt.
Sic dicuntur decem legis uerba, dum per
os hominis efferuntur, & eorum ſonus in
aërem euaneſcit. Reliqua eſt ergo prima
uerbi acceptio, quę eſt rei alicuius in mẽ-

te perceptio nata ex potentia cognoſcente.

Hæc acceptio verbi propter ſimilitudinem quandam attribuitur æterno Dei filio. Verùm hic magnum diſcrimē eſt inter noſtrum uerbum, & hoc DEI uerbū. Noſtrū enim uerbum ἐνδιάθετον internum, accidens eſt in nobis, & in tēpore naſcitur. At cum in DEum nullum cadit accidens, neceſſe eſt hoc uerbum Dei fateri eſſe οὐσιῶδες καὶ ὑφιστάμενον eſſentiale & ſubſiſtens, non tranſiens, non euaneſcens, non accidentale, non tempore natum.

Ex his ratio tranſlatæ ſignificationis uerbi ad filium Dei æternum, utcunq; intelligi poteſt. Vt enim in hominibus à potentia cognoſcente gignitur uerbum internū: Ita filius eſt æterni patris imago cogitatione ab æterno genita, cōmunicata eſſentia. Atq; hæc eſt prima & potiſsima ratio, cur filius Dei æternus dicatur λόγος ſeu uerbum, etſi poſteà plures rationes addi poſſunt. Cæterum quia uetuſtas pia ſtudioſis grata eſſe debet, referam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

feram primũ ex Baſilio Magno quid ſenſere ueteres de hac appellatione. Is enim in quadam Homilia pagina 200, ita ait:

Διὰ τί λόγος; ἵνα δειχθῇ ὅτι ἐκ τοῦ νοῦ προσῆλθε. Διὰ τί λόγος; ὅτι ἀπαθῶς ἐγεννήθη. Διὰ τί λόγος; ὅτι εἰκὼν τοῦ γεννήσαντος· ὅλον ἐν ἑαυτῷ δεικνὺς τὸν γεννήσαντα. Hoc eſt: Propter quid uerbum dicitur? ut oſtendatur quòd ex mente procedat. Propter quid uerbum? Quia citra perpeſsionẽ natus eſt. Propter quid verbum? Quia imago genitoris eſt, totum in ſeipſo exhibens genitorem.

Hactenus oſtenſa eſt ratio cur filius Dei dicatur λόγος, idq; reſpectu patris tantũ. Dicitur quoq; λόγος ſiue uerbum reſpectu noſtri, quia patrem in reuelatione Euangelij nobis oſtendit, iuxta illud. Nemo patrem uidit unquam, ſed filius qui eſt in ſinu patris, nobis reuelauit, ſcilicet, Patrem. Item, Qui uidet me, uidet & Patrem.

Vtranq; appellationis huius rationem coniungit Nazianzenus, cum ita ait: λόγος ὅτι οὕτως ἔχει πρὸς τὸν πατέρα, ὡς πρὸς νοῦν λόγος, οὐ μόνον δίὰ τὸ ἀπαθὲς

τῆς γεννήσεως, ἀλλὰ καὶ τὸ συναφὲς καὶ τὸ
ἐξαγγελτικόν. Hoc eſt: Filius Dei dicitur
λόγος, quia ſic ſe habet ad Patrem, ſicut
ad mentem uerbum, non ſolum propter=
ea, quòd eius generatio ſit citra perpeſ=
ſionem: Verumetiam propter coniuncti=
onem, & quod enunciet patris uolunta=
tem. Hæc ſobriè ſciamus de hac appella=
tione, quæ quodammodo filij æterni ge=
neratiõe nobis inſinuat: quam quia ne=
mo ſatis intelligere poteſt, dictum Na=
zianzeni amplectamur, qui ita ait: Dei
generatio ſilentio honoretur, magnum
eſt didiciſſe quod genitus ſit.

Porrò cùm hic λόγος Dei reuelat
nobis uerbum Euãgelij, & ubi illud uer=
bum ut ſemen incorruptibile & cœleſte
mentibus noſtris conceptum fuerit: naſ=
cimur & nos filij Dei, qui geſtabimus i=
maginem naturalis filij reparatam in no=
bis per ſpiritũ Dei. Ad quam ſanè ima=
ginẽ primi noſtri parentes conditi erãt.
Ex his quoq; patet quod uerbum Dei οὐ=
σιῶδες, hoc eſt, ſubſtãtiale, nõ ſignificet,
ſicut Ariani & Seruetus nugantur, cõſi=
lium

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

lium aut promiſsionē Dei, ſed uerē per-
ſonam ſubſiſtentē: id quod etiam ſequen-
tia confirmant. Nam cūm dicit, omnia
per ipſum facta ſunt, &, λόγος caro fa-
ctus eſt: euertitur ualidiſsimis rationibus
Arianorū & Serueti hæreſis. Non enim
per promiſsionem condita ſunt omnia,
ſed per filium. Nec conſilium, nec promiſ-
ſio caro facta eſt, ſed filius.

Et verbum erat apud Deum.

Vt prima aſſertio Euangeliſtæ æter-
nitatem uerbi nobis commēdat: Ita hæc
ſecunda, diſtinctionē perſonalem & ſub-
ſiſtentiā realem in diuinis perſonis aſtru-
it, cū enim dicitur: ET VERBVM
ERAT APVD DEVM, ſignifi-
cat filium à patre differre ſubſiſtentia
perſonali. Etſi autem non eſt aliud pater
quā filius, eadem eſt enim utriuſq; οὐσία:
Tamen filius alius eſt à Patre, quia pater
& filius non eſt una perſona, ſed filius à
patris perſona, eſt perſona diſtincta, per
ſe ſubſiſtens.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Et Deus erat verbum.

Hæc tertia aſſertio manifeſtē pronunciat uerbum illud æternū, quod erat in principio, quod erat apud Deum, eſſe verum Deum. Nam in hac oratione, & Deus erat ὁ λόγος : ὁ λόγος, hoc eſt, uerbum, ſubiectū eſt, et Deus prædicatum.

Huc accerſantur teſtimonia quibus diuinitas huius uerbi æterni cõfirmetur, quæ ego ſoleo quinq; capitibus ſubijcere, comprehenſis hoc diſticho.

Dictum, cultus, opus, confeßio, munera : quinq; hæc,
Naturas Chriſti cognoſcendas tibi monſtrant.

Hoc erat in principio apud Deum.

Repetit primam & ſecundam aſſertionem, eaſq; in unam coniungit, ut & æternitatem uerbi, & diſtinctionem eius perſonalem à patre doceat. Fuit autem neceſſaria hęc repetitio, ne quis ex unitate et ſimplicitate naturæ diuinæ cum Sabellio induceret vnitatem perſonæ. Et ne quis cum Arrianis in tempore factā

perſo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

perſonarum diſtinctionem multiplicata ſubſtantia diuina aſſereret. Vtraqꝫ hæreſis hac apoſtolica aſſertione refellitur. Si enim erat λόγος in principio apud Deũ, certẽ diſtincta perſona eſt à Patre. Et, ſi erat in principio apud Deum, non in tempore perſonarum facta eſt diſtinctio. Et, ſi λόγος erat apud Deum, & λόγος erat Deus, natura eadẽ et eſſentia eſt patris & filij nõ multiplicata, ut in rebꝰ creatis, ſed eadẽ numero. Aliud enim fieri prohibet naturæ diuinę ſimplicitas.

Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt.

Hæc quinta aſſertio diuinitatem & æternitatem uerbi, cùm ab ipſis uerbi operibus, tum à rerum quæ ſunt, conditione & ordine. OMNIA PER IPSVM FACTA SVNT. Hoc ſane diuinæ potentiæ eſt. ET SINE IPSO FACTVM EST NIHIL QVOD FACTVM EST. Hoc dicto ſeparatur hoc uerbum à cre-

aturis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

aturis omnibus.Nam omnes creaturæ in tēpore factę ſunt.Huc illud Iuſtini Martyris: Quicquid eſt rerum,aut eſt factū, aut non factum.Si factum, cœpit aliquādo fieri:at ſi non factum, ut λόγος Dei, æternum eſſe neceſſe eſt. Nunc autem cū æternum eſſe ſoli Deo conueniat, λόγον hunc Dei ut fateamur æternum oportet.

Porrò quòd hic Euangeliſta generatim dicit,Paulus ad Coloſſ. 1: pulcherrima enumeratione proſequitur, ita enim ait: Qui eſt imago Dei inconſpicui,primogenitus omnis creaturæ. Nam per eū omnia quæ in cœlis ſunt,& quæ in terra uiſibilia & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates,omnia per ipſum, & in ipſum creata ſunt.

Quod autem Ariani præpoſitionem, PER,ad cauſam inſtrumentalē referunt, ut iſto pacto inæqualitatem perſonarum inducant,facile refellitur. Pater enim creat per λόγον, ut per ſapientiam ſuā. Quarē potius ad efficientem cauſam referendum eſt,quod hic dicitur. Verum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

hunc nodum elegantiſsimè ſoluit Baſilius Magnus, in libro de Spiritu ſancto, Cap. 5. & 9.

In ipſo vita erat.

Vt quinta aſſertio diuinitatem Chriſti aſſeruit ex operibus creationis: Ita hęc ſexta idem concludit ex prouidentiæ & conſeruationis rerum beneficio, IN IPSO (inquit) ERAT VITA, hoc eſt, per λόγον, ſeu ui & efficacia uerbi erat uita cunctis animantibus. Hæc uita non eſt eſſentia uerbi, ſed efficientia, qua æternus λόγος facit, ut res in ſuo conſeruentur ſtatu & ordine.

Et vita erat lux hominum.

Vt ſexta aſſertio omnem uim & efficaciã in creaturis eſſe à uerbo illo æterno, quod eſt Deus, aſtruit: Ita hæc ſeptima aſſertio, hypotheſin quandam ſextæ continet. Nã in ea agit de certo quodam creaturæ genere, nempe de hominibus. In horum enim mentibus, uerbum illud æternum & ineffabile accendit lu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

cem rationis & intelligentiæ: quod quidem opus planẽ diuinum eſt. Hæc lux deſtinata ſanẽ eſt notitiæ Dei ac eius celebrationi, ſed nube quadam caliginoſa obducta eſt, atq́ ideo ſubijcitur.

Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.

Qualis illa lux remaneat in hac corrupta natura oſtenditur 8. & 9. aſſertionibus: manet quidem lux, ſed mox tenebris inuoluitur, quæ tenebræ impediunt, quo minus homines ad hunc λόγον lucis ductu perueniãt. Hoc autẽ quale ſit breuiter explicandum eſt. Homines luce illa uident quidem Deum eſſe, eumq́ colendum agnoſcunt: uident mali & boni diſcrimen, ſed hæc lux priuſquam ad actionem ueniat, peccatorum tenebris obruitur: quemadmodum Apoſtolus ad Roma: 1. clarẽ oſtendit. Primũ enim ita ait: τὸ γνωστὸν τοῦ θεοῦ manifeſtum erat in illis. Deus enim illis manifeſtauit. Nam ex uirtute & efficacia æterni uerbi promanauit in homines. Deinde addit cauſam im-

peditæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

peditæ huius lucis, cũm inquit: Vani
facti ſunt homines in cogitationibus uel
diſceptationibus ſuis, & obtenebratum
eſt deſipiens cor eorum, qui cũm ſe pro=
fiterentur eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt.
Quid hic Apoſtolus aliud uult, quàm
quod noſter Euangeliſta aſſerit dum ait:
Et lux in tennbris lucet, & tenebrę eam
non comprehenderunt. Propterea quod
homines in hac corrupta natura illam lu=
cem in ſe lucentem non percipiunt, non
conſequuntur, atq; adeò non agnoſcunt.
Apoſtolus ſimiliter fatetur lucem quan=
dam principiorum de Deo, & eius cultu
in hominibus eſſe: ſed eandem affirmat
tenebris eſſe inuolutam, adeò ut cũm ad
πράξιν uentum fuerit, uideatur euane=
ſcere. Cũm enim homines à ſua, quam
habent ab æterno λόγῳ, luce aberrant,
(nam ſuis diſceptationibus lucem ob=
ruunt, & ab ea planè deficiunt) mille
ſuperſtitionum pręſtigias excogitant.
Huius rei cauſam Apoſtolus facit καρδί=
αν ἀσύνετον, hoc eſt, διάνοιαν ad com=
prehendendum & colligendum ex luce

 princi=

principiorum, quæ uera & certa ſunt, minimè aptam. Ex theſibus enim, quæ ſunt lux quædam in mente, perperàm extruunt hypotheſes, deficientes à communibus noticĳs.

Proinde hic locus clarè docet, neminem poſſe peruenire ad ſalutarem Dei notitiam per rationis lucem: quæ rationis lux, etſi à Chriſto exiſtit, tamen tenebrarum, quæ naturam corruptam occupant, interuentu opprimitur. Notandum eſt igitur diſcrimen duplicis lucis, quam æternus λόγος hominibus cõmunicat. Prior in natura refulget, ideoq́ꝫ naturalis dicitur. Altera naturam collapſam releuat & inſtaurat, ideoq́ꝫ lux gratiæ dicitur: quæ accenditur in homine per ſpiritum ſanctum, dum prædicatur Euangelium.

DE SECVNDO loco.

Fuit homo miſſus à Deo, cui nomen Iohannes: hic venit in teſtimoni-

um,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

um, ut teſtificaretur de lumine, ut omnes crederent per eum. Non erat lux illa, ſed ut teſtificaretur de luce.

De præcurſore domini hic quinq; narrantur. Nomen præcurſoris, diuina miſsio ſeu legatio, deſtinatio, legationis finis, & diſcrimen inter præcurſorem et Chriſtum dominum, cuius præcurſor fuit. De his quinq; ordine pauca dicenda ſunt.

DE PRIMO.

Præcurſoris Domini nomen Iohannes, quod non ex caſu, nõ ex conſilio humano, non ex familia, ſed ex mandato Dei accepit. Eſt autem imprimis diſcernendum inter ea nomina quæ hominibus tribuuntur ab hominibus, & ea quæ Deus ſuo mandato iubet attribui. Illa enim uel ex affectu aliquo, uel caſu, uel propter familiam tribuuntur, nec quicquàm certi de perſona promittunt. Hæc uerò perſonarum officia & euentus notant, & ſunt plerunq; ueluti quædam muneris publici ſymbola.

Quōd autem mandato Dei, nomen IOHANNES præcurſori Domini ſit inditum, docetur Lucę 1: & nominis rationem pater Zacharias in ſuo cantico explicat, dum in hunc modum, de illo canit: Et tu puer propheta altiſsimi uocaberis, præibis enim ante faciem Domini parare uias eius. Ad dandam ſcientiam ſalutis populo eius, in remiſsionem peccatorum ſuorum. Per uiſcera miſericordiæ Dei noſtri.

Quia igitur præco futurus erat uiſcerum miſericordiæ Dei noſtri, ad dandam ſcientiam ſalutis, Iohannes dictus eſt. Sonat autem IOHANNES gratiam ſeu gratioſum, Hebraicè Iochanan, à chanan, quod ſignificat gratificari & gratia aliquem proſequi, ſeu gratuitō beneficium præſtare, & ſemper excluſionem dignitatis & meriti habet. Rectè ergō et reſpectu perſonæ, & ratione miniſterij, nominatus eſt hic legatus Iohannes. Nam & perſona ipſius gratioſa erat apud Deum, & officium ipſius fuit gratiæ & miſericordiæ Dei miniſterium

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

ſterium. Cũm autem in huius locum omnes miniſtri Euangelij ſuccedunt, huius pręcurſoris nomine admoneantur de ſuo miniſterio.

DE SECVNDO.

Secundo loco narrat Euangeliſta hunc Iohannem fuiſſe à Deo miſſum, hic plura occurrunt perpendenda: ut, prophetiæ præcedentes, promiſsio conceptionis, concio angeli de ipſo, patris Zacharię teſtimonium, præparatio Iohannis ad tantam legationem, uox Dei & mandatum ad Iohannem in deſerto, quibus accedit & Chriſti teſtimonium.

Prophetias ex Malach: 3. & Eſaiæ 40. adducit Marcus: Quorum ille quidem ita ait: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, & præparabit uiam tuam ante te: Eſaias uerò. Vox clamantis in deſerto, parate uiam Domini & rectas facite ſemitas eius.

Promiſsio conceptionis & concio angeli de Iohanne habetur, Lucæ 1. Vbi in hunc modum angelus Domini Za-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

chariam alloquitur: Ne timeas Zacha-
ria, quoniam oratio tua eſt exaudita, &
uxor tua Elizabet pariet filium tibi, &
uocabis nomen eius Iohannem, & erit
gaudium tibi & exultatio, & multi in
natiuitate eius gaudebunt. Erit enim
magnus coram Domino: uinum & ſice-
ram nequaquam bibet, & Spiritu ſan-
cto replebitur adhuc ex utero matris
ſuæ, & multos filiorum Iſrael conuertet
ad Dominum Deum ipſorum, & ipſe
pręcedat eum in ſpiritu & uirtute Elię.

Patris Zachariæ teſtimonium pau-
lò ante adduxi ex ipſius cantico. Et tu
puer propheta altiſsimi uocaberis, &c.

Præparatio Iohannis ad hanc lega-
tionem diuinam etiam à Luca deſcribi-
tur. Primùm enim dicit: Vinum & ſice-
ram non bibet. Deinde, Spiritu ſancto re-
plebitur. Item, & erat in deſerto ad eũ
diem, quo ſe oſtenderet apud Iſraelem.
Item Matth: 3. & Marci 1. Scribitur ha-
buiſſe ueſtem ex pilis camelorum, & zo-
nam pelliceam circa lumbos ſuos, cui ci-
bus erant locuſtæ, & mel ſylueſtre. Hac

præpa-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

præparatione ſignificatur miniſtros Euangelij non uocari ad delicias huius mũdi, ſed ad labores & certamina.

Vox Dei & mandatum ſuper Iohannem in deſerto habetur Lucæ 3. Factum eſt uerbum Domini ad Iohannem filium Zachariæ in deſerto. Venit igitur in omnem regionem circumiacentem prædicans Baptiſmum pœnitentiæ in remiſsionem peccatorum. Quare uerbum illud Domini, continet mandatum quo Iohannes iubetur inchoare Euangelij prædicationem, quam uocant Baptiſmum pœnitentiæ in remiſsionem peccatorum.

Chriſti teſtimonium de Iohanne narratur Matth. 11. ubi inter alia Dominus dicit Iohannem plus eſſe quãm prophetam, & inter natos mulierum non ſurrexiſſe maiorem Iohanne Baptiſta. Dictum quoq; Malachiæ 4. Ecce mitto angelum meum: Iohanni accommodat, quẽ Iohannem propter ſpiritum & uirtutem in miniſterio Eliam eſſe pronunciat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Hactenus de miſsione diuina Iohānis: unde diſcamus & nos expectandam eſſe ad miniſterium Eccleſię diuinam uocationem, qui enim currit abſq; mittente in uanum currit, & operam ludit.

Verùm ſciendum eſt, diuinam ad miniſterium Euangelij uocationem duplicem eſſe: nempe immediatam, qualis fuit prophetarum, Apoſtolorum & Iohannis: Et mediatam quæ fit per Eccleſiam, ſiue per magiſtratum pium, ſiue per alios quibus hoc negocium uel à magiſtratu pio, uel ab Eccleſia demandatum eſt.

DE TERTIO.

Cui rei deſtinata legatio Iohannis fuerit. Sequitur.

Hic venit in teſtimonium: vt teſtificaretur de lumine.

Duo dicit Euangeliſta. Primum, quòd Iohannes fuerit in teſtimonium miſſus. Deinde teſtimonij ſumma proponitur, quæ eſt teſtificari de lumine, hoc eſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

eſt, de Chriſto uero lumine. Cũm Chriſtum teſtatur lumen eſſe, ſignificat & mundum totum ſine Chriſto in tenebras ſubmerſum eſſe, & Chriſtum ſolum eſſe luminis ſalutaris autorem.

Hic obſeruemus quàm pulchrè hæc Euangeliſtæ uerba conueniant cum prophetijs: Eſaias cap: 60. ait. Surge illuminare Hieruſalem, quia uenit lumen tuũ, & gloria Domini ſuper te orta eſt. Et paulò poſt interpretatur hoc lumen, inquiens.: Super te autem orietur Dominus, & gloria eius in te uidebitur. Huius gloriæ etiam meminit Iohannes, ut infrà audiemus, ubi dicit, & gloriam eius uidimus. Pſal: 36. Apud te eſt fons uitæ & in lumine tuo uidebim⁹ lumen. In lumine tuo, id eſt in Chriſto. Videbimus lumen, id eſt, conſequemur ueram Dei noticiam & fœlicitatem.

Euangeliſtæ quæ in prophetis narrantur de lumine, ad Chriſtum referunt, & ad eius Euangelium. Zacharias in ſuo cantico ait: Viſitauit nos oriens ex alto, ut appareat ijs, qui ſunt in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

tenebris & in umbra mortis ſedent, ad dirigendos pedes noſtros, in uiam pacis. Hic duo obſerua, antitheſin orientis ſeu luminis, tenebrarumq́ & umbræ mortis, & luminis uſum. Tenebræ notant ignorantiam & calamitates. Vmbra mortis, extremum interitum. Proinde lumen & ſalutarem Dei ſcientiam & ſalutem ſignificat. Vſus luminis eſt, ut dirigat nos in uiam pacis: hoc eſt, in eam uiam quæ ad ueram fœlicitatem ducit. Pacis enim appellatione Hebræi, eum ſtatum intelligunt, in quo quis meritò ſe fœlicem & beatum iudicet.

Quàm autem latè ſe extendat huius luminis uirtus, ſignificat Simeon, cùm inquit: Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael. Hac enim diſtributione ſignificat Chriſtum lumē, ut ſolis huius aſpectabilis, illuceſcere toti mundo, idq́ per prædicationem Euangelij. Qui autem non illuminantur, ſua culpa nolentes lumen accipere, in tenebris & umbra mortis pereunt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

DE QVARTO.

Quartō ſequitur finis teſtimonij Iohannis, & diuinæ ipſius legationis. Ita enim ait Euangeliſta : Vt omnes crederent per eum : ſcilicet, Iohannem & prędicationem Iohannis.

In hoc dicto diligenter obſeruetur ſignum uniuerſale, OMNES. Quod continet & doctrinam utiliſsimā & conſolationem dulciſsimam. Doctrina hæc eſt, quōd Euangelium ſit uniuerſalis concio ſalutis acquirendæ per fidem. Nam quia Deus uult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire: proponit uerbum, quo omnes promiſcuē ſine omni exceptione ad fidem inuitantur. Quicunq; ergō Euangelij uoci credunt, habent certam ſalutis promiſsionem, quæ nullo euertitur Stoico fato. Hæc enim doctrina uniuerſalis gratiæ excludit omnem Stoicam fatalium librorum neceſsitatem. Nam ſi finis legationis Baptiſtæ eſt ut omnes credāt per ipſum, fieri nullo modo poteſt ut certo decreto

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

& conſilio creationis ſtatuerit ſe uelle maximam humani generis partem certæ damnationi ſubijcere. Nam cùm uoluntas Dei ſit, ut OMNES credant, & finis fidei ſit ſalus animarum, quis non uidet conſilium Dei eſſe & uoluntatem antecedentem, ut homines ad ipſius imaginem conditi ſaluentur?

Conſolatio dulciſsima eſt in hoc ſigno uniuerſali, OMNES, qua ſuperatur tentatio quæ uel ex indignitate uel peccatorum multitudine naſci poterat. Cùm enim dicit, omnes, non eſt hic ulla reſtrictio contra uerbum imaginanda. Leproſus itaque non fugiat Chriſtum quia indignus eſt. Magdalena & Manaſſes nõ deſperent, propterea quòd ſint magni peccatores, ſed ſe potius includant in hanc uniuerſalis gratiæ promiſsionem, non ſinant ſe ulla ſophiſtica, ulla cruce, ulla diuinitùs illata plaga, ulla peccatorum cogitatione ab hac uniuerſali promiſsione auelli. Imò potius quiduis patiantur, quàm ut uanam eſſe ſtatuant hanc ſpiritus ſancti uocem, qua

omni-

omnibus promiſcuè offertur miſericor-
dia & ſalus. Intueantur precium inæſti-
mabile ſalutis, quod eſt uictima filij Dei,
quæ ſanè uictima nequaquàm eſt per-
acta pro quibuſdam ſelectis de magno
numero hominibus: ſed pro toto mun-
do. Ita enim ait Euangeliſta noſter. Ec-
ce agnus Dei, qui tollit peccata mundi.

Non eſt ergō quōd quis deſperet ob
peccati magnitudinem, modō ad Chri-
ſtum, quem Deus nobis propoſuit pro-
piciatorium in ſanguine ipſius confugi-
at. Eius enim ſacrificio expiamur, eius
iuſticia donamur, eius ſanctificatione re-
generamur in nouos homines, ut ius pec-
cati in nos aboleatur, qui ſumus in Chri-
ſto, et non ſecundum carnem uiuimus, ſed
ſecundum ſpiritum. Promiſsio enim gra-
tiæ, quę (ſi Deum reſpicis) eſt uniuerſa-
lis, requirit conditionem fidei, ſeu con-
uerſionis, id quod multis ſcripturæ pro-
batur teſtimonijs. Chriſtus clarè inquit.
Niſi pœnitentiam egeritis omnes ſimul
peribitis. Qui crediderit, ſaluabitur: qui
uerō non crediderit, condemnabitur. Et

Paulus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Paulus ait : Si modō in fide fundati perſtiteritis. Qui perſeuerauerit in finem, hic ſaluus erit.

Caueamus igitur ne noſtra diffidentia excludamus nos à gratia, quæ ut omnibus promiſcuē offertur : Ita à ſolis credentibus accipitur in ſalutem. Si ergò ad conſilium Dei, ad hoſtiæ precium, ad mandatum prædicationis reſpicias, uerē gratia uniuerſalis eſt : at ſi ad Euentum reſpicias, hominum uitio fit particularis.

Porrō hic finis legationis Baptiſtæ etiam ad omnes Euangelij miniſtros pertinet, quorum hoc eſt munus, ut teſtimonium perhibeant de lumine, ut omnes credant per ipſos. Proinde ſtudeant miniſtri Euangelij, ut & uoce & uita, duces ſint ſuis auditoribus ad fidem & ad fidei fructus, cum omni pietate & patientia edendos.

DE QVINTO.

Sequitur diſcrimen inter præcurſorem Iohannem & Chriſtum lucem.

Non erat ille lux, ſed vt teſtificaretur de luce. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

Cùm & pij (in quorum numero non infimum locum obtinet Baptiſta, de quo hic agitur) lux dicantur in ſcriptura, & Chriſtus ipſe lux ſit & dicatur : diſcrimen tenendum eſt. De Apoſtolis teſtatur Dominus, cùm inquit, Matth: 5. Vos eſtis lux mundi. De omnibus pijs Paulus ad Ephe: 5. Eratis olim tenebrę, nunc autem lux in Domino.

Pij omnes ſunt lux duplici modo.

Primò quia uera luce illuſtrantur in ſeſe, quod fit in uera pœnitentia ad prædicationem Euangelij. Dum enim Euangelium prædicatur, illuminantur homines fulgore radiorum Chriſti, quos æternus ille ſol Chriſtus ſpargit in corda fidelium per Spiritum ſanctum.

Secundo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Secundo, pij dicuntur lux, quia alijs uita & moribus prælucent, adeō ut ſceleratorum uitam ſua luce arguant. Prioris lucis finis eſt, ut ipſi fideles rectā dirigantur in uiam ſalutis. Poſterioris, ut alij homines nondum conuerſi, uideant fidelium lucem, eorum exemplo reſipiſcant, ac Deum cœleſtem patrem glorificent. Huc illud Domini dictum. Sic luceat lux ueſtra coram hominibus, ut uideant ueſtra bona opera, & glorificent patrem ueſtrum, qui in cœlis eſt.

Porrō miniſtri Euangelij peculiariter LVX dicuntur, quia euangeliū regni Dei, ut facem quandam ardentem, hominibus præferunt, ad mundi tenebras diſcutiendas. Qui ergō miniſtrorū titulo gaudere uolunt, triplici luce ſplēdere debent. Primūm enim oportet eos notitia Euangelij & fide in Chriſtum uiua, per ſpiritum ſanctum lucere, quō ipſi ā ſalutis uia non aberrent. Deinde exemplo ſuo auditores dirigere in uiam ſalutis, ut ſuis auditoribus pius miniſter cum Paulo dicere poſsit: Eſtote imitatores

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

tores mei ſicut ego Chriſti. Tertiò, pura Euangelij prædicatione lucere, ac tenebras ignorantiæ hominum diſcutere. Miniſtri autem qui in hac poſtrema luce uidentur hærere, ac tantum uoce et lingua Euangelium ſonant, quoties alijs hāc lucem prætendunt, toties ſibijpſis maledictionis ſunt præcones, donec & ipſi reſipiſcant. Dum enim alijs regnum cœlorum aperiunt, ſibijpſis claudunt. Quarē meritò qui huiuſmodi ſunt, comparantur fabris arcæ Noë, qui cùm arcam ædificaſſent, in qua Noë cum familia ſua ſeruatus eſt, in diluuio miſerè perierunt.

Hactenus de Iohanne, de omnibus pijs & miniſtris Euangelij dictum eſt, uidelicet quomodò lux dicantur, & quarum rerum eos admoneat lucis appellatio. Iam ſequitur differētia, inter Chriſtum lucem & Iohannem, qui etiam lucis nomen ſortitus eſt.

De Iohanne, quidem ita ait: Non erat ille lux. De Chriſto uerō: Erat lux uera, quæ illuminat omnem homi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

nem uenientem in hunc mundum. Duplicem hic differentiam ponit, qua Chriſtus lux, ab alijs qui lux dicuntur, diſtinguitur.

Prima eſt, quōd Chriſtus ſit lux uera. Epitheton VERA, non opponitur falſæ, ut aliqua lux falſa dicatur: ſed ſubſtantiam & naturam notat: ut dicatur lux uera, tanquàm ex ſeipſa, & per ſe refulgens: cūm piorum lux ſit aliunde. Chriſtus ergō lux dicitur ſubſtantia & natura: pij autē gratia. Chriſtus lux dicitur origine, pij autem participatione.

Secunda differentia eſt, quòd Chriſtus ſit cauſa omnis lucis, & ſplendoris in mundo. Nam illuminat (ut inquit) omnem hominem uenientem in hunc mundũ. De huius lucis ratione in primo loco quędã ſuprà dicta ſunt in 7. et 8. aſſertionibꝰ. Loquitur enim hic Euangeliſta nō de luce Euangelij, ſed de luce communi, uidelicet, quòd Chriſtus ſuæ lucis radios diffundat in totum genus humanum. Nã quōd homines ratione ac intelligentia

prædi-

præditi, diſcrimen honeſtorum & tur-
pium uideant: ex Chriſto luce prouenit.
De qua re ſuprà dictum eſt.

DE TERTIO LOCO.

In mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum non cognouit. In ſua venit, & ſui eum nō receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit poteſtatē, vt filij Dei fiant, ijs ſcilicet, qui credunt in nomē eius, qui non ex ſanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, ſed ex Deo nati ſunt. Et verbum caro factum eſt, et habitauit in nobis, et vidimus gloriam eius, gloriam tanquam vnigeniti à Patre, plenū gratiæ et veritatis.

Hic Euangeliſta incipit hiſtoriam aduentus æterni uerbi in mundum, per humanæ naturæ aſſumtionem, exponere. Quæ ſanè hiſtoria ſiue myſterij profunditatem, ſiue perſonæ maieſtatem,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

ſiuẽ diuinæ gratiæ magnitudinem, ſiuẽ angelorum & hominum digniſsimam admirationem reſpicis, omnes alias hiſtorias facilè ſuperat. Hiſtoria creationis magna quidem & admirabilis eſt, ſed in hac bonitas Dei, miſericordia, iuſtitia, ſapientia & ueritas magis cõſpiciuntur. Quarè piorum eſt & rectẽ diſcere hanc hiſtoriam, & eadem piẽ uti, cũm in gloriam Dei, exemplo caſtiſsimorum ſpirituum, tum in proprium commodum & ſalutem.

Conſtat autem hæc expoſitio ſeu narratio ſex ueluti membris, quorum explicatio ualdẽ illuſtrabit articulum incarnationis Chriſti, & multas utiles doctrinas & admonitiones continet. Membra autem narrationis huius hæc ſunt.

Primum. Querela de ingratitudine mundi non agnoſcentis æternum uerbum, quod hominum cauſa aſſumſit humanam naturam.

Secundum. Beneficij, quod mundo offertur per incarnatum uerbum, ſignificatio.

Tertium.

Tertium. Diſcrimen inter ſpiritualem filiorum Dei natiuitatem & alias propagationes & ſucceſsiones.

Quartum. Modus aduenientis huius æterni uerbi in mundum.

Quintum. Reuelatio ſeu manifeſtatio gloriæ, qua æternus λόγος homo factus, filius Dei declaratur.

Sextum. Plenitudo gratiæ & ueritatis, quæ reuelatur in hoc λόγῳ homine facto.

Hæc ſex hiſtoriæ membra, eo quo propoſita ſunt ordine, quàm poſſum ſimpliciſsimè explicabo.

DE PRIMO *Membro.*

Grauiſsima querela eſt, qua conqueritur Euangeliſta æternum λόγον fuiſſe in mundo, ſed non à mundo fuiſſe agnitum: & ueniſſe ad ſuos, & à ſuis non eſſe receptum. Ita enim ait: In mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum non cognouit: in ſua ue-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

nit, & ſui eum non receperunt. Hac impia ingratitudine, quod malum excogitari poteſt atrocius? Creator uenit ad creaturam, ſed contemnitur. Saluator ad perditum mundum, ſed non recipitur. Tantum poteſt uirus Sathanæ quo mundus totus infectus eſt à lapſu primorum parentum. Huius immanis ingratitudinis exaggerandæ gratia, Euangeliſta diſtributionem adhibet. Primũm enim dicit, mundum eum non agnouiſſe. Deinde addit eum à ſuis non eſſe receptum: ut ſignificet, & gentes & Iudæos qui eius populus peculiaris dicebantur, hoc fœdo ingratitudinis uitio laboraſſe, quòd ſuum creatorem & ſaluatorem nõ agnouerint. Graue quidem ſcelus fuit, quòd mundus, hoc eſt, gentes non agnouerint filium Dei: ſed intollerabile omninò, quòd Iudæi, quos elegerat in peculium, quos adeò multis, imò infinitis beneficijs ornauerat, non ipſum agnouerint: imò per ſtupenda miracula agnitum non receperint.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Similis querela eſt, apud Iſaiam cap: 1. Bos agnoſcit poſſeſſorem ſuum, aſinus præſepe domini ſui. Iſrael autem me non cognouit. De hac ingratitudine plurima in Pſalmis extant uaticinia: ut in 2. et 22: In 2: prædicit de furijs impiorum aduerſus Chriſtum. In 22: quomodò illum exceperint flagellis & cruce.

Hinc ergò primùm docemur, Chriſtum nequaquam ullis noſtris præcedentibus meritis prouocatum, deſcendiſſe de cœlo, & aſſumſiſſe hanc noſtram maſſam. Deinde quòd omnia humana merita hac iuſtiſsima querela euertantur. Quarè admoneamur nos, qui Chriſto dedimus nomina, gratitudinis erga filium Dei: ne nos cum impio mundo & ingratiſsimis Iudæis abijciat. Admoneamur quoq; inuocationis, qua à Deo petamus, ut ipſe noſtras mentes expurget, & donet nobis nouum cor, purgatum ab antiquo ſerpentis ueneno, quo maxima pars mundi infecta, ſecura iacet in ſuis peccatis, & non agnoſcit hoc ſummum beneficium, quod in hac hiſtoria nobis proponitur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Adhæc optimi patris noſtri exemplo, excitemur ad præſtanda hominibus beneficia, non abſterriti ab hoc debito & pio officio, uſitata hominum ingratitudine, quæ iam fortẽ maior eſt, quàm unquàm aliàs fuiſſe uidetur. Quando ergò experimur ingratitudinem eorum, de quibus optimẽ meriti ſumus, duo faciamus. Primùm agnoſcamus iuſtam eſſe pœnam quam nos ingrati Deo, ab ingratis hominibus patimur. Deinde agentes pœnitentiam, conſolemur nos exemplo filij Dei, qui tanta pro multis ingratis paſſus eſt.

DE SECVNDO
Membro.

Secundum membrum continetur his uerbis. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem, ut filij Dei fierent, ijs qui credunt in nomen eius. His uerbis breuiſsimẽ narratur beneficium, quod Chriſtus adueniens in mundũ ſecum apportat: quod eſt dare poteſta-

tem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

tem filios Dei fieri,omnibus qui in ipſum crediderint.In hac breui narratione plura obſeruanda occurrunt.

Primūm enim hic aſſeritur,donum Chriſti eſſe filios Dei fieri. Deinde, eos qui filij Dei efficiuntur, honorem, quo nullus maior creaturę contingere poteſt, conſequi. Tum hoc donum, & hunc honorem omnibus promiſcuē offerri hominibus. Poſtremò adoptionem hanc admirandam & diuinam, fieri per fidem. Horum ſingula,pia & ſingulari meditatione digna ſunt. Nam & ſummam Euangelij, & conſolationes,ſoli Eccleſię notas, dulciſsimas continent.

Primūm itaq; cūm dicit: Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Significat adoptionem noſtri, adeoq; ſalutem,merum Chriſti eſſe donum, & nequaquam noſtrum opus aut meritum. Nam ſi dedit, non perſoluit pro opere ut debitum, ſed donauit ex gratia: Ita enim inter ſe pugnant donum & debitum, ut de eodem tertio ſimpliciter & uerē dici non poſſint. Vnde hæc immota apud Paulum,à

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

repugnantibus eſt ratiocinatio. Si gratia, non amplius ex operibus, alioqui gratia non amplius ſit gratia : ſi ex operibus, non amplius eſt gratia, alioqui opus non amplius eſt opus. Hæc conſecutio adeō firma & neceſſaria eſt, ut nulla ſophiſtica refelli poſsit. Quarē quoties audimus adoptionem ſalutis, uitam æternam eſſe donum Dei in Chriſto : ſciamus euerti omnia humana merita, & omnes omnium hominum & diabolorum doctrinas, qui noſtram ſalutem ex meritis operum hominum pendere docent, contra clariſſima Prophetarum, Apoſtolorū & Chriſti oracula. Qualia inter multa, hæc ſunt pauca. Oſeæ 13. Perditio tua ex te Iſrael, in me tantummodò auxilium tuum.

Iſaiæ 55 : Omnes ſitientes uenite ad aquas, & qui non habetis argentum, properate, emite, comedite, uenite. Emite abſq; argento, & abſq; ulla commutatione uinum & lac. Hic Iſaias Propheticis figuris magnificē commendat nobis bonitatem Dei, quæ ſeſe erga nos copioſè effuſura erat ſub regno Chriſti: penes

quem,

quem, omnes theſauri gratiæ Dei repoſiti ſunt. Primùm inuitat omnes, nulla habita perſonarum ratione. Hanc uniuerſalem inuitationem duabus rebus opponamus, uidelicet indignitati & particularitati. Deinde addit, SITIENTES: oſtendens quæ ſit uera præparatio ad recipiendam hanc gratiam. Nã qui turget inani operum fiducia, ſatur ſibi uidetur, ideoq; Chriſto locum non dat: quemadmodum uidere eſt in Phariſæis omnium temporum. Contrà, qui ſentiunt ſuam ſitim, ut Magdalena, Publicanus, Latro, Hæmorrheuſa &c. magno deſiderio accurrũt, ut ſitim ſuam, fonte aquæ ſalientis in uitã æternam, extinguant. Quod cùm fit, impletur dictũ Domini, Matt:5. Beati qui eſuriunt & ſitiũt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur.

Vt autẽ hanc famem & ſpirituale ſitim ſentiamus, proponitur nobis lex, quæ deducit nos in cognitionem Deo debitæ obedientiæ. Ex hac cognitione, in cognitionem inobedientiæ, hoc eſt, peccati noſtri: Ex hac rurſus in cognitionem iræ Dei iuſtiſsimæ.

Tum

Tum ex huius iræ iuſtiſsimę cognitione in ſenſum maledictionis & æternæ damnationis, quam ſequitur naturâ deſperatio. Quorum ſitis hoc pacto excitata eſt, his, ne abſorbeantur deſperatione, proponitur dulciſsima inuitatio ad aquas ſalutares, quæ inuitatio fit per Euangelij prædicationem, quæ eſt pœnitentiæ, hoc eſt, conuerſionis hominis per fidem in Ieſum Chriſtum.

Præterea addit. Emite ſine argento, hoc eſt, gratis accipite. Nam additio, SINE ARGENTO, ſpecificam uerbi pręcedentis ſignificationem ad genus reuocat, Synecdoche Hebræis uſitatiſsima.

Poſtremò. Vini & lactis ſymbolo, omnia comprehendit, quæ ad ſpiritualem uitam neceſſaria ſunt. Ratio ſymboli hæc eſt. Quemadmodum uino & lacte in hac uita nutrimur: Ita animæ noſtræ, doctrina Euangelij, ſpiritu ſancto, & alijs donis ſpiritualibus in ſpirituali Chriſti regno aluntur.

Paulus

Paulus ad Roma: 6. Donum Dei uita æterna in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

Ad Epheſ: 2. Gratia eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex uobis, Dei donum.

Huiuſmodi teſtimonia confirmant doctrinam Euangelij de gratuita ſalute: confutant aduerſarios, hoc eſt iuſtitiarios omnium temporum: & conſolantur afflictos, & ſitientes aquas ſalutares. Quarè non eſt leuiter prætereundum quòd Euangeliſta DONI meminerit.

Deinde, Euangeliſta magnum & eximium honorem eſſe definit, hanc in filios Dei adoptionē, DEDIT, inquit, POTESTATEM, grecè ἐξουσίαν: qua uoce ſignificatur & poteſtas & honor. Poteſtas quidem, qua ſuperiores ſumus mundo, iuxta illud. Hæc eſt uictoria quæ uincit mundum, fides ueſtra. Honor uerò, quo ſubuecti ſumus ab ignominia extrema, ad ſummam gloriam, ut filij Dei iam ſimus, habeamuſq; miniſtros

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

ſtros & cuſtodes Angelos. Atq; ideo Nonnus reddit ὀυρανίην τιμῆν, hoc eſt: cœleſtem honorem, ut hunc eximium honorem, quem offert Euangelium, diſtinguat à uano huius mundi & interituro honore. Honor mundi, ſiue uerus ſit ſiue falſus, inſtabilis, momentaneus & imperfectus eſt. Nam uerus quidem, qui ob uirtutem & res præclarè geſtas alicui tribuitur, inuidiæ hominum multiſq; periculis expoſitus eſt: Ex quo fit quòd maximè ob uirtutem & res præclarè geſtas honorati, ſibi magis ab inſidijs malorum timeant. Vt Scipio ille Aphricanus, qui confecto perdifficili bello ſecundo Punico, & uicto Hannibale, ceſsit ijs qui ſuæ uirtuti inuiderunt: & extra patriam (ut Auguſtinus narrat) quam liberauit, mortuus eſt. Falſus uerò qui ex hominum adulatione dependet, non homini ob uirtutem, aut res præclarè geſtas tribuitur, Sed uel propter diuitias: iuxta illud Poëtæ:

Curia pauperibus clauſa eſt, dat cenſus honores,
Inde grauis iudex, inde ſeuerus eques.

Vel

Vel propter potentiam redditur: unde illud Atrei apud Senecam. Maximum hoc regni bonum, quod facta domini cogitur populus ſui, quàm ferre tam laudare. Idem.

Laus uera, & humili ſæpe contingit uiro,
Non niſi potenti falſa. Quod nolunt, uelint.

Sed huius falſi honoris cataſtrophe eſt ignominia. Nam etſi ſepulcro clauditur corpus: tamen ſcelerum fœtor poſt funera perpetuō remanet.

Contrà autem, hic cœleſtis honor, ut habet firmiſsimum fundamentum, ita maximè ſolidus exiſtit. Nam ut mundi honor & gloria in hac uita illuſtrior, obſcuratur poſt funera, Ita hic honor in hoc ſeculo obſcurior, poſt mortem maximè claret. Vtrunq; uidere eſt in diuite Epulone, & in paupere Lazaro.

Vocatur autem hic honor Cœleſtis, cūm quia à cœleſti patre Deo eſt, tūm quia æternum in cœlo durabit.

Proinde

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Proinde nos qui hunc honorem adepti ſumus, admoneamur gratitudinis erga Deum: cœleſtia meditemur: caueamus ne noſtro uitio, hoc honore rurſus turpiter excidamus: cogitemus quid nos deceat, quibus tantus honor contigit, ut filij Dei cenſeamur. Hunc itaq; honorem magnifaciamus: degamus uitam tanto honore dignam: exiſtimemus nihil fœdius aut turpius eſſe, quàm tanto honore neglecto redire ad priſtinam ignominiam, & dare maculam (ut cum Syracide loquar) in tantam gloriam.

Præterea Euangeliſta diſertē docet, hoc donum Chriſti, & hunc adoptionis honorem promiſcuē offerri omnibus. Ita enim ait: Quotquot receperunt eum, dedit poteſtatem filios Dei fieri. Huc illud ad Titum: Apparuit gratia Dei ſalutaris omnibus hominibus. De hac uniuerſali gratia ſuprà in quarto membro ſecundi loci quædam dicta ſunt: Quare hic tantum quędam admonendi gratia adijciam. Nemo enim ſatis explicare poteſt, quanti theſauri miſericordiæ &

gra-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

gratiæ lateant in huiuſmodi uniuerſali=
bus promiſsionibus.Demus ergō operam
ut ijs rectè utamur in gloriam Dei, &
noſtram ſalutem: Quod tūm demum
fiet, ubi nos in uniuerſalem promiſsio=
nem concluſerimus,& eam (ut anteà ad=
monui) particularitati Stoicæ, ac indig=
nitati noſtræ oppoſuerimus, uiuentes in
uera pœnitentia, & timore Dei, perpe=
tuò bonitatem Dei in Chriſto prædican=
tes: & alios noſtro exemplo ad hanc
gratiam *inuitantes*.

Cæterùm hac uniuerſalis gratiæ
promiſsione,abutuntur non pauci,ut qui
inde carnalem ſecuritatem quærunt, &
totam uitam ſine pœnitentia tranſigunt,
putantes ſatis eſſe ſi extremum halitum
pœnitentiæ agendæ reſeruauerint.Hunc
abuſum miſericordiæ Dei Syracides re=
prehendit his uerbis: Ne dicas miſeri=
cordia Domini plurima eſt, multitudi=
nem peccatorum meorum mihi ignoſcit.
Tam enim ira, quàm miſericordia à
Deo properabit: ac ſuper ſceleratos fu=
ror eius requieſcet. Ne igitur differas

D conuerti

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

conuerti ad Dominum, nec diem ex die ducas. Subitò enim ira Domini erumpet, & cùm ſecurus eris profligaberis, atq; in tempore ultionis peribis. His cõſentiunt hęc Auguſtini uerba, in libro de ſalutaribus documentis: Clementiſsim⁹, inquit, Dominus confugientibus ad pœnitentiam ignoſcit: Sed ne de miſericordia Domini tantum ſecuri exiſtamus, ut peccatis peccata augeamus: neq; dicam⁹, donec uiget ætas, noſtræ carnis concupiſcentias exerceamus: & poſtremò in ſenectute, malorum noſtrorum pœnitentiam agamus. Pius eſt enim Dominus & miſericors, nec ultrà facinorum noſtrorum recordabitur. Hactenus Auguſtinus.

Ne igitur & nos abutamur hac dulciſsima uniuerſalis gratiæ promiſsione, hæc decem nobis ſemper ſint in conſpectu.

Primũm. Incertitudo uitæ. Nemo enim nouit qua hora, aut quo momento, & quo medio ſit ſibi hinc migrandum. Atq; ideò Dominus ſuos diſcipulos hortatur ad uigilantiam, hiſce

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

uerbis: Vigilate (inquit) & orate: quia neſcitis diem neq; horam. Et diuiti in Euangelio dicitur : hac nocte repetent animam tuam. Si es contemtor uerbi & miniſterij, caue ne contemtoris mercedem accipias. Ante uiginti annos, ut de multis exemplis unum referam, cũm quidam blaſphemus, tantopere contemſiſſet uerbum Dei & miniſtros uerbi, quõd etiam palàm miniſterium deriſerit, contigit quõd idem ſemel templum ingreſſus, concionantem è ſuggeſtu parochum murmure, & omnibus corporis geſtibus deriſerit: cui tamen pius concionator nihil reſpondet, ſed tacitè uindictam Deo relinquens, pergit conſtanter in ſua concione. Sed quid fit? impius iſte uidens ſacerdotem nihil ſuas curare ineptias, egreditur de templo, & mox tegula è tẽpli tecto lapſa interficitur impius.

Secundum. Theſaurus plurimorum ſcelerum periculoſiſsimus procraſtinatione pœnitentiæ colligitur. Vnde Paulus : Secundum duritiem tuam & cor pœnitere neſcium, theſaurizas

tibĳpſi iram in die iræ. Peccatum enim quod per pœnitentiam non opprimitur, mox ſuo pondere in aliud trahit. De hoc rurſus in aliud, donec immenſa peccatorum catena efficiatur. Vt enim peſſima radix non euulſa de terra, perpetuò germinat: Ita peccatum, cui indulges, nouas uires quotidie acquirit: & maximus peccatorum cumulus efficitur.

Tertium. Abalienatio mentis à Deo, & induratio: ex quo fit, ut quò diutius differtur pœnitentia, eò reddatur difficilior. Nam, ut in morbo corporis, quò diutius differtur medicina, eò fit morbus periculoſior & difficilius curatur, imò interdum ex diuturnitate incurabilis redditur: Ita in morbo animi cõtingit. Nam poſtquàm conſuetudine peccandi animus callum induxit, ueluti cancro quodam corripitur. Ex quo fit ut malum paulatim ſerpat, donec interitum adferat. Rectè proinde à Marco Eremita dictum eſt: Vitiorum methodus, rete eſt multiplex: quo qui particulatim implicitus eſt, ſi neglexerit, om-

nibus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

nibus membris conſtringitur. Hic proinde locum habet illud Poëtæ.

Qui non eſt hodie, cras minus aptus erit:

Quartum. Ira Dei procraſtinatione pœnitentiæ accenditur. Ex quo fit ſæpiſsime, quòd Deus homines impœnitentes in reprobum ſenſum tradat, ut minimè probanda probent, ac tandem cordium ſuorum cogitationibus decepti pereant.

Quintum. Scandalum, quo alij offenduntur, qui te uiuere ſine pœnitentia animaduertunt. Hoc ſcandalum grauiſsimas meretur pœnas: ſicuti Dominus ipſe in Euangelio oſtendit. Væ, inquiens, homini per quem ſcandalum uenit. Et rurſus: Quiſquis offenderit unum ex paruis iſtis, qui in me credunt, præſtiterit illi ut ſuſpendatur mola aſinaria in collum eius, & demergatur in profundum maris. Et Paulus dicit in Chriſtũ peccare, & perdere infirmos fratres eum, qui adiaphoris cum ſcandalo utitur. Quid igitur ſentiendum de illo, qui ma-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

la uita ac impia conuerſatione & exemplo, multos in perniciem adducit.

Sextum. Excluſio à communione bonorum, quorum ſoli ſancti in Eccleſia ſunt participes. Donec enim homo ſine pœnitentia uiuit, gaudio ſpiritus caret, conſcientiæ pace deſtituitur, ſpiritualibus conſolationibus priuatur, nec poteſt alios in Eccleſia ſuis iuuare precibus.

Septimum. Deliciæ Satanæ. Quemadmodum enim angeli in cœlo, gaudent ſuper homine agente pœnitentiam: Sic Satanas ſummis delicijs & ueluti iucundiſsimis uoluptatibus perfruitur, cùm homines, præſertim eos qui Chriſto dederunt nomina, uideat ſine pœnitentia uiuere. Sunt enim peccata hominum, ut quidam ex patribus dixit, ἐυωχῖαι φαύλων δαιμόνων·

Octauum. Cogitatio tragicorum exemplorum in plurimis hominibus, qui à Deo ob contumaciam ſunt abiecti in æternas pœnas: ut Cain, Pharao, Saul, Achitophel, Iudas, & infiniti alij.

Nonum. Cogitatio etiam hæc animum ſubeat, quòd pœnitentia non ſit opus hominis, ſed donum Dei: quod ſi contemſeris, dum à Deo tibi offertur, metuendum eſt ut ſuas margaritas ſæpius ſuibus obijciat.

Decimum. Conditio ſeræ pœnitentiæ. Dici enim rectè ſolet: ſera pœnitentia rarò uera. Neq; enim is rectè pœnitentiam agere cenſendus eſt, qui poſtquàm peccare non poſsit, pœnitentiam ſimulat.

His itaq; admoniti, cum gratitudine animi ſumma, amplectamur uniuerſalem gratiæ promiſsionem: ac ad uocem Euangelij ſeriò agamus pœnitentiam: & maturè, ut filij Dei, cum ſanctis omnibus, & caſtiſsimis ſpiritibus glorificemus Deum mente, lingua, uita & operibus: quò tandem læti, retinentes fidem, & bonam conſcientiam, migremus hinc ad cœtum illum beatorum ſpirituum, fruamurq; conſuetudine Dei & ſanctorum omnium in omni æternitate.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Poſtremum, quod in hoc ſecundo membro obſeruandum diximus, eſt adoptionis modus. Dedit (inquit) poteſtatem ut filij Dei fierent, ijs qui credunt in nomen eius. Quibus uerbis Euangeliſta apertiſsimē docet, adoptionem noſtri in filios Dei, per fidem fieri: qua credimus in nomen æterni λόγου, qui eſt filius uirginis. Rationem itaq; fidei, qua fit hæc admiranda & expetenda adoptio explicemus.

FIDES Chriſtiana, qua in filios Dei adoptamur, eſt noticia & aſſenſus promiſſæ & expetitæ miſericordiæ, adeoq; ſalutis propter Chriſtum, & in eandem promiſſam miſericordiam firma fiducia.

Hæc definitio confirmatur, & apertis oraculis Dei, & illuſtribus exemplis, ut Abrahæ & aliorum. Verùm ut hæc definitio clarius demonſtrari poſſit, eam in partes ſuas, monſtrato obiecto, & fundamentis, quibus ſingulæ partes nitantur, retexere uolo.

Sunt autem quatuor huius definitionis partes: quæ omnes idem habent obiectum.

obiectum. Prima eſt noticia. Secunda, Aſſenſus. Tertia, Expetitio. Quarta, Fiducia. Nos primùm de obiecto nonnulla dicamus, in quod hæ omnes fidei partes intuentur. Eſt autem commune harum partium obiectum, miſericordia Dei in Chriſto promiſſa: in quo Chriſto nos pater cœleſtis regenerat, adoptat, iuſtificat, ſanctificat: breuiter, ſaluat & donat æterna uita. Hoc obiectũ ab Apoſtolo noſtro indicatur hiſce uerbis: QVI CREDVNT IN NOMEN EIVS. Nomen autem habet relationem ad prædicationem Euangelij de Chriſto. Vult ergò Apoſtolus, ut in Chriſtum credamus, eum uidelicet, quem proponit nobis Euangelium, & talem, qualis in Euangelio nominatur, hoc eſt, prædicatur. Quis eſt ergò ille Chriſtus quem proponit Euangelium? Eſt æternus λόγος Dei: eſt ſemen mulieris primis noſtris parentibus promiſſum: eſt Meſsias prædictus à Prophetis: eſt ille dominator gentium, quem ſignauerunt figuræ: eſt ille filius

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

uirginis natus in Bethlehem : eſt ille doctor, qui ſtupendis & diuinis miraculis ſuam obſignauit doctrinam : qui poſtquam paſſus, mortuus & reſuſcitatus eſt, aſcendit in cœlum, dedit Spiritum ſanctum uiſibili forma, ſedet ad dexteram patris, unde uenturus eſt iudicatum uiuos & mortuos.

Qualiſnam hic nominatur & prædicatur in Euangelio ? Primũm predicatur uerus & æternus Deus. Quarē qui in Chriſtum credit, in uerum & æternum Deum credit. Et deinde prædicatur & declaratur uerus homo. Quare qui in Chriſtum credit, in hominem credit qui eſt Deus. Tertiō, nominatur unus Chriſtus, atq; ideō quicunq; in ipſum credit, in eam perſonam credit, quę eſt Deus & homo, ſeu, ut Græci loquuntur, quæ eſt θεάνθρωπος. Quartò, nominatur & prædicatur ſaluator credentium. Quiſq; proinde in ipſum crediderit, ſaluabitur. Hoc ſaluationis officium indicatur, & uarijs huius perſonæ appellationibus, & plurimis ſcripturæ

teſtimonijs: imò tota ſcriptura hunc unicum ſcopum habet, ut doceat Chriſtum Dominum ſaluatorem credentium eſſe. Hic finis eſt, cur miſericors pater hunc ſuum filium in mundum miſerit. Fidelis (inquit Paulus) eſt ſermo, & omni approbatione dignus, quòd Chriſtus Ieſus uenit in mundum, ut peccatores ſaluet. Atq; hæc eſt illa ſcientia ſalutis, quam Zacharias canit filium ſuum Iohannem anunciaturum, in remiſsionem peccatorum, Per uiſcera miſericordiæ Dei noſtri.

Hæc ſint breuiter ſignata de fidei obiecto, iam partes fidei quas propoſuimus, explicemus.

Prima pars fidei eſt NOTICIA. Nam cùm fides uerbum Dei intueatur, neceſſariò eius uerbi requiritur intellectus. Adam audiens hoc uerbum: Semen mulieris conteret caput ſerpentis: Noticiam huius uerbi, & auribus & mente percepit. Abraham uocatus de Vr Chaldeorum, audiuit uerbum: Ero Deus tuus, & ſeminis tui poſt te.

Item.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Item : In ſemine tuo benedicentur om-nes gentes. Verbum hoc & auribus & mente perceptum circumfert Abraham. Nicodemus, cùm audiret à Domino: Sic Deus dilexit mundum, quōd Filium ſu-um unigenitum dederit, ut omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat ui-tam æternam : Intellexit hanc magnifi-cam promiſsionem, & eius notitiam mē-te concepit, quam apud ſe meditatus eſt. Hemorrheuſa auditæ huius dulciſsimæ inuitationis Domini : Venite ad me om-nes, qui laboratis, & onerati eſtis, ego reficiam uos : noticiam mente conſeruat. Latro intelligit Chriſti promiſsionem: Hodie mecum eris in paradiſo. Ad eun-dem modum hodie quicunq; ſaluabitur, idem uerbum de agno Dei abolente pec-cata mundi, nouiſſe debet : ſine quo, fides ſalutaris inchoari nequit. Eſt enim hæc noticia, ueluti elementum fidei ordine primum.

Huic noticiæ conſequendæ ſeruit miniſterium uerbi, diligens lectio, in-terpretatio, meditatio. Tametſi autem

hoc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

hoc uerbum breue admodum & facile intellectu uidetur, reuerà tamen plurima ad eius ſalutarem noticiam requiruntur. Oportet enim omnes articulos fidei cum ſuis cauſis & circumſtantijs cognitos habere. Quarē inepti ſunt, qui exiſtimant ſatis eſſe ad rationem plenam huius noticiæ, ex qua extruitur fides, tenere unam atq; alteram promiſsionē de Chriſto. Ignorant enim doctrinam Eccleſiæ ueluti catenam quādam eſſe, in qua pars una alteri ita cohęret, ut omnes partes à ſe mutuò dependeant.

Secunda pars fidei, eſt ASSENSVS: quo aſſentimur noticiæ, & eam ut certiſsimam ſtatuimus. Hic aſſenſus ideo græcē συγκατάθεσις dicitur, quia mens noſtra cum intellecta ſententia uerbi conſentit adeò, ut quod uerbum ſonat, ratum & firmum eſſe non dubitet. Hic aſſenſus duplex eſſe deprehenditur. Nam cūm ſponte aliquis aſſentitur ijs quæ dicuntur, ſpontaneus eſt aſſenſus: contrà, ſi rationibus firmis conuicta mens, approbat uerbum, aſſenſus merito

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

uiolentus dicitur. Atq; ideò huic aſſenſui roborando, ſeruiũt primùm miracula diuina, ut Nicodemus audita Domini uerba nouit, & ſecum circumfert admirabundus: ſed cùm ſtupenda Chriſti facta uidit, aſſenſus fit firmus & immotus. Huc etiam alia teſtimonia pertinent, ut prophetiarum euentus, conſeruatio Eccleſiæ, confeſsiones tot Martyrum omnium temporum, conſenſus Moſis, Prophetarum & Apoſtolorum in eadem doctrina. Adhæc Spiritus ſanctus obſignat ueritatem Dei in cordibus hominum, ut uelint nolint fateantur doctrinam cœleſtem uerisſimam eſſe.

Hæc igitur omnia euidentiſsimam doctrinæ cœleſtis demonſtrationem ſuppeditant, adeò ut homines, obſtinata malicia & Diabolico ueneno non demẽtati, hanc demonſtrationem intuentes, acquieſcant pleno aſſenſu: ac deliramenta Iudaica, Ethnica, & Mahometica execrẽtur, non amplius fluctuantes opinionib⁹. Verùm, qui hoc modo norunt doctrinã

ſalutis

ſalutis, ac ita conuicti ſunt, ut aſſenſum præbeant uelint nolint, ſed nihilo minus ueritati reſiſtunt, obſtinata,ut dixi, malicia, & Diabolico ueneno dementati, apertè Spiritui ſancto reſiſtunt,& in ſpiritum ſanctum peccare conuincuntur: quod ſcelus ſuis Iudæis Stephanus obiecit Acto: 7. Quarè qui tales ſunt, etſi uiuunt, hanc externam, ut ita dicam,uitam: tamen iudicio Dei mortui ſunt, pœnis æternis addicti. Hinc ergò apparet, quod etſi noticia uerbi, & eius firmus aſſenſus ſint partes fidei, & ueluti prima eius quædam elementa: non tamen fidem iuſtificantem conſtituant. Nã communis adhuc eſt cũm pijs, tum impijs: quemadmodum hiſtoria Euangelica ſatis in ijs oſtendit, quibus Chriſtus blaſphemiam in Spiritum ſanctum obiecit.

EXPETITIO, tertia fidei pars & ueluti elementum ſequitur. Huic plura deſtinantur. Primũm προτρεπτικὰ omnia, qualia ſunt hæc: Venite filij, timorem Domini docebo uos.

Item

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Item: Venite ad me omnes qui labora-
tis, & onerati eſtis, ego reficiam uos.
Deinde comminationes mortis æternæ,
quam uox Dei minatur omnibus, qui non
conuertuntur. Adhæc ſenſus iræ Dei
horrendæ in peccatores: in quo eſt gu-
ſtus quidam cōmeritæ damnationis: un-
de oritur in corde pauor, & operante
ſpiritu Dei, in corde expetitur inenar-
rabilibus gemitibus remiſsio peccatorū.
In qua expetitione, homo per ſpiritum
ſanctum regeneratur ac iuſtificatur, con-
cepta in mediatorem fiducia. Exempla
huius expetitæ remiſsionis & fiduciæ,
conſpiciuntur in Dauide, Publicano, La-
trone, Magdalena & multis alijs.

FIDVCIA itaq;, quam quar-
tam partem conſtitui, eſt fidei iuſtifican-
tis abſolutio & cōſummatio. Huic ſtabi-
liendæ ſeruiunt Sacramenta, Baptiſmus
& cœna Domini. Seruiunt preces & per-
petua pietatis exercitia: quæ ſunt uelu-
ti ros quidam cœleſtis, quo diuina illa
plantula, fiducia in Chriſtum rigatur, fo-
uetur, alitur & creſcit. Vnde fit ut hæc
fiducia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

fiducia ita rigata, & fota paulatim adoleſcat. Hinc hypoſtaſis illa & πληροφορία oriuntur, ueluti pulcherrimi fidei flores. Hypoſtaſis quidem, qua fides inuicta opponit ſe omnibus periculis, ſuſtinet omnia, tentationibus carnis, mundi & Satanæ nequaquàm cedit. πληροφορία uerò, qua fertur pleno impetu rectà ad thronum Dei, facit ne fides ullis fluctibus ſe impediri ſinat, donec in portum ſalutis peruenerit. Huius hypoſtaſeos & πληρόφορίας plurima exempla in ſanctis Dei Martyribus conſpiciuntur, & imprimis illuſtria ſunt Latronis, & Stephani. Huiuſmodi exemplis Eccleſiaſtica hiſtoria plena eſt.

Etſi autem quæ hactenus de fide dicta ſunt, utcunque nobis fidei rationem explicare uidentur: tamen tria adhuc adijciam. Primùm enim contra Papiſtas immotis rationibus oſtendam, quòd fides iuſtificans ſit fiducia. Deinde conuincam ſola hac fiducia iuſtificari & regenerari hominem. Tertiò quædam de

effectibus fidei addam, quò plenior fidei doctrina habeatur.

Quantum ad primum attinet, firmiſsimas rationes colligam, quibus & Papiſtarum error, qui fidem tantum hiſtoriæ noticiam eſſe uolunt, refelletur, et quòd fides iuſtificans ſit uiua in promiſſionem gratuitæ ſalutis fiducia, demonſtrabitur.

Rationes autem hæ ſunt.

Prima. Ipſa Grammatica & propria uocis ſignificatio, non hiſtoriæ ſed fiduciæ congruit, ut in illo Phocylidis: λαῷ μὴ πίστευε, πολύτροπος ἐστιν ὅμιλος: hoc eſt, Populo ne credas, ne cõfidas uulgo, nam inconſtans eſt, modò hoc, modò illud probat & improbat ſine iudicio.

Secunda. Synonyma idem conuincunt: ut ſunt, Confidere: ut in illo: Beati omnes qui confidunt in ipſum. παῤῥησία cõfidentia ſeu fiducia. πεπείθησις, Epheſ: 3. fiducia. Hypoſtaſis, certa promiſsionis fiducia, qualis in eo eſſe ſolet,

qui

qui intrepidè periculum imminens ſe ſu-
peraturum confidit, & ſtatuit ſe ſcopũ
præfixum aſſecuturum. Ita accipitur uox
hypoſtaſis pſal: 39. 2. Corint: 9. & 11. He-
brę: 3. et 11. Ex quibꝰ locis colligitur, quòd
fides ſit imperterrita animi ſubſiſtentia,
qua quis rei promiſſæ certitudine fretꝰ,
euentum ſine hæſitatione expectat, imõ
ut iam præſentem amplectitur. πληρο-
φορία tribuitur fidei, ad Romanos 4.
Quarè non dubium eſt, quin complecta-
tur fiduciam. Eſt enim πληροφορία cer-
ta perſuaſio, quo quis ueluti pleno cur-
ſu ad metam contendit.

Tertia. Exempla illuſtrium homi-
num qui credidiſſe in ſcripturis perhi-
bentur, & prædicantur. Vt Abrahami,
Iairi, Hęmorrheuſæ. Peccatricis, Lucæ
7. Latronis &c.

Fides Abrahæ deſcribitur ad Ro-
ma: 4. Qui pręter ſpem ſuper ſpe cre-
didit: hoc eſt, ubi nulla rationi affulſit
ſpes, nixus tamen promiſsionibus Dei
credidit Abraham.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Quarè fides Abrahæ fuit certa fiducia diuinarum promiſsionum, quæ fiducia ſenſui & iudicio carnis ſeſe oppoſuit. Nam cùm Abraham ſtatuerit uerbum Dei fuiſſe quod ſibi proponebatur, & certò ſciret ipſum Deum ueracem eſſe, expetijt promiſſa bona, cōcepitq; in promiſsionem fiduciam certam, & non uacillantem opinionem. Hoc ipſum Geneſeos 15: in eodem declaratur exemplo. Nam illic quid ſignificet uerbum CREDIDIT & promiſsio & conſolatio indicant. Noli (inquit) timere Abraham, ego protector tuus & merces tua magna nimis. In hac dulciſsima conſolatione & promiſsione, teſtatur Deus ſe propitium eſſe Abrahamo: teſtatur ſe defenſorem, adiutorem & ſaluatorem eius fore. Hanc promiſsionem intuens Abraham uerè confidit, & ſtatuit ſe in gratiam recipi. Vnde de eo dictum eſt, credidit Abraham Deo & imputatum eſt illi ad iuſticiam. Hinc manifeſtè patet quòd fides Abrahæ non fuerit tantum hiſtoriæ noticia, ſed etiam, idq; pro-

prijſi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

prĳſsimē, uiua & certa in promiſsionem diuinam fiducia.

Iairus ait: Domine filia mea modò defuncta eſt, ſed ueni & impone manum tuam ſuper eam, & uiuet. Hæc oratio fidei eſt, quæ non ſolum eſt noticia hiſtoriæ de Chriſto, quòd poſsit mortuos quos uult excitare, ſed etiam uiua fiducia, quòd uelit. Ideò dicit: Impone manum tuam ſuper eam, hæc eſt precatio pro filia. Et uiuet, hæc eſt uiuæ fiduciæ uox.

Hemorrheuſa cùm ait: Si tetigero tantum fimbriam ueſtimenti eius, ſalua ero. Hæc oratio fidei eſt, quæ ut duo tribuit Chriſto, uidelicet quòd & poſsit & quòd uelit ſe iuuare: ita in eum uiua fiducia recumbit, qua & iuſtificata eſt ipſa, & quòd petĳt impetrauit.

Peccatrix Lucæ 7: accedit Chriſtum, rigat pedes eius lachrymis ſuis, abſtergit capillis, oſculatur pedes Domini, & audit à Domino: fides tua te ſaluam fecit, uade in pace. Quis hic non uidet fidei nomine ſignificari fiduciam?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Nam & effectus fidei, & Chriſti dictũ, quæ fuerit ratio fidei Peccatricis, ſatis oſtendunt.

Latro in cruce dicit. Memento mei Domine cũm ueneris in regnum tuum. Hanc latronis orationem fuiſſe fidei, hoc eſt, firmæ in Chriſtum fiduciæ conuincit reſponſum Domini dicentis: hodie mecum eris in paradiſo. Huiuſmodi plurima fidei exempla cũm in ueteri, tum in nouo teſtamento & Eccleſiæ hiſtoria habentur, & multa in Epiſtola ad Hebręos recitantur: quæ omnia ſatis docent, quòd fides non ſit tantum hiſtoriæ noticia & aſſenſus, ſed etiam expetitio gratiæ, & in eadem firma fiducia.

Quarta. Fidei propriè adiuncta, ſimiliter concludunt fidem eſſe fiduciam. Chriſtus habitat in cordibus fidelium per fidem, fide accedimus ad Deum, fide iuſtificamur, fide regeneramur, credenti omnia ſunt poſsibilia. Quomodo poteſtis, ait Dominus, credere qui gloriam à uobis inuicem accipitis,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

pitis, & gloriam quæ à ſolo Deo eſt, non quæritis ?

Quinta. Rom: 4. Fides opponitur dubitationi de euentu rei promiſſę: Igitur ſignificat firmam fiduciam: nam hac ſola dubitatio euertitur.

Sexta. Mutua relatio inter fidem & promiſsionem.

Promiſsio non ſolum prædicat gratiam, uerumetiam eam offert: ergò fides non tantum nouiſſe debet promiſsionem, ſed etiam certò ſibi polliceri, quōd Deus ſit uerè præſtiturus quod promittit. Qui autem hanc non habet fiduciam, Deum mendacem facit: quo ſcelere nullum maius eſt.

Septima. Teſtimonium Eccleſiæ. Sancti enim patres unanimi conſenſu fidem eſſe fiduciā teſtantur. Auguſtinus confert fidem manui non aridæ, ſed uiuæ: ſentit igitur fidem fiduciā eſſe. Bernhardus ita loquitur. Primū ſyncera radix ſanctæ fidei, in terra humani cordis plantatur, cui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

inſeritur ramuſculus ille ſanctæ arboris timor Domini, qui dicitur initium ſapientiæ. Cum hoc incipit & cum illo aſcendit, uſq; ad plenitudinem luminis. Hic poma ſunt quibus anima reficitur. Hæc Bernhardi uerba ſatis indicant, quid ſenſerit ſanctus ille pater de fide. Verũm de patrum teſtimonijs, plura in proximo membro dicentur.

His ſeptem rationibus, tanquàm demonſtrationibus quibuſdam euidentiſsimis, conuincimus fidem non tantum ſignificare noticiam hiſtoriæ & aſſenſum: uerumetiam promiſſæ gratiæ expetitionem & fiduciam.

Iam oſtendendum eſt, quòd hac ſola iuſtificemur ac regeneremur in nouam creaturam. Rationes autem quibus hoc euidenter probari poteſt, ordine recitabo, ac numeris diſtinguam: quõ & clarius perſpiciantur, & tenacius memoria teneantur.

Prima. Marci 5: Dominus confirmaturus archiſynagogum Iairum dicit ei: ne metuas, tantum crede. Hic ex-

ceptiua

ceptiua particula diſertè additur, ut intelligatur quòd promiſsio ſalutis, ſola accipiatur fide, & non pendeat ex ulla operis noſtri dignitate aut merito.

Secunda. Periphraſis particulæ excluſiuæ, ut ad Gal: 2. ubi Paulus dicit homines non iuſtificari, niſi fide & addit expreſsè, abſq; operibus.

Tertia. Collectiones fortiſsimæ, petitæ ex dictis de iuſtificatione, quales inter multas hæ ſunt.

Acto: 10. Hic eſt declaratus à Deo iudex uiuorum & mortuorum: huic omnes Prophetæ teſtimonium perhibent, quòd omnis qui credit in ipſum, accipiat remiſsionem peccatorum per nomen eius.

Item. Acto: 13. Notum ſit uobis uiri fratres, quòd per hunc uobis remiſſio peccatorum annunciatur, & ab omnibus quibus non potuiſtis in lege Moſis iuſtificari, in hoc omnis qui credit iuſtificatur.

Acto: 15. Cognitor cordium Deus, teſtimonium perhibuit ipſis, cùm da-

 ret

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

ret iis Spiritum ſanctum, quemadmodum & nobis, & nihil diſcreuit inter nos & ipſos, fide purificans corda eorum.

Ad Rom: 1. Euangelium eſt potentia Dei in ſalutem omni credenti, cùm Iudæo, tum Græco: iuſticia enim Dei ex eo reuelatur ex fide in fidem, & ut ſcriptum eſt, iuſtus ex fide uiuet.

Ad Rom: 3. Ex operibus legis non iuſtificabitur ulla caro coram ipſo, per legem enim cognitio peccati eſt. Nunc autem ſine lege iuſticia Dei manifeſtata eſt, teſtimonium habens in lege & Prophetis. Iuſticia autem Dei, per fidem Ieſu Chriſti, in omnes & ſuper omnes credentes.

Et paulò poſt: Iuſtificamur gratis ipſius gratia per redemtionem quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus propiciatorium, per fidem in eius ſanguine. Et rurſus: Arbitramur igitur fide iuſtificari hominem abſq; operibus legis.

Roma : 4. Gene : 15. Credidit Abraham Deo & imputatum eſt illi ad iuſticiam. Item. Operanti non imputatur merces ex gratia, ſed datur ex debito. At non operanti, ſed credenti in eum qui iuſtificat impium, imputatur fides eius ad iuſticiam. Et eodem capite. Si qui ex lege ſunt hęredes, inanis eſt facta fides & irrita promiſsio. Et paulō poſt. Ideo ex fide ut ſecundum gratiam, quò firma ſit promiſsio omni ſemini.

Et Roma: 5. Quemadmodum per inobedientiam unius hominis, peccatores ſunt multi: Sic per obedientiam unius, iuſti conſtituentur multi.

Item, cap: 10. Ignorantes Dei iuſticiam & propriam iuſticiam quærentes ſtabilire, iuſticiæ Dei non fuerunt ſubiecti. Finis enim legis Chriſtus, in iuſticiam omni credenti.

Item, Si credideris in corde tuo, quod Deus illum excitarit à mortuis, ſaluus eris, corde enim creditur ad iuſticiam, ore autem fit confeſsio

ad

ad ſalutem. Dicit enim ſcriptura: omnis qui credit in ipſum, non pudefiet.

1. Corinth: 1. Chriſtus factus eſt nobis ſapientia à Deo, iuſticia & ſanctificatio, & redemtio, ut, quemadmodum ſcriptum eſt, qui gloriatur, in Domino glorietur.

2. Corinth: 5. Eum qui non nouit peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos fieremus iuſticia Dei in ipſo.

Ad Gala: 2. Non iuſtificatur homo ex operibus legis, niſi per fidem Ieſu Chriſti, & nos in Chriſtũ Ieſum credidimus, ut iuſtificaremur ex fide Chriſti, & non ex operibus legis. Quapropter non iuſtificabitur ex operibus legis omnis caro. Et in fine cap: Si per legem eſt iuſticia, Chriſtus utiq; fruſtrà mortuus eſt.

Item in 3. Scitote quod qui ex fide ſunt, hi ſunt filij Abrahæ.

Item. Qui ex fide ſunt benedicuntur cum fideli Abrahamo.

Item. Quicunq; ex operibus legis ſunt, ſub maledictione ſunt. Scriptum eſt enim:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

enim : Maledictus omnis qui non manſe-rit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in lege.

Item. Quòd in lege nemo iuſtificatur apud Deum, manifeſtum eſt, quia iuſtus ex fide uiuet:at lex non eſt ex fide, ſed qui fecerit ea homo uiuet in eis.

Item. Concluſit ſcriptura omnia ſub peccatum, ut promiſsio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus.

Ad Epheſ : 2. Gratia eſtis ſaluati per fidem (& hoc non ex uobis,Dei donum eſt) non ex operibus, ne quis glorietur.

Ad Philip : 3. Paulus de ſe loquitur hoc modo : Iuxta iuſticiam quæ eſt ex lege fui irreprehenſibilis,ſed quæ mihi erant lucra, hæc exiſtimaui propter Chriſtum detrimentum, imò etiam exiſtimo omnia detrimentum eſſe, propter excellentem cognitionem Ieſu Chriſti Domini mei, propter quem omnium iacturam paſſus ſum, & reputo omnia reiectamenta, ut Chriſtum lucrifaciam, & inueniar in eo, non habens iuſticiam me-

am

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

am quæ ex lege eſt, ſed eam quæ ex fide Ieſu Chriſti, quę eſt ex Deo iuſticia per fidem.

Ad Titum 3. Quando benignitas & φιλανθρωπία apparuit ſaluatoris noſtri Dei, non ex operibus iuſtis quæ &c.

Ex his teſtimonijs immota conſequentia ſequitur, quōd & opera de cauſis iuſtificationis excludantur, & quòd Sola fide iuſtificetur omnis qui credit.

Quarta. Iudæorum exemplum ſolius fidei eſſe iuſticiam apertè docet ad Roma: 10. Apoſtolus enim pronunciat propterea Iudæos non fuiſſe iuſticiæ fidei ſubiectos, quia propriam iuſticiam unà cum fidei iuſticia uoluerunt ſtabilire.

Paulus ad Philip: 3. idem ſuo exemplo comprobat, aſſerit enim ſe utut erat irreprehenſibilis in lege coram hominibus, omnia reputaſſe ueluti σκύβαλα, ut eam iuſticiam quæ eſt à Deo per fidem conſequatur: ſignificans fieri non poſſe, ut fides & opera ſimul iuſticiæ partes aut cauſæ ſtatuantur.

Quin-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Quinta. Neceſsitas, eaqꝫ quadruplex. Prima neceſsitas confutandi corruptelas, quas inuexit papatus ex cacozelia Philoſophica in doctrinam de iuſtificatione. Secunda neceſsitas uindicandi honorem Chriſti, cui ſoli redemtio noſtri, gloria & uictoria ſuper Satana debetur. Tertia. Neceſsitas conſolandi afflictam conſcientiam & luctantem cum deſperatione, Nam qui ſtatuit iuſtificationem ex operibus & fide ſimul pendere, tanquam ex eius cauſis: nunquàm ueram in corde conſolationem ſentiet: imò in agone mortis, peccatorum conſcientia territus deſperabit.

Quarta. Neceſsitas diſcernendi legis iuſticiam, & iuſticiam Euangelij. Illa enim operum eſt, quam nemo præter unum Chriſtum eſt conſecutus: hęc fidei eſt & omnibus credentibus gratis propter Chriſtum imputatur. Hoc diſcrimē diſertè traditur in Epiſtolis Pauli: ad Roma: Galat: Ephe: & ad Philip:

Sexta. Vtilitas diſcernendi inter cauſas & effecta iuſtificationis, inter arborem & fructum, inter efficientiam & declarationem: inter iuſtificationem uitæ, & hominis coram hominibus. Gratia Dei, & λύτρον Chriſti, ſunt cauſæ iuſtificationis propriæ: quæ quidem iuſticia, ut uerbo & ſpiritu offertur: ita ſola fide oblata accipitur, uſu Sacramẽtorum confirmanda. Fructus iuſtificationis eſt noua uita: quæ declarat iuſtificationem uitæ, & oſtendit hominem coram hominibus iuſtum eſſe. Sed de hac re poſteà plura.

Septima. Vox Eccleſiæ & confeſſio. Præcipui enim inter patres clarè pronunciant ſola fide hominem iuſtificari.

Gennadius Græcus Pauli interpres ita ait: Δικαιοσύνη γὰρ καὶ τὸ πιστεῦσαι μόνον, hoc eſt, iuſticia eſt uel credere tantum.

Baſilius in oratione de humilitate, ut omnem gloriandi tollat materiam enumerationem eorum facit, quæ homi-

nibus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

nibus gloriandi materiam ſuppeditare uidentur: & ubi ad iuſticiam Chriſtianam uentum eſt, ita ſua lingua ait: μήτε ἐπὶ δικαιοσύνῃ ὡς ἐπαίρεται ἑαυτοῦ, ἀλλ᾽ ἔγνω μὲν ἐνδεῆ ὄντα ἑαυτὸν δικαιοσύνης ἀληθοῦς, πίστει δὲ μόνῃ, τῇ εἰς χριστὸν δικαιώμενον, hoc eſt, Non ob iuſticiam aliquis extollitur ſuam, ſed nouit & ſe indigere iuſticia, & ſola in Chriſtum fide iuſtificari.

Ambroſius. Iuſtificati ſunt gratis, quia nihil operantes, neq; uicem reddentes, ſola fide iuſtificati ſunt. Idem: Manifeſtè beati ſunt, quibus ſine labore uel opere aliquo remittuntur iniquitates, & peccata teguntur, nulla ab his requiſita pœnitentiæ opera, niſi tantum ut credant. Hic autor ſuper Epiſtolam ad Rom: ſæpiſsimè repetit particulam SOLA: & diſertè dicit: ſine operibus Moſis & naturæ Sola fide.

Athanaſius: Nunc planè demonſtrat fidem ipſam uel ſolam, iuſtificandi in ſe habere uirtutem.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Theophilactus. Demonſtrato quòd lex maledictos faciat, fides autem benedicat, oſtendit iam nunc quòd & fides ſola iuſtificat, & non lex.

Iam reſtat extremum quod propoſuimus, nempe ut nonnihil de effectis fidei dicamus: Quæ ut certiſsima uiuæ fidei indicia facilè oſtendent, & quæ ſit ſalutaris fides, qua ſola iuſtificari hominem aſſerimus, & quæ ſit mortua & hypocritica, quæ in ore locum habet tantum, & non in corde: quemadmodum opera eorum teſtantur, quæ ut fructus arborem, ita illa indolem fidei ſequuntur.

Quoniam autem ſuprà dictum eſt ſatis, qua ratione iuſtificet fides, uidelicet quòd non ſit uel cauſa effectrix iuſticiæ, uel pars eiuſdem, materia aut forma, uel qualitas, qua iuſti ſumus coram Deo & accepti: ſed tantùm inſtrumentum recipiens, hoc eſt, quo apprehendimus tanquam manu quadam iuſticiam Chriſti, quæ nobis offertur per prædicationem Euangelij, in quo ſpiritus ſan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

ctus eſt efficax, & operatur hôc inſtrumentum, uidelicet fidem, qua accipitur gratia reconciliationis, & fit adoptio. Quarè hic tantum de fidei effectis in iuſtificatis agam, quæ tametſi multiplicia ſunt & uaria & penē innumerabilia: ea tamen conabor certis ſubijcere generibus, quibus omnia contineri uidebuntur. Hæc genera, ut memoriæ diſcentiū ſeruiam, numeris in hunc modū diſcerno.

Primum. Fides uiua & ſalutaris renunciat Satanæ, ac eius imperio & operibus, idq; corde, profeſsione & externis actionibus. Corde, dum fidelis animus auerſatur Satanam, ut hoſtem & eius imperata extremē odit. Profeſsione, dum uoce corā angelis & hominibus teſtatur ſe à Satana defeciſſe, atq; eius caſtra reliquiſſe. Externis actionibus, dum uita & moribus pugnantibus cum uita & moribus ſeruorum Satanę defectionē ab eo & abiurationē declarat. Hæc omnia continentur illo Pauli ad Epheſ: 5. dicto: Ne cōmercium habueritis cum operibus infrugiferis tenebrarum, ſed potiꝰ arguite.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Deinde quia Chriſtus & Satan hoſtes ſunt ἄσπονδοι : nemo poteſt de Chriſto gloriari, niſi qui totus Satanæ renunciauit, ac totis uiribus ſe ipſius regno opponit, ſub uexillo Chriſti militans. Hinc facilè iudicare eſt, quàm ſint procul à fide iuſtificante, qui adhuc Satanæ & peccati imperio ſponté ſubiecti ſunt.

Secundum. Fides uiua & ſalutaris Deo dat nomen, eius imperata ſe facturam promittit, atq; eius operibus die ac nocte delectatur : corde purificato Deum agnoſcit, inuocat, amat, ab eo omnia ſalutaria ſperat. Contrà, odit quicquid Dei uerbo interdictum intelligit, atq; eius gloriæ aduerſatur. Profeſsione teſtatur ſe hunc Deum, qui eſt pater domini noſtri Ieſu Chriſti, ſolum uenerari, cui & gloriam ueritatis tribuit, non hęſitans quin pręſtare poſsit potenter quæ ſapienter decreuit, & ex gratia promiſit. Breuiter, ut filius dilectus corde, lingua & opere erga Deum, ut erga patrem chariſsimũ affectus eſt fidelis animus, in cuius ſe conſpectu perpetuò

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

uerſari cogitat. Et quoniam Deus lumen eſt, ambulat pius in lumine, tanquã filius lucis,ut paulus ad Ephe : 5. docet. Atq; adeò in hoc lumine ita ambulat, ut obedientiam erga Deum præferat omnibus rebus mundi, etiam dulciſsimis,& chariſsimis. Huius ſubiectionis pij animi erga Deum,illuſtre habemus exemplum in patre noſtro Abrahamo:cuius nos ueſtigijs inſiſtere oportet, modò uerè de eo patre gloriari uoluerimus. Hic pater noſter Abraham paratus ſcribitur, mandante domino, dilectum ſuum filium Iſaac in holocauſtum offerre : quo filio nihil ſeni patri dulcius, nihil charius,nihil precioſius eſſe potuit : quem tamen ad mandatum Dei mactare paratus fuit. Qua re ſignificauit ſe obedientiam erga Deum præferre omnibus rebus mundi chariſsimis & dulciſsimis. Hinc patet, quàm uana ſit multorum gloriatio, qui fidem quidem iactant, Abrahamum ſuum patrem eſſe gloriantur : cùm tamen ne minimum affectum ad mandatum Dei iugulare uolunt. Deus uult ut obe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

dientiam erga ſe omnibus rebus mun-
di anteponas, ſed affectus malus con-
trà ſuadet: cui ſi indulſeris, facilè te
declaras ne micam quidem fidei Abra-
hamicæ habere, de qua tamen im-
pudenter gloriaris. Cogitet ergò u-
nuſquiſq; apud ſe, ac ſe ipſe non hy-
pocriticè examinet, non doloſis lanci-
bus cor ſuum expendat: cuius ſi ani-
mus Deo (ut dictum eſt) adhæret, ſi
delectatur mandatis Dei, ſi nihil ma-
gis in uotis habet quam imperata à
Deo præſtare, ſi naturalem imbecilli-
tatem deplorat, qua impeditur quò
minus obedire Deo poſsit, glorietur
in Domino, ac petat ut hoc diuinum
donum indies magis magiſq; augea-
tur. At ſi contrarium ſenſerit, &
conſcientia ipſius arguerit ipſum, ſci-
at ſe uiua in Deum fiducia nequaquàm
præditum eſſe: ſed adhuc ſub uexillo
Satanæ militare, & peccati inhabi-
tantis imperata facere, cuius ſtipendi-
um eſt mors æterna.

Terti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Tertium. Fides uiua & ſalutaris hominem piè ſecurum facit, iuxta illud, 2. Paralip: 16. Credite in Domino Deo ueſtro, & ſecuri eritis. Hæc ſecuritas in tranquillitate conſcientiæ ſita eſt. Nam cùm fides operatur ſenſum reconciliationis in cordibus hominum: conſcientia, anteà turbata peccatorum ſenſu, pacata & tranquilla redditur. Hinc illa Pauli παῤῥησία: Si Chriſtus eſt qui iuſtificat, quis eſt qui condemnat? Securum proinde de ſalute fides credentem facit.

Quartum. Fides uiua & ſalutaris exultationem ſpiritus operatur: iuxta illud, 1. Petri 1. Credentes autem exultabitis læticia inenarrabili. Hæc læticia eſt inchoatio beatæ uitæ, quæ conſummabitur poſt reſurrectionẽ corporũ. Hanc læticiam ſpiritus, Paulus pronunciat eſſe regnum Chriſti. Nam eſt teſtimonium uictoriæ Chriſti ſuper Satanam, qui ſub morte & damnatione captiuos tenet omnes, qui non ſunt ad Deum fide conuerſi. Ad hanc ſpirittalem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

exultationem hortatur Eccleſiam regius Propheta, idq́ in locis quàm plurimis.

Pſal: 5. Lætentur omnes ſperantes in te, æternum tripudient & protegas eos. Exultent in te qui diligunt nomen tuum. Quoniam tu benedicis iuſto domine, & ueluti ſcuto beneuolentia coronabis eum.

Pſalm: 9. Lætabor & exultabo in te, pſallam nomini tuo altiſsime.

Pſalm: 31. Lætamini in Domino & exultate iuſti, & gloriamini omnes recti corde.

Pſalm: 33. Exultate iuſti in Domino, rectis decora eſt laudatio.

Pſalm: 104. Lætetur cor quærentium Dominum.

Pſalm: 94. Venite exultemus Domino, iubilemus Deo ſalutari noſtro, præoccupemus faciem eius in cõfeſsione, in Pſalmis iubilemus ei. Hæc ſpiritualis & uera læticia, guſtus æternæ uitæ, potiſsimum ſentitur in ſeria & ardenti inuocatione, ſicuti ex Pſalmis patet, & piorum experientia teſtatur.

Quin-

Quintum. Fides uiua & ſalutaris patientiam ſub cruce operatur. Hinc eſt quòd Paulus 2. Theſſa: 1. Fidem & patienciam coniungat. Nam ex patiencia afflictionum, uirtus fidei declaratur. Ita enim ait: Gratias agere debemus Deo ſemper de uobis fratres, ut par eſt, quòd uehementer augeſcit fides ueſtra, & exuberat mutua ueſtra omnium charitas cuiuſq; in alterum, adeò ut nos ipſi de uobis gloriemur in Eccleſijs Dei, de patiencia ueſtra, & fide, ſuper omnibus perſecutionibus ueſtris & afflictionibus quas ſuſtinetis. Hæc fides non ſolùm operatur patienciam ſub cruce, ut iam dictum eſt: uerumetiam gloriationem. Ita enim ait Apoſtolus: Iuſtificati igitur ex fide pacem habemus erga Deum, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem & acceſſum obtinuimus ad gratiam hanc in qua ſtamus, & gloriamur ſub ſpe gloriæ Dei: nec id ſolum, uerum etiam gloriamur in afflictionibus. Hinc eſt quòd autor Epiſtolæ ad Hebræos, dicat ſanctos rapinam bonorum ſuorum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

cum gaudio ſuſtinuiſſe. Quoties igitur cruce premimur, excitetur fides, quæ excitata patientiam operatur: idq́ hoc modo.

Primū̄ enim perſuadeat nobis fides Deum placatum eſſe, peccato expiato ſanguine Chriſti. Deinde, perſuadeat nobis crucem non impoſitam eſſe nobis, ut ſub illa collapſi pereamus: Sed potius, ut probatiores reddamur, ac inuicti aduerſus omnia Satanæ tela. Ita enim Petrus ait: Paululum nunc per uarias tentationes affecti, ut exploratio fidei ueſtræ, multo precioſior exploratione auri, quod perit & tamen per ignem exploratur, comperiatur uobis eſſe laudi, & gloriæ, & honori. Præterea, fides perſuadeat cruce preſsis certiſsimam eſſe propoſitam liberationem, qua omnes filij Dei liberabuntur ita, ut nulla unquàm ſit illis amplius pertimeſcenda afflictio. Nam Chriſtus uictor Satanæ, ſuo glorioſo aduentu mortem abolebit, & abſterget ſanctorum ſuorum lachrymas in perpetuum.

Sextum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Sextum. Viua & ſalutaris fides ſuam uim & efficaciam, etiam erga proximos noſtros declarat, etſi non ſimili modo. Primùm enim erga eiuſdem fidei conſortes, uim ſuam exerit. Deinde in genere ſe extendit ad quoſuis mortales, præponit ergò fideles cæteris mortalibus, etſi omnibus ſtudet benefacere. Hic ordo commendatur nobis ad Gala: 6. hiſce uerbis: Dum tempus habemus operemur bonum erga omnes, præcipuè uerò erga domeſticos fidei. Erga hos operatur fides concordiam in Chriſto & mutuam coniunctionem. Huc pertinet adhortatio Pauli ad Rom: 12. Epheſ: 4. & 1. Cor: 12. Vbi Apoſtolus confert Eccleſiam corpori, in quo ſunt diuerſa quidem membra, ſed ut uno Chriſti ſpiritu uiuificantur & uirtutem accipiunt: Ita coniunctis uiribus corpus incolume conſeruabunt, & ſe mutuis officiis fouebunt. Hinc eſt quod Paulus aſſerit dilectionem quæ ex fide naſcitur, eſſe uinculum perfectionis. Nam hæc coniungit membra, facitque ut ſingula ſuum locum & officium tueantur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Septimum. Viua & ſalutaris fides operatur piam & ſanctam in uocatione cuiuſq; ſolicitudinem. Nam ut diffidentia ethnicam & prophanam ſolicitudinem gignit, & caro ſæpe etiam in ſanctis limites tranſgreditur: Ita fides Chriſtianam & ſanctam curam gignit, & ſpiritus ſeu nouus homo ſe carni & diffidentiæ opponit. Cuiuſmodi pia ſanctaq; cura, quam à fide proficiſci diximus, cùm teſtimonijs ſcripturæ, tum ſanctorum exemplis nobis commendatur.

Ad Rom: 12. Qui præeſt, in ſolicitudine. Prioris ad Timoth: 5. Si quis ſuorum & maximè domeſticorum curā non habet, fidem abnegauit, & eſt infideli deterior. Abraham, Iſaac, Iacob, piam ſuæ familiæ curam habuerunt. Ioſeph ſeptem annorum pro regno Ægypti & Eccleſię ſeminario quod illic erat, curam in ſe receperat. Moſes quadraginta annis non ſine maxima ſolicitudine populum contumacem in deſerto rexit. Daniel in Babilone, & multi pij reges, & Prophetæ in populo Dei, tanta non geſ-

ſerunt

ſerunt ſine magna cura. Paulus quoq; 2. Corinth: 11. Coloſs: 2. Prioris ad Theſſal: 2. Suam ſolicitudinem pro Eccleſia teſtatur. Sic pij reges pro ſuis regnis: pij patresfamilias pro ſuis domeſticis: Synceri Euangelij præcones, pro ſuis auditoribus: fideles præceptores pro ſuis diſcipulis: breuiter, ſinguli in ſua uocatione, ſanctam quandam ex fide manantem ſolicitudinem, habere ſolent. Vt autem hæc ſancta cura non contaminetur ethnica diffidentia, eadem fides efficit, quæ perpetuò non ſolum mandatum Dei intuetur, & prouidentiam, uerumetiam ſuam curam & ſolicitudinem uoluntati Dei ſubijcit, eamq; ad gloriam ipſius dirigit, cuius bonitate in omnibus ſuis actionibus nititur.

Octauum. Viua & ſalutaris fides etiam promiſsionem bonorum in hac uita reſpicit. Vnde de Moſe ad Hebræ: ſcribitur, quòd reſpexit ad remunerationem. Quoties ergò Dominus promittit hoc uel illud, ſibi obedienti: fides hanc promiſsionem intuebitur & expectabit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

ctabit præmij largitionem promiſſam. Cùm itaq; pius legit Matth: 10. hanc Chriſti promiſsionem: Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: & qui recipit iuſtũ in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiat: & quicunq; dederit uni ex minimis his, calicem aquæ frigidę in nomine diſcipuli: Amen dico uobis nequaquam perdet mercedem ſuam: Debet eam promiſsionem fide intueri, & expectare promiſſam mercedem, non quòd eam pius ſit meritus dignitate obedientiæ ſuæ, nam cùm diſcipuli Chriſti omnia fecerint, agnoſcunt ſe inutiles ſeruos eſſe, & nihil feciſſe quod non debuerint: ſed fretus bonitate Dei promittẽtis, cui ita placuit ſua in nobis coronare dona. Huc illud ad Timoth: Pietas ad omnia ualet, habet enim promiſsionẽ pręſentis uitę et futurę. Hęc proinde fides remunerationis, excitet nos ad maiorem erga Deum obedientiam.

Nonum. Viua & ſalutaris fides nihil unquàm tentat aut aggreditur, de quo cõſcientia dubitat fluctuàtue. Quicquid

quid enim ſit, uel errante, uel dubitan-
te, uel repugnante conſcientia, id fides
uera peccatum eſſe agnoſcit: atq; ideo
cauet, ne quid tentet de quo non habeat
ıerbum Dei, certiſsimam agendi regulã.
Huc illud Pauli ad Rom: 14. ἕκαστος ἐν
δίῳ νοῒ πληροφορείσθω, id eſt, Vnuſquiſq;
ſit plenè certus in ſuo ſenſu, ſeu, Nemo
quicquam agat contra conſcientiam, ne-
mo faciat quod dubitat licitùmne ſit an
non. Hęc ſalutaris fidei uis refutat opini-
nem eorum, qui hoc textu Euangelico,
el olim abuſi ſunt, uel hodie abutuntnr,
pſum includendo, ſiue in panno, ſiue in
rgento, ſiue in auro, ac in collo circum-
eſtantes, quo ſint aduerſus Satanã tuti-
res hoc muniti pręſidio: quorũ ſuperſti-
io ualidis rationib⁹ refelli poteſt. Nã qui
oc faciũt. Primũ contẽnunt Deũ, nam te-
nerariè hanc ſuperſtitionẽ, et cultũ ido-
atricũ pręcepto Dei anteponũt. Is enim
a ait: Ne faciatis ſinguli quod ſibi rectũ
idetur. Itẽ, In præceptis meis ambulate.
Deinde cõſcientia errãte impingũt, unde
ſta ſuperſtitio in certiſsimã illis ruinam
edit.

Tertiõ.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Tertiō, Confirmant in aliȷs ſuperſtitionem, & exemplo nocent : quod ſane multo grauius ſcelus eſt quàm uulgo æſtimatur. Quartō. Sacrilegē tribuunt characteribus literarum efficaciam, qua re prophanos ſortilegos & magicos facilè æquant. Nam ut uiua fides ſtatuit uerbum Dei auditum, intellectum & creditum efficax eſſe : Ita ſcriptum & circumgeſtum ſuperſtitioſē, mortuam agnoſcit literam. Quintō. Auocat hęc ſuperſtitio homines à uero & ſalutari uſu huius ſanctiſsimi Euangeliȷ, qui eſt ut credamus ſyncero corde & credentes ſaluemur. In locum huius ueri uſus Diabolus obtruſit mundo hanc ſuperſtitionem & idololatriā, ut credant homines uirtutem quandam occultam ineſſe characteribus literarum huius Euangeliȷ contra febrim, contra incantationes & Satanæ inſidias. Quicunq; ergo hac ſuperſtitione tenetur, fidem uiuam & ueram abiecit, gratia excidit, Satanæ & non Chriſti ſeruus eſſe conuincitur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

De maleficijs & incantationibus quæſtionem, mihi à claro & nobili uiro propoſitam, cum ſua ſolutione aſcribere libet, cuius ſanè determinatio admodum neceſſaria eſt, hoc tempore potiſsimùm, quo Diabolus ſuas ueteres artes iterum ad obruendam Euangelij lucem renouat. Quæſtio autem hæc eſt.

Magia an toleranda

Vtrum malefici, hoc eſt, qui incantationibus verborum, aut characteribus, ſeu imaginibus, aut alijs rebus ſuperſtitioſè in hoc adhibitis, hominibus vel prodeſſe, vel nocere putantur, aut etiam qui aliud quiduis arte magica moliuntur: ſint ferendi in Chriſtiano cœtu nec ne?

Vt autem ad hanc quæſtionem ſolidè & ſine errore reſpondeatur, hæ quinqꝫ quæſtiones ordine perpendēdæ, & excutiendæ uidentur.

1. Quæ fuerit origo incantationum.
2. An reuerà incantationes ſint efficaces.
3. Cur Deus permittat iſtis Diabolicis artibus aliquid fieri.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

4. Quæ prohibitio extet in ſcriptura.
5. Grauitas peccati magicæ artis.

Ex harum quæſtionũ declaratione, patebit reſponſio ad quæſtionẽ propoſitã.

DE PRIMA.

Etſi ut Auguſtinus refert, & Epiphani⁹ teſtatur, Zoroaſtres Rex Bactrianorum, qui tempore Nini Babylonici regis uixit, fertur artis magicę autor fuiſſe, tamen Methodius in ſuis reuelationibus uerius magicam artem ad autorẽ Diabolum refert: qui filijs Cain tempore Iared, qui ſextus ab Adam fuit, iſtas artes tradidit. Ita enim ait Methodi⁹: Anno autẽ 340 Iared, ſurrexerunt uiri malę artis inuentores, iniqui, & omni nequitia pleni ex filijs Cain, ut Iobeth, Thoſucel filij Lamec, qui cœcus fuit, qui & Cain interfecit: quorũ dominat⁹ Diabolus, conuertit eos poſteà in omnem magicam artem. Hęc Methodius.

Eſt autem minimè dubitandum Satanam iſtas maledictas artes excogitaſſe, ut ita paulatim obrueret ſuis fœtoribus fontem uerbi Dei limpidiſsimũ, & abole-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

ret uerum unius Dei cultũ, ſuperſtitioni-
bus & impoſturis in eius locum ſubſtitu-
tis. Nam et huius rei ſpecimẽ ſtatim poſt
conditos homines in paradiſo edidit, ac
primos noſtros parentes aggreſſus, eos
ab obedientia uerbi Dei, ſophiſtica de-
prauatione abduxit, fecitq́ ut Deo renũ-
ciantes, ſibi auſcultarent, cuius rei pœ-
nas grauiſsimas, cum tota ſua poſteritate
luerunt: & prorſus æternum perijſſent,
niſi Deus ex miſericordia propter filiũ,
eos noua promiſsione ſeminis erexiſſet.

Cæterum diligentiſsimè hic cogitan-
da eſt κακοζηλία & aſtutiſsimum, perni-
ioſiſsimumq́ artificium Satanæ, qui ut
egat fraudes & inſidias: ueluti ſimia
Deum imitatur in propaganda ſua per-
uerſa religione, & cultu nefario. Nam, ut
Deus ad uerum & ſalutarem ſui cultum
commendandum hominibus, præter mi-
racula, & diuina opera, quibus ueritas
doctrinę cœleſtis obſignatur, utitur tri-
bus inſtrumẽtis: Verbo, quod in Prophe-
ticis & Apoſtolicis literis continetur: Sa-
cramẽtis, ſuo mandato nobis cõmendatis,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

quæ Sacramenta ſunt ueluti aſpectabiles
quædam conciones, & Spiritu, quo De-
us ipſe efficax eſt in prædicatione uerbi,
& in uſu Sacramentorum: Ita Diabolus,
quē Paulus Deum huius mundi, id eſt, in-
fidelium omnium, uocat, præter ficta
miracula & præſtigias, qualibus Papa-
tus fuit plenus, habet ſuum uerbum, ha-
bet ſua (ut ſic dicam) Sacramenta, ha-
bet & ſpiritum, quo efficax eſt in ſuo
uerbo & Sacramentis. Verbum Satanæ
eſt, partim ſophiſtica uerbi Dei depra-
uatio, partim traditio hominum pug-
nans cum uerbo, partim ſuperſtitioſa
uerborum certorum conceptio, cui uis
aliqua propter recitationem tribuitur,
qualis in magicis incantationibus cerni-
tur. Sacramenta Satanæ ſunt non unius
generis, ut characteres certi, figuræ,
imagines, & quarumcunq; rerum, ut ſa-
lis, terræ, aquæ, pilorum, craniorum
mortuorum hominum, oſsium, &c. abu-
ſus. Spiritus Satanæ eſt, quo efficax eſt
in ſuo uerbo & ſuis Sacramentis, in per-
niciem eorum qui ſe ſinunt ab illo contra
Deum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Deum impelli, pluris facientes mendaci-
um Satanæ quàm Dei ueritatem.

In hos filios contumaciæ, plenũ imperiũ
habet Satan, ut Paulus teſtatur: etſi non
rarò bonitate Dei, conatus eius impedi-
tur. Nulla enim re magis Satan dele-
ctatur, quàm ut homines abducat in con-
temtum Dei, & ut imitatione quadam
Dei ſub angeli ſpecie homines in omne
ſuperſtitionis genus, præcipitet, quo mi-
ſerē tandem cum ipſo pereant. Nec ob
aliam cauſam, magicas impietates in mũ-
dum inuexiſſe cenſendus eſt Satan, quàm
ut religione quadam, ſed peruerſa, ho-
minum animos occupet, ne ueræ & ſalu-
taris religionis ſint cultores, & ſaluen-
tur: illo ſolo cum ſuis angelis in æternos
cruciatus coniecto. Poſtquam enim ſatis
intellexit malignus ille, ſe non poſſe ho-
minibus perſuadere omnem religionem
& cultum abijciendũ eſſe (habent enim
omnes homines uel maximè barbari, ut
teſtatur Cicero, quendam religionis ſen-
ſum, quo intelligunt Deum colendum
eſſe, idq; natura duce) confugit ad id,

quod proximum erat, & in locum ueri & ſalutaris cultus, falſum & pernicioſum ſubſtituit: ſub quo omnis magica uerbi Dei prophanatio, & ſuperſtitio continetur. Habemus breuiter quæ ſit origo magicæ impietatis, quis autor, & ad quam metam collimet. Sequitur ſecunda quæſtio.

DE SECVNDA.

Poſtquàm oſtenſum eſt, Satanam hoſtem ſalutis humani generis, uerũ eſſe & unicum autorem magicarum artium, adeoq; omnis ſuperſtitionis, qui huc omnia ſua conſilia deſtinat, omnes dolos & machinas dirigit, ut homines à Deo per idololatriam deficientes, in æternos cruciatus conĳciat: ſequitur quæſtio.

An reuerà ſint efficaces incantationes magicæ, characteres, ſignationes, figuræ, imagines &c. nec ne?

Reſpondeo ſimpliciter & clarè, maleficos ſeu magos ſuis uiribus, & efficacia omnino nihil poſſe. Nulla enim uis aut efficacia recitationi uerborum conceptorum, characteribus, imaginib⁹

aut

aut figuris, &c. ineſt: ſed Diabolus, cum quo pactum fecerunt malefici, ut confirmet homines in errore, multa ad incãtationes magicas operatur, quod hinc facilè colligi poteſt. Chaldæi, Arcades, Ægyptij, Indi & alij multi populi, non ſecus atq; noſtræ maleficæ mulierculæ faciunt: incantationibus uſi ſunt. Sed conſtat diuerſas eſſe incantationum formas, aliaq; omnino uerba. Illi enim, cùm Chriſtum & eius Euangelium ignorarent, alias omninò incantandi formas habuerũt, quam mancipia Satanę apud nos: qui diuino uerbo & Chriſti nomine, ſacris Euangelij uerbis & Sacramentis diuinis, Baptiſmo & pane cœnæ dominicę, abutuntur: qua re ſe decuplo deteriores eſſe Chaldęis & Arcadibus, declarant. Chaldæi enim Satanę uerbo & malorum ſpirituum cõpellatione uſi ſunt: noſtri uero Dei uerbo, et Chriſti nomine blaſphemè ad ſuas nugas Diabolicas abutuntur. Chaldæi uſi ſunt olim coſcinomãtia, hoc eſt, diuinatione, in qua cibrum adhibebatur, tanquàm Sacramentũ Satanæ, quoties

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

de re aliqua furto ablata, quærebatur: Noſtræ maleficæ ſimilem coſcinomantiam, cùm de furtis queritur, adhibere ſolent, etſi eadem cum Chaldæis in diuinationis myſterio, uerba non habent: id quod omninò neceſſarium eſſet, ſi qua uerbis conceptis ineſſet efficacia. Sacrificuli noſtri malefici, cùm coſcinomantia utuntur, uerba ex Pſalmo 50. ſupra cribrum muſsitant. Si uidebas furem, currebas cum eo. Quæ ſanè uerba nihil ad illud propoſitum faciunt. Nam in eo loco Dauid perſtringit malum iniquæ cupiditatis habendi in illis, qui ſe illis adiungunt, qui per fas & nefas opes cumulare contendunt.

Hinc manifeſtum eſt, quòd nec in uerbis, nec in ſacramentis, hoc eſt cribro & claue ſit uirtus diuinationis de rebus ablatis: Sed in Satana, qui homines iſto pacto ſibi obnoxios reddit, ut abutantur Dei uerbo in propriam perniciem. Nihil enim Satanæ iucundius eſſe poteſt, quàm ut homines contra uerbum Dei impellat in uarias ſuperſtitiones, & uerbi abuſus.

Nam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Nam nulla ſalus eſt extra uerbi Dei uerum uſum : qui in his quatuor ſitus eſt. Primùm, ut rectè inſtruat mentes noſtras de Deo uero, & eius cultu , atq; alijs rebus ad ſalutem hominum ordine pertinentibus. Deinde ut iuxta uerbum fiduciam in Deum collocemus. Tum ut ex fiducia, ſperemus promiſſa. Poſtremò ut agamus & uiuamus iuxta uerbum. Si enim in hoc uſu uerbi manſerimus conſtantes uſq; ad finem , ſalui erimus. Qui uerò contra fecerit, Deum tentat, quem inueniet ſeuerum iudicem in extremo die , niſi maturè pœnitentiam egerit. Poſtremò & hinc patet, ſagarum & maleficorum incantationes per ſe inefficaces eſſe , quia, ut teſtatur Auguſtinus , poſtquam uulgò innotuerint cõcepta incantatorum uerba , non amplius recitata uim habent. Nam Diabolus uulgò innoteſcere ſua myſteria non patitur , ne appareat cordatis hominibus, quàm ſint ridicula, atq; ita ipſe cum ſua religione in contemtum ueniat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Cùm homines audiunt incantationes illas, quæ Satanam autorem habent, nunc inferre ſegetibus damnum, nunc hominibus nocere: mox quærunt cur iſta Deus permittat, cur Deus ſe non opponat Satanæ, cur ſinat ſuum nomen iſto pacto inter homines blaſphemari? Reſpondeo, In promtu ratio eſt. Paulus enim 2. Theſſa: 2. reſpondet, his uerbis: Quia credere noluerunt ueritati, dedit illis Deus efficacem errorem, ut crederent mendacio. Mendacium autem eſt, cùm omnis abuſus uerbi Dei, contra ipſius uoluntatem, tum omnium Diabolorum & hominum inuenta, quæ aliquam impietatem & ſuperſtitionem mundo obtrudunt.

Permittitur itaq; Diabolo eatenus hominibus in rebus & corporibus nocere, quatenus peccata noſtra hæc merentur: & quatenus Deus hoc illi ad probandam aliorum fidem permittit. Sic enim beatus Auguſtinus ſentit, cum ait:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

ait: Nec mirum quòd hoc permittit Deus, ut illi qui hoc audiunt & uident, probentur qua fide ſunt apud Deum. Sententiam hanc confirmat ſanctus ille pater uoce Dei Deuter: 13. Si ſurrexerit in medio tui Propheta, aut qui ſomnium ſe dicat uidiſſe, & prædixerit ſignum, & euenerit quod locutus eſt, & dixerit tibi. Eamus & ſequamur Deos alienos, non audies uerba eius, quia tentat uos Deus, ut palàm fiat utrum diligatis Deum an non. Non enim aliud uult Satan ſuis magicis artibus & peſtiferis impoſturis, quàm ut illis adhęrentes homines, ã uerò Dei uerbo deficiant paulatim: donec prorſus Deo & eius ſancto Euangelio renunciauerint, ſibi quidem ipſis in certam perniciem, alijs autem in maximum ſcandalum.

At hic quidam ut arguti eſſe uideantur, obijciunt hoc modo: Sanitas corporis donum Dei eſt & res bona. Quarè quauis ratione ſi amiſſa fuerit, eam recuperare licet, etſi di-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

ſi diabolica arte eſt ablata ſanitas, cur non licebit eandem Diabolica arte repetere? Sunt etiam qui his multo duriora & magis impia, impuro ore eructant, in contumeliam Euangelij Chriſti. Verùm his reſpondeat Auguſtinus hiſce uerbis: Qui ſine ſaluatore ſalutem uult habere, & ſine uera ſapientia, æſtimat ſe prudentem fieri poſſe: non ſanus ſed æger, non prudens ſed ſtultus in ægritudine laborabit, & in cœcitate noxia, ſtultus & demens permanebit. At proinde omnis inquiſitio & omnis curatio, quæ à magicis artibus expetitur, mors potius eſt dicenda quàm uita. Hæc Auguſtinus.

Cuicunq; ergo ſalus & uita æterna curæ eſt, is quicquid facit, iuxta conſilium Pauli, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti faciat, & ab eo ſanitatem petat, & adhibeat ordinaria remedia, non tentet Deum, qui multa per Satanam permittit fieri, ut ſuorum fidem exploret: utq; omnes qui Satanæ uerbo & Sacramentis ſe regi permittunt, contemto

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Deo & eius uerbo, æternum pereant. Neq́ eſt quod quiſquàm exiſtimet ſe unà poſſe & Deo & Satanæ adhærere. Nulla enim eſt conuentio Dei & Belial: & Elias impio Achab & eius aulæ adeoq́ toti populo dicit. Vſquequò claudicatis in duas partes? ſi Dominus eſt Deus, ſequimini eum: ſi autem Baal, ſequimini illum. Præterea Deus cùm ſit zelotes non patitur ſuę gloriæ uel minimam portiunculam diabolo tribui.

DE QVARTA.

Quarta quæſtio eſt de prohibitione. Etſi autem ex ſuperioribus ſatis manifeſtum eſt magicas artes & à Deo damnatas eſſe, & eos qui iſtis artibus in contumeliam Dei utuntur, indignos eſſe ut hunc ſolem aſpiciant: tamen pauca teſtimonia prohibitionis aſcribam: ex quibus etiam intelligi poteſt, quàm ſit res Deo inuiſa magica impietas. Primum Decalogi præceptum & ſecundum ſeuerè mandant fiduciam in ſolum Deum,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

um, & prohibent omnem in alias quaſ-
uis res fiduciam, prætereà damnant om-
nem uerbi & nominis Dei prophanatio-
nem. Non habebis, inquit, Deos alienos
coram me. Non uſurpabis nomen Do-
mini Dei tui in uanum. Leuit : 19. Non
declinetis ad magos,nec ab Ariolis ali-
quid ſciſcitemini, ut polluamini per eos.
Hoc dicto Domini cùm magi ipſi, tum
qui illorum opera utuntur, polluti &
rei peraguntur.

Leuit : 20. Animam, quæ declina-
uerit ad magos & ariolos, & fornicata
fuerit cum eis, ponam faciem meam
contra eam & interficiam eam de medio
populi. Hoc Domini mandatum tria
continet. Primum ſignificat ipſam ma-
giam abominabilem eſſe coram Deo. De-
inde clarè pronunciat eos qui artibus
magicis utuntur,ſpirituales eſſe fornica-
tores, ut qui à Deo tanquam uero ma-
rito defecerunt ad turpiſsimum mœchũ
Diabolum. Tertiò apertè indicat De-
us, quòd uelit & magos ipſos, & eos
qui, eorum opera utuntur, tolli de
medio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

medio populi ſui, idq́ per magiſtratum.

Deutero : 18. Ne ſit maleficus, nec incantator, neq́ qui Pythones conſulat. Exodi 22. Maleficam ne patiaris uiuere. Hęc lex ideò maleficæ, in fœminino meminit, quia ſemper in omnibus nationibus, ad id uitium proniores fuerunt fœminæ quam uiri : ſicuti etiam in hoc regno compertum eſt. Hiſce ſcripturæ teſtimonijs ſatis conuincitur, quod omnis magica ſuperſtitio, quantumuis leuis uideatur coram hominibus, ſit horrenda idololatria & à uero Deo defectio. Omnia proinde ſcripturæ pronunciata quæ idololatriam damnant, ſimul omnes magicas ſuperſtitiones condemnant.

DE QVINTA.

Ex his etiam quanta ſit grauitas peccati magicæ ſuperſtitionis intelligitur. Eſt enim magica ſuperſtitio, utut leuis uidetur hominibꝰ, ueri Dei abiuratio : prophana, ethnica & Diabolica ſuperſti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

perſtitio, euerſio Euangelij, pactio cum Satana, abnegatio fidei Chriſtianæ. Breuiter. Eſt renunciare uero Deo & eius uerbo, & adhærere Satanæ eiuſq; imposturis, atq; adeò planè ex homine Diabolum fieri.

RESPONSIO AD *Quæſtionem.*

Reſponſio ad propoſitam quæſtionem ex dictis facilimè colligitur. Quid enim, quæſo, indignius aſt, quàm in cœtu Eccleſiæ & in hominum conſortio, ferre eum qui magicis ſuperſtitionibus ſe Dei hoſtem eſſe, profitetur? Scio longè aliter ſentire & dicere eos, qui hiſce ſuperſtitionibus addicti ſunt, ſed reſpondet illis Paulus. Verbis quidem profitentur Deum, ſed factis negant, abominabiles & ad omne opus bonum reprobi. Nullo proinde pacto ferendi ſunt homines, quicunq; diuino nomine ad quaslibet incantationes magicas ſiue prodeſſe ſe uelle dicunt, ſiue nocere uolunt, abutun-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

abutuntur. Non enim talem Deum habemus, qui contra ſuum ipſius uerbum, contra gloriam ſuam, contra Euangelium, in perniciem hominum huiuſmodi Diabolicæ impietati patrocinari poteſt.

Magiſtratus igitur ciuilis iuxta legem Dei in Exodo: maleficam non patieris uiuere: iuxta legem imperatoriam in Codice, & ſecundum receptam & probatam legem huius regni: Breuiter, iuxta couſuetudinem omnium gentium, poteſt & debet, ſi modò rectè officio ſibi diuinitus commiſſo fungi uelit, iudiciũ Domini in blaſphemos exercere, ſeuerius animaduertere in maleficos & maleficas, eoſq́ꝫ è medio tollere, ne per illos nomen Domini blaſphemetur. Quicunq́ꝫ contrà facit, ſiue miſericordia: ſciat crudelem eſſe miſericordiam quæ paucis malis parcit in multorum perniciem: ſiue propter perſonas aut pecunias, ſciat ſe regulam à Domino iudicibus præſcriptam contumaciter tranſgredi, atq́ꝫ ideo incidere in manum Dei ministros

& reum fieri eiuſdem blaſphemiæ. Nam non ſolum communicat alienis peccatis, propter quæ & reus fit coram Deo, & uerbum Dei pro nihilo habet, uerum etiam ut infidelis paſtor & perfidus Reipub: ſuæ adminiſtrator, ſua negligentia et officij deſertione, ſuos ad caſtra Satanæ transfugere permittit, quo ſanè facto nihil atrocius excogitari poteſt. Quapropter magiſtratus ciuilis, ut cuſtos utriuſq; tabulæ, quantum ad externam diſciplinam attinet, debet omnem blaſphemiam nominis diuini, zelo ſancto punire, ac ſtudere ut ipſe ſuis ſubditis omnis uirtutis, pietatis & honeſtatis ſit exemplar: ut ſubditi eum intuentes habeant uitæ honeſtiſsimæ formam, quam tutò in gloriam Dei imitari poterunt.

Cæterum hanc admonitionem adiectam uolo, ne magiſtratus quid temerè faciat, ac re non ſatis exploratæ & cognita ſanguinem innocentem in propriam perniciem effundat: neue ex affectu priuato, ſed ex amore iuſti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

ciæ iudicium non ſuum, ſed Domini innocentes exerceat.

Hæc ſunt quæ hoc tempore inciderunt de quæſtione propoſita, aliàs fuſius ſi hæc non uidebuntur ſufficere, eandem declarabo.

Hic quoq; impingunt Exorciſtę qui uirtute pronunciationis uerborum, exiſtimant ſe Satanam expellere, aut uenena ſerpentum inefficacia reddere. Firma enim & immota eſt hæc Pauli ſententia: litera occidit, ſpiritus autem uiuificat. Doctrina enim credita ſalutaris eſt, pronunciata autem aut ſcripta, ſine uiua fiducia, mortua litera eſt & occidit, idq; non ſua natura, ſed hominum culpa, qui litera abutuntur. Vt itaq; magicum eſſe certiſsimè mihi perſuadeo, ſi quis uirtute conceptorum uerborum putat ſe Dęmonem fugare poſſe, qualibuſcunq; ſignis aut ceremonijs adhibitis: Ita pium eſſe & heroici ſpiritus teſtimonium pronuncio, ſi quis fide & inuocatione Dei fretus, inſultat Diabolo, atq; eum de ſuo domicilio expellit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Hoc enim inter miracula numero, quibus Deus ſuam præſentiam aliquando teſtatur. Quemadmodum olim in Iudęa, & poſtea in primitiua Eccleſia factum conſtat. Verùm alligare hanc uirtutem raſuræ, aut uncturæ Papiſticæ, aut alioqui ordini miniſtrorum uerbi, prorſus eſt ſtultum: cũm ſit fidei flagrantis opus peculiare, nõ ſtatus aut ordinis hominũ.

De Signo Crucis

Præterea etiam contra naturam fidei impingunt, qui crucis figuræ ſiue digitis ſignatæ, ſiue ſcriptæ, ſiue ex ligno aliaue materia fabricatæ, uim aliquã uel contra morbos, uel contra Dęmones tribuunt. Nam nec natura, nec ordinatione diuina, figuræ ſunt efficaces. Nulla enim extat huius figuræ promiſſio.

Quarè omnino ſuperſtitioſum, & impium eſt, crucis ſigno uim aliquam occultam & uirtutem aſcribere.

Quid? licet ne ergò pio homini ſe ſigno crucis ſignare? licet ne figuram crucis ſculptam aut pictam habere? licet quidem modò ſuperſtitio

abſit

abſit : licet ſi ut ſymbolo quod te de Chriſti uictoria admoneat figura crucis utaris : licet, ſi crucem illam loco teſſaræ Chriſtiani militis habeas, qua te teſtaris & profiteris hoſtem Diaboli eſſe & membrorum eius. Quarè minimè improbo ſignum crucis imprimi fronti & pectori infantis, dum Baptizatur, modò id fiat ſolummodò in ſignum nouæ iſtius inaugurationis, qua baptizatus Chriſto crucifixo dat nomen : & ſe ſub ipſius uexillo militaturum promittit. Licet, ſi illud crucis ſignum ut doctrinæ quoddam memoriale ob oculos ponas : ſi ut μνημόσυνον hiſtoriæ habeas: ſi ueluti triumphale ſignum uicti Diaboli illud erigas. Contrà, non licet ut crucem erigas, coram qua te proſternas adoraturus. Nam hoc apertè pugnat cum primo præcepto, & cum orationis forma à Domino præſcripta : Non licet ut ei uirtutem aliquam contra morbos aut Diabolum tribuas: Non licet religionis & cultus gratia in ueſtibus circumferre crucem, quemadmodum Monachi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

quidam faciunt. Nam hæc omnia ſuperſtitionis labe infecta ſunt. Quòd autem quidam ex ſanctis patribus, Auguſtinus, Epiphanius, & Athanaſius ſignaculo crucis multum uidebantur tribuere: id dextrè iuxta eos modos, quos licitos eſſe dixi, accipiendum eſt.

Præthereà, hic etiam delinquunt qui luſtrali aquæ, qui Cereis ſacris, qui ſali ſacrato, qui unguentis papiſticis & oleo papiſtico & ceremonĳs alĳs ſuperſtitioſis & nugatorĳs, aliquam efficaciam contra uerbum Dei tribuunt. Qui enim hoc faciunt, non ſolum Deũ tentant, uerumetiã id committunt, à quo uiua & ſalutaris fides tota abhorret. Hæc enim uox fidei eſt, lucerna pedibus meis uerbũ tuum, et lumen ſemitis meis. Iuraui & ſtatui cuſtodire iudicia iuſticiæ tuæ. Cùm itaq; fides uera nihil tentat contra & præter uerbum Dei, pĳ non ſecus atq; peſtẽ fugiant magicas ſuperſtitiones, & Papiſticas incantationes: ac ſinant ſe regi duciq; cœleſti lucerna, quæ eſt uox Dei tradita in Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis.

Decimum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Decimum. Viua & ſalutaris fides in morte pij hominis Chriſto tradit animã, certò ſtatuens finem fidei, ſalutem eſſe animæ. Hinc illa inuicta animi conſtantia in multis Martyribus, qui ſub cruce inenarrabili gaudio exultarunt. Huc illud Petri: In quem modò non uidentes, ſed credentes exultatis inenarrabili gaudio & glorioſo, ferentes finem fidei ueſtræ ſalutem animarum. Quemadmodũ enim Stephanus intentis in cœlum oculis, uidit gloriam Dei & Ieſum ſtantem à dextris Dei, & cùm obrueretur lapidibus, dixit: Domine Ieſu ſuſcipe Spiritum meum: Ita quilibet pius in agone mortis, oculis fidei gloriam Dei intuetur, & Chriſtum pontificem interpellantem apud patrem pro ſe, oculis fidei cernit. Atq; ita ex fide Deum patrẽ Domini noſtri Ieſu Chriſti inuocat, lætuſq; animam Chriſto tradit cũ Dauide inquiens. In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum. Hoc gaudiũ in agone mortis, aculeum mortis ita retundet, ut migratio de hac uita ſomnus potius dulciſsimus, quàm mors terribilis Chriſtianis eſſe uideatur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Hunc dulciſsimum fidei ſalutaris fructum doctrina Antichriſti inuadit, ac obruere mendacio conatur. Nam poſt diſceſſum animæ à corpore, ſtatuit impiè ignem quendam purgatorium eſſe, quo animæ mortuorum purgentur, luentes pœnas pro minimis erratis quæ in uita contigerunt. Huic uaniſsimo errori, uera in Chriſtum fides inſultat. Hæc enim nouit purgationem peccati non aliunde petendam eſſe, quàm ex uno Chriſti ſanguine: cuius purgationis efficax ſymbolum eſt Baptiſmus. Hæc nouit uerum eſſe dictum: Beati mortui qui in Domino moriuntur, quia ex eo quieſcent à laboribus ſuis. Hæc Chriſto ueritatis laudem tribuit, qui ait: Qui credit in eum qui miſit me, in iudicium non ueniet, ſed tranſibit de morte ad uitam. Hæc nouit tantum duas uias eſſe, unam uitæ æternæ, alteram mortis æternæ, iuxta illud Chriſti: Qui bona egerunt, prodibunt in reſurrectionem uitæ: Qui uerò mala egerunt, in reſurrectionem condemnationis. Cùm ergo hic Chriſtus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

tantum duas uias conſtituit, fides facilè tertiam illam contemnet, quam Papa commentus eſt. Secura itaqꝫ fides de ſua ſalute, cum gaudio de hac uita migrat, ac Chriſto animarum Epiſcopo animam commendat.

DE TERTIO
Membro.

Diſcrimen inter ſpiritualem natiuitatem filiorum Dei, & alias propagationes & ſucceſsiones, indicatur his uerbis: Qui non ex ſanguinibus, neqꝫ ex uoluntate carnis, neqꝫ ex uoluntate uiri, ſed à Deo nati ſunt. Vtitur autem hac ſeiunctione Euangeliſta, ut differentiæ conſpiciantur inter ſpiritualem filiorum Dei generationem, & alias propagationes. Ponit autem quatuor propagationis genera: quorum tria, ut terrena, ſeiungit à quarto, quod eſt ſpirituale. Hæc genera ita diſtinguit. Primum, ex ſanguinibus. Secundum, ex uoluntate carnis. Tertium, ex uoluntate

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

uiri. Quartũ, ex Deo pronũciat. Hęc quia breuius, ideoq́ʒ obſcurius dicta uidentur, definitionib⁹ & exemplis declarãda ſunt.

PRIMVM itaq́ʒ genus, eſt naſci ex ſanguinib⁹, hoc eſt, ſuum genus per longã ſeriem ad ſanctos patres referre, donec ad ipſum patriarchã Abrahamũ deueniatur. Hoc ſignificari plurali uoce, ex ſanguinibus, non eſt dubium, ſi conſilium Apoſtoli conſideremus, qui Iudæorũ arrogantiam hoc dicto taxat. Illi enim propterea, quòd ducerent genealogiam inde uſq́ʒ ab Abrahamo, putarunt ad ſe pertinere ſolos, quicquid Deus olim patrib⁹ promiſerat, ſolo hoc nomine, quòd patres haberent ſanctos. Hinc illa Iudæorũ aduerſus Chriſtum gloriatio. Iohan: 8. Pater noſter Abraham eſt. Quos Dominus refutat propoſito diſsimili ſtudio Abrahæ, & eorum qui de Abrahamo gloriabantur, hiſce uerbis: Si filij Abrahæ eſſetis, opera utiq́ʒ Abrahæ faceretis: ſignificans idem quod hic Iohãnes docet, nihil quicquã iuuare maiorum ſtẽmata, ſine maiorũ fide. Hoc ipſum grauiſsimis argumen-

argumentis adſtruit Paulus Rom: 9. propoſitis uarĳs typis & exemplis. Abrahã (inquit) habuit duos filios Iſmaëlem, & Iſaac: Quorum ille præteritus, hic uerò pro ſemine reputatꝰ eſt. Iam ſi gratia fuiſſet alligata ſemini, aut ſanguini Abrahami, æqualis fuiſſet utriuſq; ratio. Iacob duos ex Rebecca genuit, quorũ alter tantum filius Iacobi coram Deo eſt reputatꝰ. Nõ ergò ſpiritualis natiuitas ex ſanguinibus dependet, ſed ex gratia. Non enim carnis ſed promiſsionis filĳ ſunt heredes.

Quid? nihilnè ergo eſt natum eſſe ex ſanctis patribus? Eſt quidem permultũ. Primũ enim infantes ſanctorum, hæredes ſunt promiſsionis patribꝰ factæ. Eſt autẽ hęc promiſsio: Ero Deus tuus & ſeminis qui poſt te in ſempiternũ. Hæc ſanè promiſsio ad ſemen Abrahæ pertinet (ut apertè docet Apoſtolus ad Gal: 3.) non ſolum carnale, uerumetiam ad eos qui inſiſtunt ueſtigĳs patris noſtri Abrahæ. Quemadmodum ad Roma: 4. & Galat: 3. docetur. Hęc itaq; promiſsio, ut olim obſignabatur circũciſione carnis:

ita

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

ita hodie ſacro obſignatur baptiſmate, per quod noſtri infantes publicè Chriſto inaugurantur, idq́ propter promiſſionis uirtutem, non propter carnalem propagationem, (Natura enim, ait Apoſtolus, ſumus filij iræ, ſicuti & illi) ſed propter ſpiritualem promiſsionem, cuius infantes Chriſtianorum ſunt participes.

Quòd autem Paulus pronunciat Chriſtianorum pueros ſanctos eſſe, non ad naturam referendum eſt, ac ſi peccatum originis nullum ſit in ſanctorum infantibus, quemadmodum inſulſæ ex Pauli dicto colligunt Anabaptiſtæ: ſed ad gratiam tegentem peccata propter promiſsionem. Verùm quantum ad adultos attinet, promiſsio Abrahamo facta annexam conditionem habet. Nam tantiſper pertinet hæc promiſsio ad ſanctorum poſteros, quatenus liberi eorum adulti, in ſanctorum fide perſiſtunt, ſeu ut Paulus loquitur: Donec inſiſtunt ueſtigijs patris noſtri Abraham. Infantes ergo Iudæorum olim, & hodie

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Chriſtianorum, immatura morte diſce-
dentes ſaluati ſunt. Contrà, adulti qui
fidem promiſsionis abijciunt, ſua dam-
nantur culpa. Non itaq; pendet adop-
io ſpiritualis ex ſeminibus, hoc eſt, ex
onga generis ſucceſsione, qua homines
rdine ſuam genealogiam texunt, eamq;
d ſanctos auos, proauos, tritauos &
andem ad Abrahamum ipſum refe-
unt.

SECVNDVM Genus pro-
agationis, eſt naſci ex uoluntate carnis.
ocat autem uoluntatem carnis, haud
ubiè naturalem ad gignendum concu-
ſcentiam, quæ in maribus & fœmi-
s eſt naturaliter. Ex hoc naſci filios re-
ni Dei capaces, ipſe Dominus Iohan: 3.
gat, cùm inquit: quod natum eſt ex
rne caro eſt, hoc eſt, uitioſum & reum
ropter lapſum primorum parentum, à
ibus ſimul cum natura propagatur
eccatum, in totam poſteritatem iuxta
ud Pauli. Quemadmodum per unum
ominem peccatũ in mundum intrauit,
per peccatum mors, & ſic in omnes
homines

homines mors peruaſit. Non ergò mirū eſt, cùm nihil adferimus ex utero niſi carnalem naturam, nos omnes naturaliter exulare à regno Dei, & cœleſti uita priuatos, manere ſub mortis ſeruitute: præſertim cum nemo poſsit in regnum Dei ingredi, niſi ſit ſpiritualis: quemadmodum Dominus Nicodemum docet, Iohan: 3. ubi quid caro ſit, ex antitheſi facilè eſt colligere. Nam carnem ſpiritui opponit. Spiritus ergo cum integrum, rectum, ſanctum, ſyncerum ſignificat, ſequitur carnis uocabulo ſignificari corruptum, peruerſum, pollutum & inquinatum: qualis eſt tota hominis natura, ſine regenerationis gratia.

Mens itaq; noſtra & ratio corrupta, peruerſa, polluta, inquinata eſt, quia carnalis: omnes cordis affectus praui & reprobi ſunt, quia carnales: Voluntas contumax & peruerſa, quia carnalis: actiones omnes interiores & exteriores pollutæ & contaminatæ ſunt, quia carnales. Breuiter, totus homo ſimul & corpore et anima quant⁹ quant⁹ eſt pollutus &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

& inquinatus naſcitur, quia carnalis. Ex hac carnalis propagationis conditione, Iohannes concludit filios capaces regni cœlorum non naſci ex uoluntate carnis, ſecundum communem naturæ curſum. Nam quis dabit mundum, ex immundo conceptum ſemine. Et Dauid inquit: In peccatis concepit me mater mea.

Porrò cùm hæc unica ratio, quam Chriſtus aſsignat, cur ex uoluntate carnis non naſcamur idonei ad capeſſendum regnum Dei, uidelicet, quòd quicquid natum ſit ex carne caro ſit: meritò hoc loco quæri poteſt, num ut corpus, ita anima etiam, præcipua noſtri pars, ſit ex carne propagata. Nam ſi ideò caro ſumus, quia ex carne naſcimur, profectò uidetur anima gigni ex humana ſobole. Ea enim præcipua noſtri pars eſt, in qua potiſsimùm peccatum originis ſedem habere putatur.

Reſpõdeo, peccatũ originis tranſmitti in poſteros, idq́ꝫ nec ratione animæ, nec ratione corporis, ſed ratione propagationis ab uno Adamo. Nã quòd in perſona

unius

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

unius Adæ totum genus humanum corruptum fuit, non tam ex genitura prouenit, quàm ex iuſta Dei uindicta, qui, ſicut in uno homine nos omnes ornauerat: Ita omnes meritò ſuis donis ſpoliauit. Quarè non tam unuſquiſq; noſtrum à parentibus ſuis uitium & reatum contrahit, quàm omnes pariter in uno Adam corrupti & rei ſumus. Quia ſtatim poſt eius defectionem, Deus quod naturæ humanæ dederat, abſtulit.

Hoc apertè Paulus docet in loco quem anteà aſcripſimus. Ibi enim non dicit peccatum Adę propagari in Seth, deinde peccatum Seth deriuari in Enos, & huius rurſus in Chenan, & ita ordine ad alios: ſed dicit, ab uno Adam propagari in omnes: adeò ut naſcantur filij iræ, non propter genituram, quam trahunt à ſuis parentibus: ſed propter corruptionem & reatum Adami, in quo omnes nos lapſi ſumus, & ſpoliati donis, ſicuti dictum eſt. Hinc itaq; eſt, quòd caro ſit, hoc eſt, carnem ſapiat, quicquid ex carne natum eſt.

Cæterum

Cæterum quod anima rationalis ex traduce non oriatur, multæ ſunt firmiſsimæ rationes: taceo Philoſophos, Ariſtotelem, Ciceronem, Macrobium, & omnes ferē (excipio Epicureos) qui animam extrinſecus accedere docuerunt, conuicti eius admirandis actionibus, quæ ex carnali ſemine eſſe non poſſunt: taceo Theologos ueteres ferè omnes, inter quos Nazianzenus ita ait: οὐκ ὅλου ἀνθρώποιο πατὴρ βροτὸς ὥς ἐνέπουσι, ἀλλ' ὅσον σαρκὸς ἔσε καὶ αἵματος, ἀμφοτέρων μὲν ὀλλομένων: ψυχὴ δὲ θεοῦ κρατ ⁊ έοντος ἄημα.

Præter Philoſophorum & Theologorum ueterum teſtimonia, ſubiectas rationes habeo.

Prima. Creatio primi hominis docet quænam ſit animæ hominis origo. Deus enim primum corpus hominis ex terra plaſmauit. Deinde in formatum corpus inſpirauit ſpiraculum uitæ. Ita enim textus ait, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum uitæ. Hæc homi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

nis primi formatio: quæ à reliquorum animantium creatione, hac inſpiratione animæ differt, quæ ſit animæ origo ſatis docet, uidelicet, quòd Dominus in corpus formatum, iuxta ſuæ creationis ordinem, animam creet, & in corpus infundat. Hinc Auguſtinus: In Adam exemplum datum eſt, ut ex eo intelligatur quia iam formatum corpus accipit animam. Neq; contra ualet obiectio eorum qui dicunt: ſi ſic eſt, Deum cooperari adulteris. Nam Deus naturæ actionem ſuſtentat, & iuuat, non autem hominum malitiam.

Secunda. Cùm Deus Euam è coſta Adæ ædificaſſet, Adam dixit: hoc os ex oſsibus meis, & caro de carne mea: non autem addit, & anima de anima mea. Hoc argumento ita motus eſt Auguſtinus, ut diceret, de Adam coſtam ſublatam legimus, non tamen animam natam ex anima. Sed ſi coſta ſecum habuit animam: iam non nata eſt, ſed detracta in partem.

Tertia. Gubernatio & conſeruatio huma-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

humani generis idem uidetur confirmare. Nam ita ait Pſalmus, 32. Qui finxit ſigillatim corda eorũ, hoc eſt, animas. Et Zacharię 12. Et formans Spiritũ hominis in medio eius. Eſaiæ 44. Sic dicit Dominus De⁹ qui fecit te, et finxit te in utero.

Quarta. Animæ & corporis ſeparatio hoc ipſum confirmat. Corpus enim in puluerem redigitur. Spiritus autem, id eſt, anima uiuit immortalis. Nam ſi de ſemine humano eſſet anima, corruptioni haud dubiè foret obnoxia. Huc illud Eccleſiaſtæ 12. Reuertatur puluis in terram ſuam unde erat, & ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. An non hic manifeſtè Solomon aliam animæ, aliam corporis originem eſſe docet ? ſatis ergò refutat eorum opinionem qui animam ex traduce eſſe uolunt.

Quinta. Idem natura animæ teſtatur, quæ eſt indiuiſibilis & ſimplex. Cũ ergò ad traductionem requiritur deciſio, quæ in rem ſpiritualem & impartibilem cadere non poteſt : nequaquàm hominis anima ex traduce oriri cenſenda eſt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Sexta. Effecta animæ quæ ſunt præſtantiora & nobiliora, quàm ut à corporea materia oriri putentur. Nihil enim quod ratiocinandi uim habet, nihil quod præterita tenet & futura præuidet, poteſt à materia ſeminis corporei originem ducere. Hac demonſtratione motus Ariſt: in 2: de animalibus, animam rationalem θύραθεν accedere affirmat.

Septima. Signum euidens quod ex lege Dei, Exodi 21. ſumitur. Ibi enim ſic habetur. Si quis percuſſerit mulierem in utero habentem & abortiuerit, ſi formatum fuit, det animam pro anima: Si autem informatum, mulctetur pecunia. Hic probat (inquit Auguſtinus) non eſſe animam ante formam. Itaq́ ſi iam formato corpori datur, non in conceptu corporis naſcitur cum ſemine deriuata. Nam ſi cum ſemine anima exiſtit ex anima, multæ animæ quotidie pereunt, cùm ſemen fluxu quodam non proficit natiuitati.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Eſt & aliud ſignum probabile, quod Nazianzenus recitat his uerbis:

μάρτυς ἐμῶν ἐπέων καὶ σὸς πόθος, ἡ-
μιτελὴς γὰρ ἔης στέργων οὐ ψυχὰς τεκέων
τὰ δὲ σώματα μοῦνα, οἷς δάκνῃ μογέουσι
καὶ οἷς θαλέθουσι γέγηθας.

Octaua. Abſurdi uitatio. Si anima hominis oritur ex traduce: aut ex ſemine utriuſque ſimul, hoc eſt, maris & fœminæ: aut ex ſemine mulieris tantum: aut ex ſemine uiri tantum oritur. Non autem ex ſemine utriuſque, quia tunc anima eſſet compoſita. Nunc autem inter omnes conuenit eam eſſe ſimplicem, ideoque immortalem. Non ex ſemine fœminę, quia exemplum & Adæ & Euæ repugnat. Deinde nati potius fœminis quàm uiris aſcriberentur, repugnante ſcriptura. Non ex ſemine uiri, quia cum hoc pugnat ordo exempli à Deo dati (ut inquit Auguſtinus) Illud enim exemplum, quod corpus formatum acceperit animam, docet. Quemadmodũ, idem autor oſtendit ex cap: 21.

Exodi. Quarẽ relinquitur animam ne-quaquàm oriri ex traduce, ſed infun-dendo creari, & creando infundi, ut pa-ter Auguſtinus loquitur.

Hæc de origine animæ dicere hoc loco operæprecium iudicaui, ut ſtudioſi in promtu habeant firmas rationes, qui-bus ueterum ſententiam, eamq́ uerisſi-mam tueri poſsint, contra quorundam opinionem, quæ nititur debili funda-mento, quod ſuprà euertimus.

TERTIVM genus propaga-tionis, eſt eſſe natum ex uoluntate uiri, hoc ad potentiam & nobilitatem refe-rendum eſſe non dubito. Docet itaq́ his uerbis Iohannes, non inde capaces regni cœlorum fieri homines, quòd ex po-tentibus & nobilibus iuxta mundum ſint nati, Pſalm: 49. Vt filij Adam uo-cantur uulgares homines: Ita filij uiri, nobiles, inclyti & potentes iuxta mun-dum appellantur. Eſaiæ 2. Inclinatus eſt homo & humiliatus eſt uir, hoc eſt,

plebei & nobiles idolis honorem exhibent.

Hac ergò Prophetica phraſi, ſignificat Iohannes, non eſſe uel potentiæ, uel nobilitatis, naſci capaces regni cœlorum.

Hoc proinde Iohannis dictum & conſolatur & monet. Conſolatur quidem humiles & plebeios, ne ideò ſe putent minus idoneos eſſe ad capeſſendum regnum cœlorum, quia in mundo ſunt contemti, depreſsi & abiecti. Monet uerò potentes & nobiles, ne ſua potentia & nobilitate freti, ſibi ipſi opinione citius, exitium accerſant.

QVARTVM genus propagationis, de quo hic potiſsimum agit Euangeliſta, eſt ex Deo naſci. Naſci autem ex Deo, eſt per fidem coniungi cum Chriſto unigenito Dei filio, in quo nos adoptamur in filios. Nam ideò credentes dicuntur filij Dei, quia ſunt membra unigeniti filij Dei per fidem.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Etſi autem ſuprà, aliquoties Spi-
ritualem hanc regeneratione͂ attigi: ta-
men quia hic locus poſtulat ut de ea co-
pioſius dicatur, hoc ordine nonnulla
aſcribam: Primu͂m cauſas regeneratio-
nis inquiram. Deinde partes propo-
nam. Tum definitionem colligam. Po-
ſteà notas regeneratorum recitabo. Po-
ſtremò fines ſpiritualis regenerationis
adijciam.

Quantum itaq; ad Spiritualis re-
generationis cauſas attinet, ſciendum eſt
quòd ſcriptura uarias regenerationis
cauſas recitet. Nunc enim à Deo naſci
dicimur, ut in præſenti loco: Interdum
à Spiritu renaſci, ut Iohan: 3. Aliqua͂-
do per uerbum. Interdum per fidem.
1. Pet: 1. Aliquando per lauacrum, ut
Epheſ: 5. Tit: 3. Interdumq; miniſtris
Euangelij hæc uis uidetur tribui. Has
cauſas ſi non diligenter & prudenter
diſtinxerimus, multis & magnis impli-
cabimur erroribus. Quarè eas impri-
mis diſtinguamus, ut intelligatur quem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

locum quælibet harum cauſarum ſortia=
tur in regenerationis myſterio.

Primùm itaq; dicimur à DEO
naſci: quod etſi ad totam trinitatem
pertinet: non tamen ad ſingulas perſo=
nas eodem modo refertur. Rectè qui=
dem dicitur, Pater regenerat, Filius re=
generat, Spiritus ſanctus regenerat.
Sed non eſt eadem perſonarum proprie=
tas in hoc diuino opere, imò ut in crea=
tione concurrit actio Patris, Filij & Spi=
ritus ſancti, ſed diuerſimodè, ita etiam
hic. Vt ergo Deus pater creauit mun=
dum per Filium, in Spiritu ſancto: ita
Pater per Filium in Spiritu ſancto rege=
nerat hominem. Pater utiq; autor &
fons eſt huius nouæ natiuitatis: Filius
medium eſt & meritum: Virtute enim
mortis & reſurrectionis Chriſti in con=
uerſione regeneratio inchoatur. Spiri=
tus ſanctus intus uim ſuam exerit in cor=
dibus hominum & paulatim perficit
hanc regenerationem. Habemus uerum
regenerationis fontem & autorem, ue=
rùm quia Deus medijs utitur ad huius

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

generationis opus, idcirco dicimur nunc uerbo, nunc fide, nunc baptiſmo, nunc per miniſtros Euangelij regenerari.

Sed quo pacto VERBO regignimur? Verbum à Petro nouæ huius natiuitatis ſemen incorruptibile prædicatur. Huius ſeminis uis, ipſe Spiritus Dei eſt, qui in uerbo prædicato eſt efficax. Hoc uerbum cùm apprehendimus fide, dicimur renaſci. Has tres cauſas hoc eſt, DEVM, VERBVM & FIDEM coniungit Petrus, 1. Pet: 1. his uerbis: Benedictus Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui ſecundum multam ſuam miſericordiam regenuit nos in ſpem uitæ, per reſurrectionem Ieſu Chriſti, in hæreditatem incorruptibilem & incontaminatam & immarceſsibilem repoſitam in cœlis erga uos, qui uirtute Dei cuſtodimini per fidem in ſalutem. Et poſteà. Regeniti non ex ſemine corruptibili, ſed incorruptibili per ſermonem uiuentis Dei & manentis in æternum. De fide ait Euangeliſta

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

liſta noſter. Dedit poteſtatem ut filij Dei fierent, quotquot credunt in nomen eius. Vt ergò Petrꝰ ſemen huius nouę regenerationis uerbum Dei ſtatuit: ita Iohãnes fidem requirit, qua recepto ſeminę noua hæc fit natiuitas. Nam niſi accederet fides, ui ſpiritus efficacis in uerbo, nulla unquam fieret regeneratio.

Fit itaqꝫ hæc regeneratio hoc modo. Quando Spiritus ſancti uirtute fides ad prædicationem uerbi infunditur cordi hominis, occulto & arcano quodam, nobiſcꝫ prorſus incognito modo, regignitur homo, ac fide iam donatus, uiuo conſcientiæ ſenſu non adoptionis modò gratiam, ſed etiam uitæ nouitatem apprehendit.

Hunc modum regenerationis cùm ignoraret Nicodemꝰ. Dominus ipſum eleganti ſimilitudine inſtituit, cùm in hunc modum ait: Ventus quo uult ſpirat, & ſonum eius audis: ſed neſcis unde ueniat, aut quo uadat: Ita eſt omnis qui genitus eſt à Spiritu. Hoc eſt, Quemadmodum ignoratur unde

ueniat

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

ueniat aut uadat uentus, cuius tamen ſonus ſentitur dum ſpirat: Ita modus regenerationis noſtræ per Spiritum ſanctum, eſt nobis reconditus. Sed mox ubi regeniti ſumus, uis & effectus Spiritus ſancti in nobis regenitis ſe profert. Nam huius Spiritus motus, & flatus in cordibus regenitorum eſt fides. Hæc enim fides ſpiritualis ſeminis fructus eſt, & ueluti uis, qua ſentitur regeneratio.

Proinde quõd Deus mera ſua miſericordia per Spiritum ob meritum Chriſti efficit, hoc uerbum offert, ac fides ipſa receptum eſſe declarat.

Quid ergo dicendum de Baptiſmo qui dicitur lauacrum regenerationis? Dicimur renaſci per Baptiſmum, quando per Spiritum renaſcimur, qui Spiritus nobis aſpectabili Sacramento teſtatur & obſignat renaſcentiam, & ablutionem animæ per ſanguinem Chriſti. Sunt autem duo in Baptiſmo, ſignum & res. Signum eſt aqua cum externa ablutione iuxta inſtitutionem Domini

mini

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

mini. Res eſt ablutio animæ per ſanguinem Chriſti.

Reſtant Miniſtri, qui etiam dicuntur regenerare homines, 1. Corinth: 4. ait Apoſtolus: In Chriſto Ieſu per Euangelium uos genui. Gal: 4. Filioli quos iterum parturio, donec formetur in uobis Chriſtus. Quomodò quæſo hoc intelligendum? num idem tribuitur mortali homini, quod immortali Deo? Tribuitur utiqꝫ, ſed diuerſimodè. Deus autor eſt, miniſter, tantum ut ſeruus miniſtrat, iacit enim ſemen in corda hominum per prædicationem Euangelij: in quo eſt efficax Spiritus ſanctus. Sine ergo Deo miniſter nihil poteſt, imò organon eſt inutile. Verùm cùm Spiritus ſanctus per miniſtrum operatur, tribuitur efficacia miniſtro, ut externo inſtrumento.

Cauſas & earum differentias inquiſiuimus, ſequitur ut partes eſſentiales regenerationis ſcrutemur. Chryſoſtomus duas regenerationis partes facit, unam iuſtificationem, alteram ſan-

ctifi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

ctificationem. Iuſtificationem fide apprehendimus, cui natura coniuncta eſt ſanctificatio.

Huius partes ſunt mortificatio & uiuificatio.

MORTIFICATIO eſt communio & ſocietas mortis Chriſti, qua corpus peccati crucifigitur, & occiditur: idq́; per ueram contritionem, patientiam & temperantiam. Cæterùm huius mortificationis gradus ſpectandi ſunt.

Primus, eſt mentis errores de Deo, de prouidentia, de promiſsionibus & minis, adeoq́; de Dei natura, uoluntate & cultu corrigere, & prorſus iudicio carnis & toti eius φρονήματι in rebus ſalutis renunciare. Eſt enim, ut Paulus teſtatur, φρόνημα carnis inimicitia apud Deum.

Secundus, eſt motus errantes & affectus inordinatos reprimere, ac ueluti freno quodam inhibere: quos motus Paulus metaphoricè membra ueteris hominis nominat. Nam uetus homo, hoc eſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

eſt, ratio & uoluntas deprauata, non ſecus his motibus utitur ad ſuas actiones perficiendas, quàm hic externus homo ſuis uti membris conſueuit ad ſuas actiones peragendas.

Tertius, eſt uoluntatem auerſam ſpiritu refrenare, ne amplius aduerſus Deum ſit rebellis & contumax.

Quartus & ultimus, eſt membris externis imperare, hoc eſt, linguę, pedibus, oculis & alijs membris imperare, ne peccatrici naturæ, ut antea, auſcultent.

VIVIFICATIO eſt nouæ uitæ manantis ex uirtute reſuſcitati Chriſti, per Spiritum regenerationis, excitatio. Dicitur autem hæc uiuificatio noua uita, quia eſt ſupernaturalis, atq; nouæ cuiuſdam creaturæ. Hæc diſtinguitur ab uniuerſali uita quæ motu duntaxat & ſenſu, conſtat, cuius quoq; participes ſunt beſtiæ. Diſtinguitur præterea à uita humana qua filij Adæ ſumus.

Quarē

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Quarē non immerito noua dicitur. Habet etiam & alias appellationes, nam uita gratiæ, uita Dei, & uita Chriſti dicitur. Vita gratiæ dicitur, quia gratis electis communicatur. Vita Dei per excellentiam, ſeu ut uocant, κατ' ἐξοχήν, quod tum demum Deus propriè in nobis uiuere dicitur, & nos eius uita frui, quando ſuo Spiritu nos agit ad ſpirituales actiones perficiendas. Vita Chriſti ut Gala: 2. Viuo autem non amplius ego, ſed uiuit in me Chriſtus. Quod mox exponit, cùm inquit: Quod autem nunc in carne uiuo, in fide uiuo filĳ Dei.

Porrò Chriſtus uiuit in fidelibus dupliciter. Vno modo quando nobis communicat ſuam iuſticiam. Altero, cùm nos Spiritu ſuo gubernat, ſanctificat, actiones dirigit. Prior modus ad iuſticiæ imputationem: poſterior ad regenerationem de qua hic agitur, pertinet.

Ex his patet quæ ſit uiuificationis ratio: iam eius gradus ex antitheſi graduum mortificationis facile intelligun-

tur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

tur. Vt igitur mortificationis quatuor gradus conſtituimus, nempe mentis, affectuum, uoluntatis, & externorum mẽbrorum corporis: Ita hic eoſdem ſtatuimus, ut ſit uiuificatio mentis, affectuũ, uoluntatis & externarum actionum. Viuificatio mentis in eo ſita eſt, ut depoſita uanitate & errore, mens ita uera intelligentia rerum diuinarum de Deo, de cultu Dei, de ſalutis myſterio ſit illuſtrata, & ita ſpiritu Dei certificata, ut non amplius mens noſtra fluctuet, & quouis uento doctrinæ circumferatur. De hac mentis uiuificatione loquitur Paulus cùm inquit Epheſ: 4. Renouamini ſpiritu mentis ueſtræ. Viuificatio affectuum eſt eorundem purgatio, qua fit, ne affectemus aut appetamus quod lege Dei nobis uetitum eſt. Hæc repreſsio affectuum in timore Dei fundatur, ac abſoluitur uera pœnitentia & abnegatione noſtri. Viuificatio uoluntatis eſt conuerſio uoluntatis ad Deum, qua fit ut imperemus nobis ea, quæ Deus ſua lege nobis præcepit. Vi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

uiſicatio externarum actionum, conſiſtit in obedientia membrorum interiorum & exteriorum erga Deum. Hactenus partes regenerationis expoſuimus, nunc iuſtam definitionem colligamus.

REGENERATIO, ut ex dictis colligitur, eſt mortificatio ueteris hominis & formatio noui, ad imaginem Dei per Spiritum ſanctum ex ui mortis, ſepulturæ & reſurrectionis Chriſti manans, ſeu, ut breuius dicam. Regeneratio eſt ſpiritualis natiuitas qua homines naſcuntur filÿ Dei, quotquot credunt in nomen Ieſu Chriſti. In his definitionibus fit mentio cauſæ efficientis, materiæ, formæ & inſtrumenti. Efficiens eſt Deus pater, qui ſecundum magnam ſuam miſericordiam regenerat nos. 1. Petri 1. Materia Chriſtus eſt. Forma eſt ipſa renaſcentia & ſanctificatio. Inſtrumentum eſt fides. Sed de his ſuprà.

Notæ regenerationis quinq; numerari poſſunt.

Prima

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Prima eſt uera Chriſti cognitio,
quæ non ſolūm noticiam Chriſti hiſtori=
am, ſed etiam firmam in ipſum fidu=
iam, complectitur. Hæc eſt, inquit
Dominus, uita æterna, ut te cognoſ=
ant uerum Deum, & quem miſiſti Ie=
um Chriſtum.

Secunda nota primæ coniuncta,
t duci Spiritu Chriſti. Qui ducuntur,
quit Paulus, Spiritu Chriſti, hi ſunt
us.

Tertia, eſt arrhabo hæreditatis
piritus ſanctus. Ita enim ait Paulus, 2.
orin: 1. Et dedit arrhabonem Spiri=
s in cordibus ueſtris. Gala: 4. Quia
is filij, emiſit Deus Spiritum filij ſui in
rda ueſtra, clamantem abba pater.

Quarta nota, eſt aſsidua Spiritus
uerſus carnem pugna, & eiuſdem
piritus ſuper carne uictoria.

Quinta nota, eſt patiencia ſub cru=
, ex ſpe liberationis certa concepta.

Sed dicat aliquis: quis mortalium
l ſanctiſsimorum patrum talis inuent⁹

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

eſt, hoc eſt, ita regenitus in hac uita?
Omnes ſancti in ſeipſos deſcendentes,
ſentiunt procul dubio in ſe, quod nos
ſentimus, hoc eſt, magnam infirmitatem.
Nemo enim ita regenitus fuit in hac ui-
ta, quin adhuc opus habuit incrementis.
Paulus iuſtificatus & regenitꝰ de ſe con-
queritur dicens: O me infœlicem, quis
liberabit me de corpore mortis huius?
gratias ago Deo per Ieſum Chriſtum.
Vides hic duo in Paulo. Primum eſt ag-
nitio & confeſsio infirmitatis & imper-
fectionis in hac uita, cum deploratione
huius mali. Secundum eſt gratiarum
actio, qua Deo gratias agit per Ieſum
Chriſtum, qui teſtatur Paulum nihilo-
minus bene ſperaſſe de Chriſto Ieſu re-
formatore imaginis Dei in nobis.

Ex his manifeſtum relinquitur,
quòd hoc opus Dei regeneratio, non per-
ficiatur in nobis eodem die quo incho-
atur, ſed paulatim augeſcit ad modum
fidei cuiuſq;, & quotidianis incremen-
tis ad finem paulatim perducatur. Ne-
mo enim unquàm repertus eſt, qui ſu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

am carnem penitus crucifixit, & ſe ita totum ſpiritus imperio ſubiecit: ut in eo nulla peccati uis fuerit reliqua, quæ ipſum moleſtaret. Nemo unquàm inuentus eſt, qui ita Spiritu uiuificatus fuit, quiq; ita ſe totum à carnis concupiſcentijs uindicauit: ut plenum Spiritui imperium, ſine moleſtia & quotidiana pugna fuerit. Hoc teſtantur multi errores in omnibus ſanctis. Hoc teſtatur omnium ſanctorum precatio, qua quotidianos lapſus deprecantur. Hoc gemitus creber in lectiſsimis Dei organis conuincit. Dauid grauiſsimas ſuas tentationes habuit, & quotidiana ignorantiæ delicta deplorauit: ab occultis (inquit) meis munda me Domine. Hinc facilè conſtat pugnam aſsiduam carnis & Spiritus manſuram in nobis, donec in hac mortalitatis conditione nobis manendum erit.

Pius proinde qui ſentit ſuam infirmitatem in hunc modum ſe componat. Primùm, Si Chriſtianus quis uerè eſt, oportet ut uerè ſentiat ſignum aliquod

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

communionis mortis, & reſurrectionis Chriſti: cuius communionis fructus eſt crucifixio carnis, & uiuificatio Spiritus. Nec hæc communio ideò nulla eſt, ſi reliquias carnis adhuc in ſe uiuere ſentiat, ſi Spiritus plenum imperium nondum obtineat, ut ſine contumacia carnis, liberè feratur in Dei obſequium: modò aſſiduè quantum fieri poteſt currat, donec ad metam peruentum fuerit.

Deinde cum Paulo deplorabit hanc captiuitatem, & pijs uotis optabit, ut ab ea feliciter tandem iuxta uoluntatem Dei liberari poſsit.

Prætereà indies conabitur, ut maiora incrementa faciat, & adoleſcat in Chriſto. Vt cibo uerbo Dei & ſacratiſſima cœna, corpore & ſanguine Chriſti recreetur & foueatur.

Adhæc nunquam indulgebit carni, ſed ſtatim ſuborientes affectus meditatione uerbi Dei & oratione iugulabit. Ex his facilè, uſus regenerationis conſpicitur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Reliquum eſt ut de fine regenerationis nonnihil dicam, qui eſt duplex: propinquus & ultimus. Propinquus eſt, ut non amplius ſeruiamus peccato, ſed iuſticiæ: ita ut noſtra uita, ſtudia, actiones interiores, & exteriores ad Chriſti gloriam referantur, qui Chriſti imaginem aliqua tenui imitatione referimus. Quatenus enim renati ſumus, illi ſimiles dicimur. Quatenus adhuc uetus homo ſentitur, non renati ſumus, nec Chriſto ſimiles. Quarè perpetuõ uigilandum, ut indies ueterem hominem magis magiſq; mortificemus.

Vltimus finis regenerationis eſt, ut recuperata integrè imagine Dei, in omni æternitate Deum prædicemus, fruentes æterna uita, perpetua & æterna læticia, ſummaq; dilectione, in æterna regni Dei hęreditate: in qua tandẽ abſoluetur ſpiritualis noſtri regeneratio, ubi non amplius moleſtabimur uicioſæ carnis cõcupiſcentijs. Deinde et corp⁹ noſtrũ regenerabitur. Nã ut Paulus inquit, corruptibile hoc induet incorruptibilitatẽ,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

adeõ ut non amplius geramus imaginem primi Adami, qui eſt de terra terrenus, ſed ſecundi, qui eſt de cœlo cœleſtis, atq; ita Deo conformes ſimus in omni æternitate, iuxta illud Iohannis: Chariſsimi, filij Dei ſumus, & nondum apparuit, quid erimus: Scimus quoniam cùm apparuerit, quòd ſimiles ei erimus, quoniam uidebimus eum ſicuti eſt, & omnis qui habet hanc ſpem in eo, purificat ſe, ſicuti ille ſanctus eſt.

Hæc uolebam breuiter aſcribere de regeneratione, plura qui cupit legat libellum noſtrum cui titulum fecimus de ſpirituali regeneratione. Ex hac doctrina fluit neceſsitas bonorum operum, quemadmodum Paulus Roma: 6. Petrus primo & ſecundo in priori Epiſtola, Et ipſe Dominus Iohan: 3. ſatis teſtantur. Qui enim fieri poteſt, ut noua uita ſit abſq; ſuis proprietatibus, & actionibus ſibi conuenientibus. Quicunq; ergo habenas carni laxant, neceſsitatem bonorum operum extenuantes, non perpendunt quæ ſit regenerationis

uis, ſine qua, teſte Chriſto, nemo regni cœlorum capax eſſe poteſt.

DE QVARTO Membro.

Quartum membrum, modum aduentus æterni uerbi in mundum exponit: Ita enim inquit, Et uerbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Sed quid eſt: Verbum caro factum eſt? Eſt, ut Auguſtinus loquitur, Filius Dei, filius hominis eſt factus, naturam ſuſcipiendo noſtram, non mutando ſuam: per quod & nobis ſuam recipientibus ea poteſtas daretur, ut qui eramus homines, filij Dei fieremus. Idem libro 13. de Trinitate, uerba Euangeliſtæ exponens, ait: In uerbo intelligo uerum Dei filium, in carne agnoſco uerum hominis filium, & utrunque ſimul in una perſona Dei & hominis, ineffabili gratiæ largitate coniunctum. Aſſumſit ergo æternus λόγος naturam humanam, non perſonam humanam. Nam una

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

tantum eſt perſona æterna, quæ humanam naturam aſſumſit in unionem perſonalem.

Quanta autem hæc fuerit filij Dei humiliatio, noſtri cauſa ſuſcepta, nemo ſatis admirari poteſt. De qua humiliatione Paulus ad Philip: his uerbis loquitur: Qui cũm eſſet in forma Dei, non duxit rapinam, parẽ eſſe cum Deo, ſed ipſe ſe inaniuit, forma ſerui ſumta, ſimilis hominibus factus, & habitu compertus ut homo.

Hac antitheſi ueriſsimè ſignificatur, quòd forma Dei, λόγῳ æterno per naturam & eſſentiam competat, & quòd forma ſerui, tantum ſit ab illo aſſumta in unionem hypoſtaticam ſeu perſonalem. Non ergò ut ſunt duæ naturæ, ita duæ perſonæ: Sed una tantum perſona æterna, à qua natura humana aſſumta eſt, ut hæc perſona ſit & uerus Deus, & uerus homo.

Cæterum quoniam hodie ſunt quidam, qui cum Eutiche tollunt diuinæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

& humanę naturæ diſcrimina, & me etiam traducunt, qui conſtanter retineo ſententiam Eccleſiæ, de ueritate humanæ naturæ in Chriſto: Huc libet antiquitatis quædam teſtimonia aſcribere, ut & ἐυτυχίζοντας admoneam ſui erroris, & meam confeſsionem niti ſcripturæ ſanctæ & patrum autoritate oſtendam. Primùm itaq; producam teſtimonia ex Auguſtino.

Auguſtinus Epiſtola 57. Dardano ſcribens ita ait: Noli itaq; dubitare ibi nunc eſſe hominem Chriſtum Ieſum, unde uenturus eſt: memoriterq́; recole & fideliter tene Chriſtianam confeſsionem, quoniam reſurrexit à mortuis, aſcendit in cœlum, ſedet ad dexteram patris, nec aliunde quàm inde uenturus eſt ad uiuos mortuoſq́; iudicandos. Et ſic uenturus eſt, illa angelica uoce teſtante quemadmodũ ire uiſus eſt in cœlum, id eſt, in eadẽ carnis forma atq; ſubſtantia, cui profectò immortalitatem dedit, naturã non abſtulit. Secundum hanc formam non eſt

putan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

putandus ubiq; diffuſus. Cauendum eſt enim, ne ita diuinitatem aſtruamus hominis, ut ueritatem corporis auferamus. Non eſt autem conſequens, ut quod in Deo eſt, ita ſit ubiq; ut Deus. Nam & de nobis ueraciſsima ſcriptura dicit, quod in illo uiuimus, mouemur & ſumus: nec tamen, ſicut ille, ubiq; ſumus, ſed aliter homo ille in Deo, quoniam aliter & Deus ille in homine, proprio quodam & ſingulari modo. Vna enim perſona Deus & homo eſt, & utrunq; eſt unus Chriſtus Ieſus, ubiq; per id quod Deus eſt, in cœlo autem per *id* quod homo.

Idem infrà in eadem Epiſtola. Nam ſpacia locorum tolle corporibus, nuſquam erunt, & quia nuſquam erunt, nec erunt. Tolle ipſa corpora qualitatibus corporum, non erit ubi ſint, & ideò neceſſe eſt ut non ſint.

Idem in fine eiuſdem Epiſtolæ. Chriſtum autem Dominum noſtrum, unigenitum Dei filium æqualem patri, eundemq; hominis filium, quo maior eſt

eſt pater, & ubiqꝫ totum præſentem eſſe non dubites tanquam Deum, & in eodem templo Dei eſſe tanquam inhabitantem Deum, & in loco aliquo cœli propter ueri corporis modum.

Idem tractatu 50. in Iohan: Sed quoniam uerum eſt quod ait. Ecce ego uobiſcum ſum uſqꝫ ad conſummationem ſeculi: & abijt, & hic eſt, & redijt, & nos non deſeruit: corpus enim ſuum intulit cœlo, maieſtatem non abſtulit mundo.

Idem in libro de agone Chriſtiano. Nec eos audiamus, qui negant tale corpus Domini reſurrexiſſe, quale poſitum eſt in monumento. Si enim tale non fuiſſet, non ipſe dixiſſet poſt reſurrectionem diſcipulis, palpate & uidete, quoniam Spiritus oſſa & carnem non habet, ſicut me uidetis habere. Sacrilegum eſt enim credere Dominum noſtrum, cũ ipſe ſit ueritas, in aliquo fuiſſe mentitum. Nec nos moueat, quòd clauſis oſtijs ſubitò eum apparuiſſe diſcipulis ſcriptum eſt, ut propterea negemus illud

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

lud fuiſſe corpus humanum, quia contra naturam huius corporis uidemus illud per clauſa oſtia intrare. Omnia enim poſſibilia ſunt Deo: nam & ambulare ſuper aquas, contra naturam huius corporis eſſe manifeſtum eſt, & tamen non ſolum ipſe Dominus ante paſsionem ambulauit, ſed etiam Petrum ambulare fecit.

Hæc Auguſtini dicta ſatis oſtendunt, quæ fuerit ſancti illius patris ſententia, de ueritate corporis Domini, uidelicet, quòd non diffundatur per omnia loca cum diuinitate, nec commutata ſit in naturam τȣ̃ λογȣ̃, ſed quòd circumſcriptum maneat & certo ſpatio contineatur iuxta ueri corporis modum, ut ille loquitur, hoc eſt, quia eſt uerum corpus humanum.

Cyprianus ſuper Iohan: lib: 6. cap: 14. Hic animaduertendum, quòd etſi corporis ſui præſentiam hinc ſubduxerit: maieſtate tamen diuinitatis ſemper adeſt, ſicut ipſe à diſcipulis abi-

turus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

turus pollicetur. Ecce uobiſcum ſum omnibus diebus uſq; ad conſummationẽ ſeculi.

Idem libro 9. ſuper Iohan: cap. 21. Credere autem oportet fideles, quòd li-et à nobis corpore abſit, uirtute tamen ius omnia & nos gubernari, adeſſeq; emper ipſum omnibus, qui eum dili-unt.

Cyrillus in dialogis de trinitate li-ro 2. Si uerè ſectionem & partitionem uina natura reciperet, intelligeretur corpus. Si autem hoc, & in loco om-nino, & in magnitudine & in quan-ate: & ſi caderet in eam quantitas, n effugeret circumſcriptionem. Hic nctus pater pro demonſtratione fir-iſsima habet. Si corpus eſt, ergò eſt loco: ergò eſt circumſcriptum, ut diuina quidem natura excipienda fu-it, ſi corporea eſſet.

Vigilius uir eruditiſsimus & ſan-iſsimus, qui floruit ante mille annos, hunc modum aduerſus Eutychen

ſcribit:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

ſcribit : Dei filius ſecundum humanitatem ſuam receſsit à nobis, ſecundum diuinitatem ſuam ait nobis : Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus uſq; ad conſummationem ſeculi. Si nobiſcum eſt, quomodo ait ? Venient dies, quando deſideretis diem unum filij hominis & non uidebitis. Sed & nobiſcum eſt, & non eſt nobiſcum. Quia quos reliquit & à quibus diſceſsit humanitate ſua, non reliquit non deſeruit diuinitate ſua. Per formam enim ſerui, quam abſtulit à nobis in cœlum, abſens eſt nobis : per formam Dei quæ non recedit à nobis in terris, præſens eſt nobis : tamen & præſens & abſens ipſe unus idemq; eſt nobis.

Idem libro 4. Deinde ſi uerbi & carnis una natura eſt, quomodò cùm uerbum ubiq; ſit, non ubiq; inueniatur & caro. Nanq; quando in terra fuit, non erat utiq; in cœlo. Et nunc quia in cœlo eſt, non eſt utiq; in terra, & in tantum non eſt, ut ſecundum ipſam, Chriſtum ſpectemus uenturum de cœlo, quem ſe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

cundum uerbum nobiſcum eſſe credimus in terra. Igitur ſecundum uos, aut uerbum cum carne ſua loco continetur, aut caro cum uerbo utiq; eſt, Quomodō una natura contrarium quid & diuerſum non recipit in ſeipſa. Diuerſum eſt autem & longè diſsimile circumſcribi loco, & ubiq; eſſe, & quia uerbum ubiq; eſt, caro autem eius ubiq; non eſt: apparet unum eundemq; Chriſtum utriuſq; eſſe naturæ, & eſſe quidem ubiq; ſecundum naturã diuinitatis ſuæ, & loco cõtineri ſecũdũ naturã humanitatis ſuę, creatum eſſe, initium non habere, morti ſubiacere, & mori non poſſe, quod unum illi eſt ex natura uerbi, qua Deꝰ eſt, aliud ex natura carnis qua idem Deus homo eſt. Igitur unus Dei filius, idemq; hominis factus filius: habet initiũ ex natura carnis ſuæ, & non eſt creatus per naturam diuinitatis ſuæ: circumſcribitur loco per naturam carnis ſuæ, & loco non capitur per naturam diuinitatis ſuæ.

Sanctus Gelaſius aduerſus Eutychen & Neſtorium. Si & ſubſtantia &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

forma hominis Ieſu Chriſti hac transfuſione conſumta eſt (loquitur enim aduerſus eos, qui humanam naturam in diuinã transfuſam eſſe falſò opinati ſunt) quis eſt, quem uidit ad dexteram uirtutis ſtãtem ſanctus Stephanus? Quis hominis filius uenturus eſt ad iudicandos uiuos et mortuos? Quis erit quem uidebunt? in quem compunxerunt? Abolitum eſt omne myſterium, uacuatum eſt reſolutumq́;, ut dictum eſt, quod abſit, omne Sacramẽtum: falſumq́; erit, quod ait ipſe Saluator: palpate & uidete, quia Spiritus oſſa & carnem non habet, ſicut me uidetis habentem. Et certè hoc poſt reſurrectionem dixit, talis iam dixit, qualis cum diſcipulis per quadraginta dies conuerſatus eſt conueſcens, & cohabitans cum eis: Talis dixit, qualis aſcendit in cœlos. Talis dixit, qualis promiſſus eſt inde eſſe uenturus.

Iuſtinus Martyr in expoſitione fidei.

μένει μὲν τὸ σῶμα σῶμα, ἐπεὶ πῶς οὐ σῶμα θέος μετείληφε καὶ θείας ἀξίας, οὐ φύσεως ἐυδοκία τοῦ λόγου.

Grego-

Gregorius Nazanzenus aduerſus Apolinarium. Epiſto: 1.

οὐδὲ γὰρ τὸν ἄνθρωπον χωρίζομεν τῆς θεότητος, ἀλλ᾽ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν δογματίζομεν. πρότερον μὲν οὐκ ἄνθρωπον, ἀλλὰ θεὸν καὶ υἱὸν μονογενῆ καὶ προαιώνιον, ἀμιγῆ σώματος καὶ τῶν ὅσα σώματος. ἐπὶ τέλει δὲ καὶ ἄνθρωπον, προσληφθέντα ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας. παθητὸν σαρκί, ἀπαθῆ θεότητι, περιγραπτὸν σώματι, ἀπερίγραπτον πνεύματι, τὸν αὐτὸν ἐπίγειον καὶ οὐράνιον, ὁρώμενον καὶ νοούμενον, χωρητὸν καὶ ἀχώρητον, ἵν᾽ ὅλῳ ἀνθρώπῳ τῷ αὐτῷ καὶ θεῷ ὅλος ἄνθρωπος ἀναπλασθῇ, πεσὼν ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν.

Damaſcenus libro tertio de fide.

Σμικρύνεται σωματικῶς, καὶ συστέλλεται. καὶ θεϊκῶς ἐστιν ἀπερίγραπτος, οὐ συμπαρεκτεινομένης τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, τῇ ἀπεριγράπτῳ αὐτοῦ θεότητι. ὅλος μὲν οὖν ἐστι θεὸς τέλειος, οὐχ ὅλον δὲ θεός. οὐ γὰρ μόνον θεὸς ἀλλὰ καὶ ἄνθρωπος. καὶ ὅλος ἄνθρωπος τέλειος, οὐχ ὅλον δὲ ἄνθρωπος. οὐ μόνον γὰρ ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ θεός.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Hæc teſtimonia ſatis docent, quid ſenſerit pia uetuſtas de ueritate corporis Chriſti, quod & ante mortem & poſt reſurrectionem, reuerà circumſcriptum eſt & loco clauditur, id quod requirit ueritas corporis. Etſi autem ego ex articulis fidei, & ex ea ratione quam ſumit Dominus à proprietatibus corporis humani & repugnantibus Spiritus, cum ait: Spiritus carnem & oſſa non habet, ſicuti uidetis me habere, ſatis apud me confirmatus ſum: Tamen propter quoſdam fratres qui hic uacillare uidentur, uolui Patrum teſtimonia aſcribere. Cum quibus conſentit etiam ſanctiſsimæ memoriæ Philippus Melanthon ſcribens ſuper Epiſtolam ad Coloſ: his uerbis.

Hic multæ inſignes materiæ continentur. Declaratio articulorum Symboli: Aſcendit in cœlos, ſedet ad dextram Dei patris, &c.

Item, quæ ſint proprietates glorificati corporis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Item, Quomodò dicatur: Chriſtus eſt in uobis, Chriſtus eſt uita ueſtra. Ac primùm de dicto: Aſcendit in cœlum. Quomodò hæc congruunt? Alibi dicitur: Filius qui eſt in ſinu patris. Item Iohan 3. Filius hominis qui eſt in cœlo.

Reſpondeo: In Symbolo intelligatur dictum ut ſonat litera, & de corpore et de corporali locatione. Aſcendit, ſcilicet, corporali & phyſica locatione, In cœlum, id eſt, in locum cœleſtem, ubicunq; eſt, quia hic nō ſunt fingendæ allegoriæ. Aſcenſio fuit uiſibilis & corporalis, & ſemper ita ſcripſit tota antiquitas, Chriſtum corporali locatione in aliquo loco eſſe ubicunq; uult, & aſcenſio corporalis facta eſt ſurſum. Ideō Paulus in hoc capite locum illum nominat, Surſum.

At in propoſitione: Filius qui eſt in cœlo, dictum intelligatur communicatione Idiomatum. Λόγος ſemper eſt in cœlo, etiamſi corporali locatione corpus eſt in uirgine.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Hæc narratio expreſſa eſt in enarratione Symboli, quæ legitur in libris Cypriani, etſi alibi inſcriptio eſt: Enarratio Ruffini. Aſcendit ad cœlos, non ubi uerbum Deus anteà non fuerat, quippe qui erat ſemper in cœlo, & manebat cum patre: ſed ubi uerbum caro factum, anteà non ſedebat, id eſt, ubi corpus anteà non habuerat corporalem locationem.

Sic Auguſtinus loquitur: & citantur uerba in Longobardo lib: 3. diſtin: 22. Non dimiſit patrem Chriſtus, cùm uenit infirmior, ubiq; totus, ubiq; perfectus. Deinde additur forma ſermonis, ubiq; totus, ſed non totum. Alij concinnius locuti ſunt: Propoſitio uera eſt communicatione Idiomatum. Chriſtus ubiq; eſt.

Athanaſius ſic loquitur de incarnatione uerbi: Λόγος non colligatus eſt corpori, ſed ipſe corpus continet, ut & in eo ſit, & extra omnia, & in ſinu patris, neq; cùm ſit in omnibus, fit pars aliorum, ſed omnia uitam ſuſtentationẽq; ab ipſo accipiunt. Vt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Vt autem de locali aſcenſione naturæ humanæ dictum eſt: Aſcendit ad cœlos: Ita de exaltatione naturæ humanæ ſuper omnes creaturas, dictum eſt: Sedet ad dexteram patris, ut hic Paulus inquit: Vbi eſt ad dexteram Dei ſedens. Ait Chriſtum eſſe & quidem ad dexteram Dei, id eſt, non ut beati angeli & homines ſurſum ſunt: ſed exaltatus ſupra angelos, in illa arcana luce Dei regnans cum patre, & tamen corpus localiter alicubi eſt ſecundum ueri corporis modum, ut Auguſtinus inquit. Et hæ propoſitiones: Chriſtus in uobis eſt, Ego in eis. Veniemus ad eum & manſionem apud eum faciemus, &c. intelligantur communicatione Idiomatum.

Et de hac præſentia Filij in prædicatione Euangelij & in ſanctis, neceſſe eſt Eccleſiam fideliter erudiri, ut agnoſcamus Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum adeſſe Eccleſiæ, & eſſe caput omnia in omnibus perficiens.

Cùm hæc aſſerimus, putant quidã fratres me oppugnare præſentiã Chriſti

 in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

in cœna: qua in re ſit mihi non leuis iniuria. Nam mea ſcripta teſtantur me agnoſcere ueram præſentiam Chriſti in cœna, iuxta uerba inſtitutionis: Hoc eſt corpus meum, quod pro uobis datur. Hic eſt ſanguis qui pro uobis effunditur.

Etſi enim non recipio transfuſionem cum Eutyche, nec cum quibuſdam fratribus ubiquitatem: Tamen conſtanter profiteor uerè adeſſe totum Chriſtum in cœna, ac manibus miniſtrorum porrigi uerum corpus, & uerum ſanguinem. Cùm uerum dico, ſentio illud ipſum corpus quod pependit in cruce dari, ſentio illum ipſum ſanguinem qui effuſus eſt in remiſsionem peccatorum porrigi: non tropico ſed uero modo, quo corpus poteſt eſſe cibus & ſanguis potus animis credentium, non enim datus eſt hic cibus ad ruinas huius uitæ (ut loquitur Bernhardus) quæ uapor eſt ad modicum parens, ſed ad æternam uitam animæ conferendam.

Hactenus

Hactenus de ſententia uerborum Euangeliſtæ, iam quæſtio explicanda, cur homo fieri uoluerit æternus λόγος.

Quæſtio autem hæc Geneſeos 3. ſoluitur, ibi enim Dominus ait: Semen mulieris conteret caput ſerpentis, quæ uerba Euangeliſta noſter in prima ſua Epiſtola explicans, ait: Chriſtus apparuit ut deſtruat opera Diaboli.

Deſtruit autem Chriſtus Diaboli opera dupliciter, merito uidelicet & efficacia. Merito quidem quia meretur nobis remiſsionem peccatorum, imputationem iuſticiæ, donationem Spiritus ſancti, & uitam æternam. Efficacia uerò, cùm æternus Pater & Filius effundunt Spiritum ſanctum in corda credentium, & fit conſolatio per Spiritum ſanctum in cordibus credentium, & læticia inenarrabilis oritur acquieſcens in Deo, quæ læticia eſt teſtificatio, quòd ſimus in gratia, & quòd ſimus erepti ex inferis. Cum hac conſolatione coniuncta ſimul eſt uera inuocatio, ex

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

quo ſit quòd Spiritus ſanctus apud Prophetam nominetur Spiritus precum.

Atq; hæc eſt inchoatio nouæ obedientiæ & ſenſus regenerationis in cordibus piorum. Summa huc redit, quòd filius Dei ſit factus filius hominis, ut ſit mediator placans Deum, atq; omnibus in ſe credentibus iuſticiam & ſalutem adferat.

Sed cur oportuit mediatorem hunc eſſe Deum & hominem.

Primum oſtendam neceſſarium fuiſſe ut mediator eſſet Deus. Deinde ut uerus eſſet & naturalis homo. Poſtremò quod oportuerit mediatorem eſſe unũ, id eſt, unam perſonam & non duas.

Quantum itaq; ad primum noſtræ partitionis caput attinet, uidelicet quod neceſſe fuerit mediatorem eſſe Deum, cauſæ ſunt perſpicuæ & imprimis obſeruandæ. Nam & doctrinam ſummam & conſolationem uberrimam continent. Recitabo igitur quinq; cauſas.

PRIMA. Peccati infinita malicia eſt,
ideoq; infinitus reatus. Infinitum enim
& ſummum bonum offendit atq; eius
loriam lædit. Hoc proinde pecca-
um, aut infinitis pœnis erat punien-
lum, ſic enim iuſticia Dei efflagitat: aut
xpiandum erat ſatisfactione. Verùm
uia hæc ſatisfactio debuit eſſe precium
nfinitæ bonitatis, & æquiualens, non
otuit ab ulla, imò ne ab omnibus crea-
uris fieri. Quare neceſſe fuit expiato-
em peccati Deum eſſe. Hæc conſidera-
o commonefacit nos de duabus rebus,
idelicet, de magnitudine peccati iræq;
ei propter peccatum, & de amore
ei erga genus humanum: horribilem
im fuiſſe magnitudinem peccati hinc
atet, quòd expiari non potuerit, niſi
eus fieret uictima.

Etſi autem pœnæ triſtiſsimæ in
enere humano, aliquo modo quantum
alum ſit peccatum oſtendunt: Tamen
oc teſtimonium multo eſt illuſtriꝰ. Ne-
eſſe eſt enim horrendum malum eſſe
pecca-

peccatum, cũm nulla creatura potuerit eſſe precium ſufficiens ad abolendum tanti mali reatum.

Magnitudo ſimiliter amoris in æterno Patre, Filio, & Spiritu ſancto erga genus humanum hic conſpicitur. Pater filio ſuo non pepercit, ſed uoluit eum ſubijci pœnis ut nos redimeret. Filius uolens & obediens patri, factus eſt uictima, reatum peccati in ſe deriuans. Spiritus ſanctꝰ ipſe uult in cordibus reconciliatorum habitare & motus diuinæ uoluntati congruentes in nobis accendere.

SECVNDA. Nulla creata potentia ſola potuit ſuſtinere iram Dei, & in tanta magnitudine dolorum Deo uerè tribuere laudem iuſticiæ. Huius cauſæ conſideratio admoneat nos iuſticiæ Dei. Nam in pœna quæ debet eſſe placatio, oportet punienti tribui laudem iuſticiæ.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

TERTIA. Nulla creata po-
entia potuit uincere mortem & redde-
e nobis iuſticiam & uitam ęternam. Hoc
tacꝫ cũm ſit proprium mediatoris, ne-
eſſe fuit mediatorem eſſe Deum. Nam
mnipotentis naturæ eſt uincere mor-
em & reddere uitam & iuſticiam æter-
am.

QVARTA. Neceſſe eſt me-
iatorem eſſe perpetuum cuſtodem
cclesiæ, omnibus temporibus eam ex-
diente͂, & præſente͂ ſanctis ubicꝫ, ſicut
rè adfuit Moſi & Populo in deſerto.
uemadmodum & Paulus ad Corinth :
ſtatur. Et deinde ſemper Eccleſiæ
leſt & protegit immediate͂, iuxta di-
um : Nemo rapiat oues meas de ma-
bus meis. Hæc eſſe diuinæ naturæ
ropria manifeſtum eſt.

QVINTA. Mediator debuit
Te καρδιογνώστης, ut uidere poſſet ge-
itus cordium & intima ſanctorum ſu-
piria. Hoc cũm tantum congruat diui-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

næ naturæ : neceſſe fuit ut mediator eſ-
ſet Deus.

Hæ quinq; rationes clariſsimè do-
cent, quarè neceſſe fuerit mediatorem
eſſe Deum. Et confutant Hæreticos qui
Chriſti diuinam naturam impugnant,
non intelligentes officium mediatoris:
nec conſiderantes magnitudinem pecca-
ti, quod non potuit finita uictima expi-
ari.

Iam cur neceſſe fuerit mediatorem
eſſe hominem, dicendum eſt, & cauſas
quinq; recitabo.

PRIMA. Neceſſarium erat, ut
inobedientia commiſſa in carne noſtra,
in eadem ſarciretur. Nam hoc congrue-
bat ordini iuſticiæ diuinæ, ut cùm genus
humanum primùm peccaſſet in uno A-
dam: aliquis in humano genere à pecca-
to immunis, pœnam ſolueret, quæ eſſet
precium pro cæteris. Ideò enim uenit
Dominus noſter reuerà homo, ueluti
perſonam ipſius Adæ referens, cuius eti-
am nomen illi tribuitur: ut pœnam pec-
cati in carne, in qua admiſſum fuerat
perſolueret. Secun-

SECVNDA, Hebræ: 2. hiſce uerbis exponitur. Quoniam pueri participes ſunt carnis & ſanguinis: ipſe quoq; conſimiliter particeps factus eſt eorundem, ut per mortem aboleret eum, qui mortis habebat imperium, hoc eſt, Diabolum.

TERTIA, eiuſdem autoris ad Hebræ: eſt. Congruum fuit, inquit, eum per omnia fratribus aſsimilari, ut miſericors eſſet & fidelis pontifex, in his quæ apud Deum forent agenda, ad expiandum peccatum populi.

QVARTA. Neceſſe fuit mediatorem humana natura nobis ſociari atq; coniungi. Nam niſi ille frater noſter eſſet uerus homo, non fieremus per illius communicationem filij Dei.

Hinc ſingularem conſolationem deducit autor Epiſtolæ ad Hebræos, affirmans nos non habere aduocatum, qui infirmitates noſtras ſuſtinere non poſsit: cùm ipſe eodem modo fuerit tentatus, per omnia nobis ſimilis fact⁹ demto peccato.

Quinta.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

QVINTA. Reſurrectionis noſtræ uirtus & efficacia. Vnica enim ſpes quam de reſurrectione corporum habemus, eſt quòd Christus carnem noſtram aſſumſerit. Nam caro quam nunc corruptioni obnoxiam circumferimus, iam ſuſcitata eſt in Chriſto, & in poſſeſsionem regni cœlorum ingreſſa, ibiq́ immortalis eſt facta. Virtute igitur ſocietatis quam habem⁹ cum Chriſto, excitabimur in extremo die, & donabimur etiam ſecundum carnem immortalitate. Hinc patet quàm neceſſarium fuerit mediatorem eſſe hominem.

Reſtat ut dicamus, cur oportuerit mediatorem eſſe unam perſonam, cuius rei cauſas tres aſsignabimus.

PRIMA. Vnus mediator Dei & hominum homo Ieſus Chriſtus. Hæc uox VNVS, ad perſonam & nequaquàm ad naturas referenda eſt.

SECVNDA. Hic unus mediator coniunctus & Deo & homini eſſe debuit quadam neceſsitate. Deo ergò qui offen-

ſus

ſus erat noſtrò peccato, uera diuinitate coniunctus erat. Imò eadem numero diuinitas ſimpliciſsima cũ patre, & ſpiritu ſancto: homini uerò uera humanitate ſociatus, ut poſſet coniungere aduerſas partes ſocietate quam habuit cũ utriſq;. Huc illud Athanaſij, Congruebat filium aſſumere humanam naturam, ut hæc perſona, quæ eſt ſubſtantialis imago æterni patris, reſtitueret imaginem Dei in nobis.

Tertia. Si non eſſet mediator una perſona, opera redemtionis in humana natura peracta, nequaquàm eſſent ſufficiens precium pro peccato, quo infinitum bonum eſt læſum. Aſſumſit ergò æternus Dei filius humanam naturam in unionem hypoſtaticam, ut opera in humana natura peracta, infinitæ fierent uirtutis.

Ex hac itaq; indiuidua unione naturæ diuinæ & humanæ in una perſona eſt dignitas infinita, perfectio abſolutiſsima, & inæſtimabile precium ſanguinis, mortis, atq; adeò omnium actio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

num & paſsionum Chriſti in ſanctiſsima eius humanitate. Inde eſt potentia & uirtus delendæ iniquitatis, deſtruendæ mortis, & poteſtas remittendi peccata, uiuificandi & ſaluandi credentes.

Etſi autem Chriſtus in ſola carne paſſus eſt: tamen paſsio perſonæ tribuitur, propter illam arctiſsimam duarum naturarum unionem in una perſona. Ex quo fit, ut omnia in Chriſto habeantur diuina, immenſa, inæſtimabilia & ſaluifica opera & beneficia redemtionis, hoc eſt, reconciliationis, iuſtificationis, renouationis & æternæ uitæ.

Hinc quoqꝫ facilè intelligi poteſt, cur caro Chriſti dicatur uiuifica, & cibꝰ æternæ uitæ: Cur Chriſti mors ſit ſatiſfactio plenaria pro peccato: Cur obediẽtia Chriſti ſit noſtra iuſticia: Cur filiꝰ hominis remittat peccatũ per meritũ paſsionis ſuæ. Nam hęc ideò ſunt tanti precij, quia ſunt opera filij hominis qui eſt Deꝰ, Atqꝫ ita manifeſtum eſt, opera redemtionis non eſſe diuinę naturę tantũ, ut rixatur Oſiander: nec naturę humanę ſeor-

ſim,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

ſim,ut Stancharus contendit, ſed perſonæ Chriſti in duabus naturis.

Cũ itaqꝫ Chriſtus dicitur mediator, non ad naturã hanc uel illam ſeorſim: ſed ad perſonam omninò referendũ eſt. Verũ cũm dicitur: Filius Dei eſt mortuus, ad naturam humanam, non ad diuinam referendum eſt, etſi preciũ à diuinitate dependet. Diſcernendum eſt enim inter appellationes, quæ naturarum proprietates ſignificant, et eas quæ officiũ concernunt.

Deus, omnipotens, omniſcius, immenſus, infinitus, ſunt proprietates diuinæ naturæ, quæ nullo pacto humanæ naturæ in abſtracto attribui poſſunt.

Homo, creſcens, fatigatus, edens, bibens, dormiens, lachrymans, ſanguinem ſudans, flagellatus, uulneratus, ſunt proprietates humanæ naturæ, quæ nullo pacto diuinæ naturæ in abſtracto tribui poſſunt.

Verùm appellationes officiȷ̃, ut mediator, ſacerdos, redemtor, ſaluator, paſtor &c. nomina ſunt officiȷ̃, ideoqꝫ perſonæ & non naturæ ſeorſim attribuuntur.

 Etſi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Etſi autem diſcernendum eſt, inter idiomata naturarum: Tamen quia Chriſtus una perſona eſt, communicantur proprietates naturarum, idq́ in concreto tantum, quo ſignificatur perſona: non in abſtracto, quo naturæ notantur & non perſona.

Rectè proinde dicimus: Filius uirginis condidit cœlum & terram: quia filius uirginis eſt Deus. Et rurſus rectè dicitur: Filius Dei eſt paſſus: quia filius Dei eſt homo. Non autem rectè dicitur, humanitas eſt diuinitas: aut natura diuina eſt paſſa. Chriſtus enim (*ut Petrus ait*) paſſus eſt in carne, hoc eſt, in natura humana, quæ mori potuit. Et Irenæus ait: Chriſtus crucifixus & mortuus eſt, quieſcente uerbo, ut crucifigi, & mori poſſet.

DE QVINTO
Membro.

Quintum membrum his continetur uerbis: Et uidimus gloriam eius,

gloriam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

gloriam tanquam unigeniti à patre.

Gloriam hic procul dubio intelligit Iohannes, qua & Chriſti diuinitas & Meſsiæ ſublimitas declarata eſt, & ueluti oculis hominum ſubiecta. Nam cùm hanc dicit ſe uidiſſe, ſignificat eam diuinis factis declaratam & oſtenſam eſſe, ita ut uerè conuincerentur ſpectatores, & ipſum eſſe uerum Deum, & olim promiſſum Meſsiam, qui futurus erat reparator generis humani.

Particula, TANQVAM, non eſt improprietatis aut ſimilitudinis nota, ſed ueræ ac ſolidæ approbationis deſignatio. Vt in illo Pauli: Tanquam filij lucis ambulate. Significat ergò Iohannes, conſpectam fuiſſe in Chriſto gloriam, quæ filio Dei congrueret, ſolidumq; eſſet diuinitatis teſtimonium.

Etſi autem ad hanc Chriſti gloriam hominibus patefaciendam, faciunt omnia miranda facta Dei in Eccleſia, inde uſq; à promiſsione ſeminis prima: Tamen hic Euangeliſta potiſsimùm lo-

 qui-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

quitur, de ea gloriæ Chriſti patefactio-
ne, quam conſpexere diſcipuli. Petrus in
prioris ſecundo, de hac Chriſti gloria ita
loquitur: Inſpectores facti ſumus maie-
ſtatis illius. Accepit enim à Deo patre
honorẽ & gloriam, uoce perlata ad ip-
ſum à magnifica gloria, huiuſmodi. Hic
eſt filius meus dilectus, in quo placatus
ſum. Et hanc uocem audiuimus de cœlo
allatam, quando cum illo eramus in mon-
te ſancto.

Tametſi autem præcipuẽ, ut dixi, Euangeliſta de hoc mirando facto loquitur, quo Deus cœlitus ſua uoce teſtatus eſt hunc hominem Mariæ filium, ſuum quoq; filium eſſe: tamen prodeſt in conſpectu habere, etiam alios modos quibus gloria diuinitatis Chriſti in hoc mundo comprobata eſt.

Sunt autem hi modi præcipui ex Euangelica hiſtoria ſignati.

1. Annunciatio & conceptio.

2. Teſtimonium Magorum & ſtella dux itineris.

3. Vitæ innocentia.

4. Doctri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

4. Doctrinæ ſublimitas.

5. Miracula uaria.

6. Teſtimonium patris in baptiſmo, apertum cœlum & apparitio Spiritus ſancti.

7. Transfiguratio in monte, ubi cum Moſe & Helia præſentibus tribus diſcipulis, eſt collocutus.

8. Miniſterium angelorum, qui illum tentatum conſolati ſunt.

9. Teſtimonium diuinum in eius morte, quo conuictus Centurio in hanc uocem prorupit. Verè erat is homo filius Dei.

10. Triumphus ſuper morte, & Diabolo per glorioſam ipſius reſurrectionem.

11. Aſcenſio in cœlum aſpectabilis.

12. Miſsio Spiritus ſancti ſuper Apoſtolos, decimo die poſt aſcenſionem.

13. Miracula per Apoſtolos, qui de eo teſtati ſunt, edita.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

14. Miranda Eccleſię conſeruatio in tantis Diabolorum & hominum furoribus.

Harum partium manifeſtatę gloriæ Chriſti declaratio, & iucundiſsima eſt, & utiliſsima ad confirmandam fidem noſtram in hunc Dei filium, qui iam in gloria maieſtatis ſedens efficax eſt in electis, per ſuum uerbum & ſpiritum ſanctum, defendit Eccleſiam, excitat ſynceros doctores, arcet Diabolos quos tandem ſubijciet pedibus ſuis, ac Eccleſiæ ſuæ communicabit ſuam gloriam, quando electi omnes in omni æternitate erũt conſortes diuinæ ipſius naturæ, & conformes ipſi. Atq; ita percipient iucunditates, quæ ſunt in dextra eius in perpetuum. Pſalm: 16.

DE SEXTO Membro.

Sextum membrum his effertur uerbis. Plenum gratiæ & ueritatis, hoc eſt, λόγος æternus æterni patris, homo uerus factus, plenitudinem gratiæ & ueritatis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

ritatis in mundum attulit. De qua plenitudine, ut Euangeliſta ait, nos omnes accepimus.

Etſi autem hæc uerba plana in ſe uidentur, perſpicua eſt enim eorum ſignificatio: Tamen plura continent quàm prima fronte uidentur polliceri. Nos itaq; eorum interpretationem non aliunde petamus, quàm ex uerbis Euangeliſtæ, qui paulò poſt clarè indicat, quid gratiæ & quid ueritatis uocabulo intelligi uelit, ubi utrunq; opponit Legi dicens: Lex per Moſen data eſt: gratia & ueritas per Ieſum Chriſtum. Neq; enim dubium eſt, quin gratia & ueritas utroq; in loco, eodem accipiatur modo.

Cùm itaq; Lex opponitur gratiæ & ueritati, neceſſe eſt ut accipiatur diuerſimodè. Aliter enim cùm gratiæ opponitur, aliter cùm ueritati, accipitur. Quid autem ſit GRATIA obſcurum non eſt. Nam opponitur & merito noſtro & iræ Dei. Eſt enim fauor Dei, quo Deus nos complectitur in filio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

ſine noſtro merito, & gratuita bonitas qua nobis remittit peccatum, & gratis acceptat credentes ad uitam æternam.

Proinde lex ut opponitur gratiæ, ſignificat minas legales, maledictionem & iram Dei, quæ Moſis miniſterio populo proponebantur, à quibus certè nemo ſuis uiribus & meritis liberari potuit. Nam omnes huius legis damnatoriæ ſententiæ eramus obnoxij: Maledictus omnis qui non manſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis. Venit itaq; æternus λόγος, & contra iram, & maledictionem legis propoſitam à Moſe, adfert plenam gratiam, perfectam reconciliationem, & fauorem æterni patris omnibus in Chriſtum uiua fiducia recumbentibus.

Hoc ipſum teſtatur Diuus Auguſtinus, cum inquit: Vnus Dei filius idemq; filius hominis, unus hominis filius, idemq; Dei filius, Non duo filij Deus & homo, ſed unus Dei filius, Deus ſine initio, homo à certo initio. Hic omninò granditer & euidenter Dei gratia com-

commendatur. Quid enim natura humana in Chriſto meruit, ut in unitatem perſonæ unici filij Dei ſingulariter eſſet aſſumta? Quæ bona uoluntas in humana natura præceſsit? Cuius boni propoſiti ſtudium? Quæ bona opera præceſſere, quibus mereretur iſte homo ut una fieret perſona cum Deo? Nunquid anteà fuit homo, & hoc ei ſingulare beneficium præſtitum eſt, ut ſingulariter promereretur Deum? Nempe ex quo homo eſſe cœpit, non aliud cœpit eſſe quã Dei filius, & hoc unicus & propter Deũ uerbum, quod illo ſuſcepto, caro factum eſt, utiq; Deus, ut quemadmodũ eſt una perſona quilibet homo, anima ſcilicet rationalis & caro: Ita ſit Chriſtus una perſona uerbum & homo. Vnde naturæ humanæ tanta gloria, nullis præcedentibus meritis, ſine dubitatione gratuita: niſi quia magna hic & ſola Dei gratia fideliter & ſobriè conſiderantibus euidenter oſtenditur, ut intelligant homines per eandẽ gratiã ſe iuſtificari à peccatis, per quam factũ eſt, ut homo Chriſt⁹ nullũ poſsit habere peccatum.

Hæc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Hæc Auguſtini interpretatio plenitudinem gratiæ Chriſti, de qua hic Euangeliſta concionatur, nobis fidelisſimè commendat, & oſtendit mera Chriſti gratia, ſine omni humano merito credentes ſaluari: ut lex Moſis, hoc eſt, Lex damnans non amplius teneat nos captiuos, qui in Chriſto Ieſu ſumus per fidem.

Hactenus de gratia ut opponitur legi Moſis. Sequitur de ueritate, quæ legi per Moſen latæ opponitur, non quidem mentienti aut fallenti: ſed umbris ueritatem figuranti, ut ablata (inquit Auguſtinus) obſeruatione umbrarum, quod promiſſum erat ex fide Dei præſentaretur. Quum ergo ueritas opponitur legi per Moſen datæ, ut lex Moſis ſignificat umbras & prædictiones de Chriſto: Ita ueritas notat ipſum Chriſtum & complementum promiſsionum, quæ patribus olim ſunt factæ.

Cæterum quia ueritas hoc loco opponitur umbris & prænunciationibus de Chriſto & eius Euangelio: operæ precium

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

precium eſſe exiſtimo, huc nonnulla adſcribere, ut conſtet quomodò Moſes & Prophetæ umbris & prædictionibus, hanc ueritatem, hoc eſt, Chriſtum eiuſq; Euangelium deliniarunt: quò nobis umbrarum & ueritatis collatio fidem augeat de mediatore noſtro Chriſto, atq; eius ſalutari Euangelio.

Facta eſt autem hæc adumbratio ſeu figuratio duobus modis, nempe SIGNIS & DICTIS. De utriſq; ordine dicendum eſt.

Signa itaq; quibus adumbrata eſt hæc ueritas, hoc eſt, Chriſtus & eius Euangelium, ſunt in triplici diſcrimine. Alia enim Sacrificia, alia Sacramenta, alia Typi dicuntur.

In SACRIFICIIS ſpectanda ſunt duo: analogia & uſus, quæ nobis pulchrè ueritatem, id eſt, Chriſtum & eius Euangelium adumbrant. Analogia eſt comparatio quædam ſymbolica umbræ ad ueritatem, quæ analogia duplex in ſacrificijs ueteris teſtamenti conſideranda uenit. Prior quòd

mactatio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

mactatio & oblatio cuiuſcꝫ uictimę mortem Christi & eius pro peccato ſatiſfactionem adumbret. Vnde etiam haud obſcurè reſurrectio Christi & triumphꝰ innuitur. Nequaquàm enim expiatoria fuiſſet Christi uictima, ſi Christus morte uictus non reuixiſſet. Poſterior quòd mactatio & occiſio animalis adumbrabat naturam humanam morti propter peccatum deſtinatam fuiſſe, atcꝫ inde non potuiſſe liberari niſi intercedente uictima aliqua expiatoria.

Vſus ſacrificiorum uerus & legitimus in his quatuor ſitus erat. Primùm enim pij offerentes admonebantur ſuorū peccatorum, qua ratione uictima erat illis ueluti quædam aſpectabilis legis diuinæ concio. Hinc eſt quod Hebræ: 10. dicitur commemorationem peccatorum factam fuiſſe in ſacrificijs. Secundò, pij offerentes reuocabant in memoriam promiſſam filij Dei uictimam, quæ erat futura expiatoria & ſatisfactoria pro peccato. Hanc igitur promiſſam uictimam pij opponebant magnitudini ſuorū pec-

catorum. Tertiõ ex huius expiatoriæ ui-ctimæ, quæ fieret per Chriſtum, cogitatione, accendebatur fides in mediatorem, qua fide patres iuſtificati, & regenerati ſunt in nouos homines. Poſtremo loco hac fide iuſtificati & regenerati patres, nouam obedientiam Deo præſtiterunt.

Sic Abraham intuens ſuum ſacrificium, primùm peccatorem ſe agnoſcit. Deinde uictimam, ut umbram Chriſti, intuetur. Tum cogitatione promiſſæ uictimæ accenditur fides in eo. Poſtremõ ex hac fide ita obedientiam Deo præſtat, ut obedientiam erga Deum omnibus rebus mundi anteponat: ut apparet in eo, quòd promtiſsimus fuerit, mandante Deo, unigenitum filium ſuum Iſaac immolare.

Cæterum hypocritæ, hoc uero uſu neglecto, in externo opere, in quo & cultum Dei collocarunt, hærebant. Vnde ſcriptum eſt. Reſpexit Dominus ad Abel & ad munera eius. Ad Cain autem non reſpexit. Significans munera placere propter Abelem, & non Abelẽ propter munera, hoc eſt, ſacrificia.

Atq;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Atq; hoc eſt quod Dominus apud Eſaiam teſtatur cùm ait: Quò mihi multitudinem uictimarum ueſtrarum, dicit Dominus. Holocauſta arietum & adipem pinguium, & ſanguinem uitulorum, agnorum & hircorum nolui. Cùm ueneritis ante conſpectum meum, quis quæſiuit hæc de manibus ueſtris, ut ambularetis in atrijs meis? Ne offeratis ultrà ſacrificium fruſtra, incenſum eſt abominatio mihi &c. Huius rei cauſam ſubiungit Dominus dicens: Iniqui enim ſunt cœtus ueſtri.

Non ergo placebant ſacrificia uetera in hypocritis & impœnitentibus, qui nec ſymbolum intelligebant, nec uerum uſum habebant: ſed ſolummodò in externa actione occupabantur, & putabant ſe mereri remiſsionem peccatorum & fieri iuſtos opere (ut aiunt) operato. Horum errorem omnibus ætatibus diuinitùs excitati Prophetæ taxarunt. Hactenus de ſacrificijs, ſequitur de ſacramentis.

In SACRAMENTIS, qualia fuerunt: circumciſio, agnus phaſe, aſperſio ſanguinis, lotiones &c. generatim quidem ſpectentur, mandatum Dei, res externa, promiſsio & fides: quæ quatuor in quolibet Sacramento requiruntur. Speciatim uerò, ſymbola ſingulorum & uſus.

Præputij carnis præciſio, ſignificabat ueterem naturam in regeneratione, uirtute mortis Chriſti reſecandam eſſe, & figura erat ſpiritualis circumciſionis, de qua Paulus ad Philip: 3. ait: Nos circumciſio ſumus qui ſpiritu Deum colimus, & gloriamur in Chriſto Ieſu, & non in carne confidimus.

Agnus phaſe manducatus, Chriſtum fide & ſpiritu edendum, quò ſpiritualiter uiuamus adumbrabat: quem typum ipſe Dominus, Iohan: 6. explicat.

Aſperſio ſanguinis uitulæ figurabat aſperſionem ſanguinis Chriſti, quo à peccatis purgantur fideles. Ita enim

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

hoc ſymbolum explicat Petrus in primo prioris.

Lotiones eodem pertinebant. Nam & ablutionem quæ fieret per ſanguinem Chriſti figurabant, & ſanctificationem per Spiritũ ſanctum adumbrabant, ut interim taceam, eas ablutiones etiam noſtrum baptiſma præfiguraſſe. Vſus horum ſacramentorum in pĳs prorſus idem fuit, quem ſacrificiorum fuiſſe admonui.

Tertium genus ſignorum quibus adumbrabatur ueritas, hoc eſt, Chriſtus & eius Euangelium TYPORVM eſt, quorum duæ ſunt formæ. Nam quidam ordinarĳ, quidam hiſtorici rectè appellantur. Ordinarĳ à tempore ſumũt differentiam: nam alĳ perpetui, alĳ temporarĳ ſunt.

Perpetuus typus Chriſti & Eccleſiæ, eſt hæc mundi admiranda ſtructura & adminiſtratio, quemadmodum Dauid Pſalm: 19. pulcrè oſtendit. Totus enim hic mundus eſt typus regni Chriſti, in quo ſol ipſe, Chriſtum ſolem iuſti-

ciæ ſignat. Vt enim ſol hic aſpectabilis permeat cœlum & ſuos radios mittit in omnis terræ partes, atq; res naſcentes uiuificat & fouet: Ita Chriſtus ſol iuſticiæ, ut à Malachia nominatur, ſuæ uirtutis radios mittit in Eccleſiam, quibus Eccleſia uiuificatur & fouetur, ut ſit noua creatura ſpirituales actiones exercens. Luna & Stellæ, Apoſtolos ipſos & alios pios ſuo quoſq; ordine & gradu notant. Hunc typum intuens Apoſtolus, non dubitauit ex hoc Pſalmo teſtimonium depromere, quo confirmat Euangelium latè per orbem ſparſum eſſe. Ita enim ait Rom: 10. An non audiuerunt? atq; in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis uerba eorum.

Temporarij typi fuerunt qui durabant cum politia Moſaica, quales fuerunt, ut ex multis paucos referam, ſacerdotium Aaronicum, regnum, arca teſtamenti, &c.

In ſacerdotio quatuor potiſsimùm ſpectanda occurrũt, quæ adumbrant no-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

bis Chriſtum & Eccleſiam, & ea quæ in Eccleſia geruntur, ut ſunt: ordo, unctio, ueſtes ſacræ, & conſecrandi ritus. Ordo typus erat Chriſti & Apoſtolorum. Vt enim ſummus ſacerdos erat umbra ueri ſacerdotis Chriſti: ita cæteri inferioris ordinis ſacerdotes, notabant Apoſtolos. Et ut ſummus ſacerdos ſemel in anno ingrediebatur in ſanctum ſanctorum, portans peccata populi in figura: Ita Chriſtus ſemel obtulit ſe in ueritate pro populo, & una oblatione conſummauit ſanctos in perpetuũ, cuius facti, teſtes fuerunt Apoſtoli. Hunc typum copioſè explicat epiſtola ad Hebręos. Vnctio typus fuit ſpiritualis olei, quo Chriſtus unctus eſt in ſummum ſacerdotem, & quo ipſe ſuos, in ſpirituales reges & ſacerdotes conſecrat. Prætereà fuit etiam typus ſpiritualis læticiæ ſanctorum, quam habent ex inhabitatione ſpiritus ſancti. Hinc oleum læticiæ in Pſalmo dicitur. Veſtes ſacræ, & innocentiam Chriſti puritatemq́ in ipſius ſanctiſsima humanitate, & ſancti-

tatem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

tatem Eccleſiæ adumbrabant. Huc illud Dauidis: Sacerdotes tui induant iuſticiam & ſancti tui exultent.

Conſecrandi ritus etiam myſticam ſignificationem habuit, in quo quatuor potiſsimũm fiebant. Primũm enim conſecrandi in ſacerdotes, corpus aqua munda abluere debebant. Deinde induebant ueſtes ſacras. Tum ungebant capita. Poſtremò implebant manus.

Hæc quatuor adumbrant eos quos Chriſtus in ſacerdotij conſortium ſibi aſſumit. Hij enim primũm debent conſcientias ſuas abluere à peccatorum ſordibus, idq́ʒ ſanguine Chriſti qui figuratur Baptiſmate noſtro. Deinde induent ueſtes ſacras, id eſt, Chriſti iuſticiam, qua coram Deo conſiſtunt. Tum ungent capita, hoc eſt, donati Spiritu ſancto exultabunt gaudio corã Chriſto ſuo, atq́ʒ ei ſe ſiſtent ſpirituales reges & ſacerdotes. Poſtremò implebunt manus, hoc eſt, conſecrati iam Deo ipſi hoſtias ueras, uiuas, ſpirituales & acceptas Deo offerent per Chriſtum Ieſum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Regnum Moſaicum Eccleſiam Chriſti figurat, in qua Chriſtus ſolus Monarcha ἀνυπεύθυνος præſidet, cui populus Chriſtianus iuxta leges ſibi præſcriptas ſeruit. In hoc regno Moſaico multæ ſunt particulares umbræ Chriſti & regni eius ſpiritualis. Et, ut alias omittam, obſeruandum imprimis eſt decretum, de fratris mortui ſine liberis uidua, quã lege tenebatur ducere ſuperſtes frater: Et prohibitio ciborum certorum animaliũ. Has duas umbras breuiter attingam, & cum ueritatis luce conferam.

Fratres duo quorum prior moritur ſine liberis, poſterior autem fratri ſemen excitat, typi ſunt Adami & Chriſti. Adam moritur ſine liberis, hoc eſt, non generat Deo filios, ſed moritur cum ſuis carnalibus filijs, & relinquit uxorem uiduam, hoc eſt, genus humanum ſterile & infœcundum, quantum quidem ad ſpiritualem ſobolem attinet. Huic fratri mortuo ſecundus Adam ſemen excitat, dum ſemine incorruptibili uerbo Dei, generat filios, non carnales quidem illos, ſed

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

ſed ſpirituales: non ad mortem, ſed ad uitam: non ad rerum caducarum poſſeſſionem, ſed ad cœleſtis & æternæ gloriæ hæreditatem. Sed de hac ſpirituali generatione ſuprà dictum eſt.

Prohibitio ciborum, ſpiritualis conditionis eorum quos Chriſtus in ſuam familiam aſciſcit, adumbratio fuit. Nam aliqua proprietas animalis cuiuſcꝫ à cuius eſu prohibebantur Iudæi, admonebat fugiendum eſſe in ſpirituali Chriſti regno uitium, quod ea proprietate adumbrabatur. Exempli gratia. Caro ſuilla interdicta fuit Iudæis, quo interdicto ſignificabatur quòd in Chriſti regno impuritatem eam quam ſuibus uidemus conuenire, fugiamus. Sues enim lotę mox redeunt ad uolutabrum, & magis ſe inquinant. Huiuſmodi igitur impuritatem & reditũ ad priſtinas ſordes fugere admonemur Moſaica illa prohibitione.

Prohibetur quocꝫ eſus Aquilæ, Gryphi, Halięeti, Vulturis etc. quę prohibitio myſticè, ſuperbiam & crudelitatem uitandam adumbrat. Nam iſtę aues

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

ut crudeliores ſunt in minores: Ita in ſublimia uolant, humilia & ima deſpicientes. Prohibitio Milui, rapacitatem fugiendam figurat. Interdictum animalium, quæ ſuper manibus ſuis gradiuntur, notat crudelitatem & ferocitatem abeſſe debere à ſpirituali Chriſti regno.

Plura de huiuſmodi legalibus prohibitionibus legantur in Leuitico, & ut cognoſcatur quarum rerum cauendarum nos admoneat ſingulorum prohibitio: adhibeantur in conſilium qui de naturis animalium ſcripſerunt, & imprimis Procopius ſophiſta, qui multa eruditè ſcripſit de his rebus in commentariis ſuis in Leuitic:

Arca teſtamenti ſimiliter Chriſti typus fuit. Nam myſteria quæ latebant in arca, ut ait Procopius, repręſentarunt ſermonem Dei. Ligna arcæ non ſentiebant ullam putredinem: corpus Chriſti nullam experiebatur corruptionem. Arca inaurata fuit: corpus Chriſti, diuinitate & ſanctitate ſplendidum.

Auro corruſcāt ueſtes, annuli & omnia quæ ad Arcam pertinent: in Chriſti Eccleſia omnia bonitate & ſplendore gloriæ Chriſti ueluti rutilant. Baiuli geſtant Arcam: præcones Euangelij uoce ſua Chriſtum portant. Operculum arcæ, quod dicebatur propitiatorium, uirtutem ſanguinis Chriſti adumbrabat. Ita enim Paulus hunc typum explicans ait: Quem propoſuit Deus propitiatorium per fidem in ipſius ſanguine.

Huc & illud Iohan: Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Nam ſicuti lamina illa aurea quæ propiciatorium dicebatur, tegebat Arcam, in qua lex erat cum ſua appendice de maledictione, quam minatur omnibus transgreſſoribus: Ita ſanguis Chriſti tegit noſtra peccata, ut non amplius prodeant in conſpectum Dei, imò tecta, abolita & expurgata ſint. Huc illud Dauidis: Beati quorum tecta ſunt peccata.

Hæc ſint breuiter de Arca teſtamenti dicta, Omitto incenſum iuge, ora-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

tionis Chriſtianæ eiuſq; perpetuæ ſymbolum: omitto candelabra, quibus præcones uerbi figurabantur : omitto luminaria, diuini uerbi adumbracula : omitto innumera alia, quæ pædagogica quædam rerum ſpiritualium ſymbola fuëre.

Hactenus pauca de typis ordinarijs diximus, ut aliquo modo oſtenderemus collationem inter umbras Moſaicas & ueritatem Euangelij: iam nonnulla de typis hiſtoricis attingam : inter quos hi præcipui occurrunt. Adam, Melchiſedech, Iſaac, Iacob, Ioſeph, Ioſua, Gedeon, Samſon. Dauid, Ionas, &c.

Quemadmodum ADAM prim⁹ homo ad imaginem Dei conditus, quod ad humanam hanc naturam & uitam attinet, ſic ſolus erat, ut nemo reperiretur ex creaturis omnibus ſiue Angelis, ſiue beſtijs, cuius acceſſione genus humanum multiplicari poſset : Sic & Chriſtus uera illa & expreſſa imago Dei, quantum ad cœleſtem uitam & ad fœlicitatem æternam pertinet, ſolus erat, nec quiſquã ex toto humano genere, imò ne ex an-

gelorum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

gelorum quidem ordine erat, cuius conſortio pari ac conformi, filiorum Dei multitudo procrearetur. Quare ſicuti Deus Adamum noluit permanere ſolum, quem humani generis caput conſtitueerat: Ita & filium ſuum Chriſtum, non eſt paſſus eſſe ſolum, quē ab æterno electorum multitudini caput & principem deſtinauerat, ut poſsit dicere: Ego & pueri quos dedit mihi Deus: atq; ita ad ſaluandorum pertingere multitudinem.

Deinde Adam dormiens & iterum excitatus, typus fuit morituri & reuicturi Chriſti, & ut Adam poſt ſoporem ſurgens, Euam de latere ſuo formatam agnouit: Ita Chriſtus à morte reſurgens ex uulnere lateris ſui ædificauit Eccleſiam. Prætereà ut Adam ſolus ſuo reatu, coniecit totam ſuam poſteritatem in dānationem: Ita Chriſtus ſolus eſt autor iuſtificationis & uitæ.

MELCHISEDECH qui ſimul & rex fuit & ſacerdos, inſignis erat Chriſti regis & ſacerdotis typus. Vt ille rex Salem dicebatur: Ita hic uerè & nunquam

nunquam intermorituræ pacis rex eſt. Non enim terrenam ſed cœleſtem pacem adfert. Vt ille ex eo nomen habet, quod ſit rex iuſticiæ: ita hic ſempiternam adducit iuſticiam, qua ueluti ſtola candidiſsima ſuam ornat ſponſam. Vt ille regia liberalitate obtulit Abrahamo, poſt pugnam cum regibus quinq;, panem & uinum in deſerto: Ita hic omnibus Abrahami filijs poſt pugnam cum rege tenebrarum & peccatorum, profert cœleſtem refocillationem, ac iam fatigatos ſpirituali reficit nutrimento. Vt ille ſacerdos erat Dei altiſsimi qui Abrahamo benedixit: Ita hic ſolus ſacerdos eſt ille ſummus qui filijs Abrahæ benedicit, eoſq; æternum beatos reddit.

Hunc Chriſti typum attingit quidem Dauid, Pſal: 110. ubi ita in ſpiritu Chriſtum alloquitur: Tu es ſacerdos æternus ſecundum ordinem Melchiſedech, ſed Epiſtola ad Hebræos eundem copioſè proſequitur, & in pluribus circumſtantijs eum Chriſto accommodat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Quod autem Papiſtæ è typo Melchiſedechi offerentis panem & uinum Abrahamo,ſuum miſſaticum ſacrificium comprobare contendunt, fœdiſsimus error eſt. Primùm enim confundunt regnum & ſacerdotiũ Melchiſedechi: protulit quidem panem & uinum, ut rex liberalis, ſed benedixit ut ſacerdos Dei altiſsimi. Deinde uim faciunt Grammaticæ: non enim ibi eſt, obtulit, hoc eſt, ſacrificauit ut interpretantur Papiſtæ, ſed protulit, ſeu fecit produci, ſeu aduehi. Præterea impij ſunt in ſanctum uirum Dei Melchiſedechum, quem apertè criminis idololatriæ reum peragunt. Nam ſi Melchiſedechus obtulit Abrahamo ſacrificium panis & uini, profectò impius fuit idololatra: cũm ſoli Deo ſit offerendum. Poſtremò ſanctiſsimo patri Abrahamo, notam ſacrilegij inurunt, qui ſibi diuinos honores uſurpauit: permittens ſibi à Melchiſedecho offerri ſacrificiũ: quod ne angeli quidem ſibi offerri paſsi ſunt. Iudicum 13.

Iſaac

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

ISAAC uariјs modis adumbrabat Chriſtum. Natus eſt Iſaac matre non ſerua, ſed libera: & Chriſtus non ex Hagar, aut alia ethnica fœmina, ſed ex Sara libera ſecundum carnem natus eſt, carnem enim ex ſemine promiſsionis accepit. Iſaac natus eſt per miraculum, præter uires naturæ ex nonagenaria matre: Chriſtus quoq; præter naturæ curſum miraculoſè è uirgine natus eſt. Iſaac poſt præcedentes promiſsiones multis annis expectatus, tandem in ſenectute parentum natus eſt. Chriſtus conſimili modo diu antè promiſſus & expectatus, in ſenectute Iſraëlis ſecundum carnem natus eſt.

Iſaac unicus fuit Saræ liberę filius, ideoq; unicus paternorum bonorum hæres: Chriſtus unigenitus tam patris ſecundum diuinitatem, quàm matris ſecundum humanitatem, à Deo hæres eſt conſtitutus omnium bonorum. Iſaac prædicatur à ſeruo Abrahæ ad hoc miſſo, ut nuptias illi conciliaret: Chriſtus prædicatur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

catur ab Apoſtolis ſeruis Dei in hoc miſsis, ut illi Eccleſiam deſponſent.

Iſaac fuit patri uolenti ſe immolare obediens: Chriſtus ſuo æterno patri uſq; ad mortem crucis eſt obſecutus. Iſaac impoſitus eſt rogo ut mactandus immolaretur, ſed incolumis euaſit: Chriſtus impoſitus arę crucis uerè mortuus eſt, ſed tertio die reuixit & mortem ita euaſit, ut non moriatur ultrà.

In Iſaaco facta eſt promiſsio ſeminis Abrahamo. In Chriſto uis eſt generationis filiorum Dei. Breuiter Abraham Iſaac & Sara myſticè regnum Chriſti adumbrant: ſicuti Iſmael & Hagar Iudaicam gentem figurant.

IACOB Patriarcha cum ſua familia, multis uarijſq; modis Chriſtum ac ipſius Eccleſiam adumbrat. Iacob iter ingreditur ſolus, relictis parentibus, domo, amicis: Chriſtus de cœlo deſcendit, & non habet quo caput ſuum inclinat, cuius quoq; Eccleſia in ſua peregrinatione, nequaquam crucis eſt expers.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Iacob fatigatus ac præuentus tenebris, antequam ad amicos uenit quò iter inſtituit, in lapidem recumbit: Fideles fatigati uarijs tentationibus, in hac uita peregrinantes, in Chriſtum lapidem uiuum recumbunt, ſuper quo refocillantur à laboribus peregrinationis ſuæ.

Iacob in ſomnis uidit ſcalam ſtantem ſuper terram, cuius cacumen cœlum tetigit, uidit angelos Dei deſcendentes & aſcendentes per eam, & Dominum innixum ſcalę dicentem ſibi: Ego ſum Deus Abraham, Iſaac patris tui. Et paulò poſt: Benedicentur in te & in *ſemine* tuo omnes tribus terræ. An non hic pulchrè etſi ænigmaticē adumbratur regnum Chriſti? an non hoc præclarum uiſum & admirandum continet myſterium reparationis noſtri? Hanc itaq; umbram Moſis, paulo fuſius cum Chriſti ueritate conferamus.

Scala itaq; à Patriarcha uiſa, Chriſtum figurat. Scala mediatrix eſt coniungens locum infernum & ſupernum. Scala infernè quidem terram, supernē uerò

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

uerò cœlum attingit. Quid hæc ſibi uolunt? Chriſtus ſolus mediator eſt, qui coniungit Deum & homines. Terram cœlo, cœlum terræ coniungit. Homines angelis, angelos hominibus conciliat. Per Chriſtum ſolum aſcenſus in cœlum patet, ut ipſe teſtatur: nemo aſcendit in cœlum niſi qui deſcendit, filius hominis, qui eſt in cœlo. Item, Ego ſum uia, &c. Chriſtus ſupernè coniungitur cœlo, id eſt, Deus eſt de Deo natus, infernè coniungitur cum terra, uera humanitate aſſumta.

Angeli per ſcalam hanc aſcendunt & deſcendunt, hoc eſt, præcones uerbi adducunt in cœlum innitentes ſcalæ, id eſt, credentes in Chriſtum, claudunt cœlum ĳs qui abſq; hac unica ſcala cœlum conſcendere moliuntur. Per hanc igitur ſcalam, qui eſt Chriſtus mediator, conſcendunt omnes electi. Parata eſt hæc ſcala ad finem uſq; mundi, per quam ſolam uia eſt ad arborem uitæ, à qua per peccatum excluſi fueramus, nec uni tantũ terræ loco innititur, ſed baſis illius

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

ſic eſt dilatata, ut quocunq; totius orbis loco conſiſtat, copiam illius ad aſcendendum habeas. Aſcendimus per hanc ſcalam ad Deum ſupernè illi innitentem.

Sed quomodò quæſo aſcendimus? Aſcendimus primùm corde per fidem, quo corde aſcenſio fit, ut noſtra conuerſatio ſit in cœlo. Vnde Paulus: noſtra conuerſatio eſt in cœlo. Aſcendimus deinde gemitibus, ſuſpirijs & precationibus noſtris, quas ad cœleſtem patriam per ſcalam Chriſtum perferimus, dum patrem in illius nomine inuocamus. Aſcendimus anima, quãdo corpore hoc mortali liberati, animã Deo patri per Chriſtum reddimus. Aſcendimus tandem & corpore & anima, quando à mortuis excitati rapiemur in nubibus obuiam Chriſto. Fuſius hanc uiſionẽ explicat Auguſtinus lib: 12. contra Fauſtum Manichæũ.

Iacob duas ſorores in uxores ducit. Chriſtus duos populos Gentiles & Iudęos in ſuam familiam recipit, & utroſq; tanquam ſponſam ſibi deſpondet. Vtraq; uxor Iacob fit fœcunda, ſed non eodem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

omnino tempore: Vterq; populꝰ Chriſto parit, ſed iuxta diſpenſationem diuinam.

Quòd autem uenit Iacob ad Iordanem, & tranſmiſsis omnibus ipſe ſolus remanſit, & luctabatur cum uiro uſq; dum ueniret aurora, non caret myſterio. Iacob (inquit Auguſtinus) in illa colluctatione, Iudęorum populum figurauit. Angelus qui cum eo luctabatur, typum ſaluatoris Domini præferebat. Luctatur Iacob cum Angelo, quia populus Iudæorum luctaturus erat cum Chriſto. Vincebat Iacob angelum, quia Iudæorũ populus Chriſtũ uſq; ad mortẽ perſecuturꝰ erat, & quia non totus Iudæorum populus infidelis extitit Chriſto, ſed non parua multitudo in nomine eius legitur credidiſſe: ideo angelus tetigit femur Iacob, & claudicare cœpit: pes enim ille in quo claudicabat, Iudæos qui in Chriſtum non crediderunt figurabat, ille uerò qui ſanꝰ remanſit, illorum typũ geſsit qui Chriſtum Dominũ receperunt. Benedictionis quã petit Iacob ab angelo, ſignificatio eſt, q̊d Chriſtus ueris Iſraelitis benedictionẽ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

& ſalutem adferet : qui Chriſtus ſola fi-
de retinetur, ne à nobis diſcedat pri-
uſquàm nos cœleſtibus benedictionibus donauerit. Multa ſunt alia typica in Iacobo Patriarcha, quæ breuitatis gratia omitto.

IOSEPH, ut alios Iacobi filios taceam, uarijs modis Chriſtum repræſentat. Ioſeph accuſat fratres propter impia illorum facta: Chriſtus Iudæis ſuam impietatem exprobrat. Ioſeph exponitur à fratribus: Chriſtus à ſuo populo reijcitur. Tunica precioſa Ioſeph tingitur ſanguine hoedi, & mittitur patri: Chriſti caſtiſsimum corpus proprio ſanguine tingitur, & fit patri hoſtia. Ioſeph uenditur uiginti argenteis: Chriſtus à Iuda diſcipulo pro pecunia proditur Iudæis. Ioſeph ſollicitatus ab impura fœmina, caſtus manet: Chriſtus tentatus à Satana uictor euaſit. Ioſeph innocens in carcerem conijcitur. Chriſtus in mortis carcere incluſus tenetur. Ioſeph egreditur glorioſè de carcere: Chriſtus

Chriſtus egreditur liber de ſepulcro, per glorioſam ſuam reſurrectionem.

Ioſeph egreſſus de carcere, accipit à Pharaone totius Ægypti poteſtatem, ut ad os eius cibaretur omnis populus, eſſentq́ ipſi ſubiecta, cùm in domo regia, tum in uniuerſa Ægypto, ſolo Pharaone excepto qui ipſi ſubiecit omnia: Chriſtus uictor mortis accipit à Deo poteſtatem, ut illi omnia ſubiecta ſint in cœlo & in terra. Ioſeph annulo regio, ueſte byſsina, & torque aurea ornatur, & prætereà curru regali uehitur præcone clamante: Chriſtus poteſtatem & autoritatem à patre accepit: quæ poteſtas annuli ſymbolo ſignificatur: accepit ſplendorem gloriæ & diuinis ſuis miraculis & uoce patris ad illum perlata: Hic eſt filius meus dilectus. Hic ſplendor omni ueſte byſsina & torquibꝰ aureis ſplendidior eſt. Currus quo Chriſtus circumuehitur, miniſterium Euangelij eſt. Præconium eſt uox prædicantium Euangelium, quo præconio omnes

admonet, ut filium Dei adorantes genua cordis flectant.

Omitto ſomnium Ioſeph de Sole & Luna, & undecim Stellis eum adoraturis, quōd uerè completum eſt in noſtro Ioſeph, id eſt, Chriſto poſt reſurrectionem, quando Maria mater & Ioſeph patris munere functus, & undecim diſcipuli eum adorarunt, quō reſpexiſſe uidetur Pſalmus. Laudate eum Sol & Luna, laudate eum omnes Stellæ, & lumen. Hæc Auguſtinus.

IEHOSVA anteā dictus Hoſea, nouum nomen ā Moſe accepit, præpoſita ueteri nomini prima tetragrammati litera Iod, ut qui anteā dicebatur Hoſea nunc Iehoſua dicatur, ut uel ipſo nomine Ieſum figuret. Nomen itaqꝫ hoc nouum, adumbrationem quandā Chriſti habet: qui Deus & homo eſt, ac ſui populi uerus ſaluator: ut qui ā perditiſsimo ſtatu ſuos uindicet, atqꝫ illis ſalutem impertiat. Iehoſua ſuccedit Moſi ac regit populum Dei, Moſe mortuo: Chriſtus ſuccedit legi, ac mortua lege

fideles

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

fideles ſuo Spiritu regit. Iehoſua per Iordanem traducit Iſraelitas, quod præſtare Moſes nequaquam potuit: Chriſtus à morte traducit ſuos ad uitã, quod lex præſtare nequaquam potuit. Iehoſua eligit uiros fortes & ſtrenuos ad debellandũ Amelech: Chriſtus eligit Apoſtolos ad debellandos principes & poteſtates tenebrarum. Iehoſua pugnat contra hoſtes populi Dei, eoſq́; uincit: Chriſtus pugnat aduerſus peccata eaq́; abolet. Iehoſua lapidibus de cœlo miſsis in hoſtes, fit ſuperior: Chriſtus diuinis miraculis ſe uictorem Satanæ declarat. Iehoſua Iſraëlitas carnales in hæreditatem terrenam induxit: Chriſtus Iſraelitas ſpirituales in hæreditatem cœleſtem introducit. Iehoſua carnalibus Iudæis diſtribuit terram Canaan: Chriſtus ſpiritualibus Iſraelitis ſe cognoſcentibus cœleſtem hæreditatem diſtribuit, ut ita, hæreditate cœleſti acquiſita, ab omnibus laboribus liberati, requie fruantur æterna, & perpetuo gaudeant ſabbatiſmo.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

GEDEON quoq; Chriſtum adumbrauit. Etſi autem huius uiri errata haud leuia in ſcripturis leguntur: nihil tamē uetat quo minus Chriſti typum gerat. Neq; enim omnia quæ typis tribuuntur, antitypo accommodari debent, ſed ea ſolummodò quæ congruunt. Primùm ergo Gedeon in hoc repręſentauit Chriſtum, quòd quemadmodum Gedeon, Oreb & Seth principes Madianitarum, cum ipſis Madianitis trucidauit, atq; ita populum à ſeruitute liberauit: Ita Chriſtus Diabolum et infernum ſuperat, ac ſuos in priſtinam libertatem uendicat.

Auguſtinus de Gedeone hæc ex Ambroſio adducit: Commotus, ait, oraculo Gedeon, cùm audiſſet quōd deficientibus licet populorum millibus, in uno uiro Dominus plebem ſuam ab hoſtibus liberaret: obtulit hœdum caprarum, cuius carnes ſecundum præcepta angeli, & azyma ſupra petram poſuit, & ea iure perfudit, quæ ſemel ut uirgæ cacumine quam Angelus Dei gerebat, contigit,

contigit, de petra ignis erupit, atq; ita ſacrificium quod offerebatur abſumtum eſt. Quo indicio declaratum uidetur, quòd petra illa typum habuerit corporis Chriſti, quia ſcriptum eſt: Bibebant de conſequenti eos petra, petra autem erat Chriſtus, quod utiq; non ad diuinitatem eius, ſed ad carnem relatum eſt, quæ ſitientium corda populorum, perhenni riuo ſui ſanguinis inundauit.

Iam tunc igitur in myſterio declaratum eſt, quia Dominus Ieſus in carne ſua totius mundi peccata crucifixus aboleret. Nec ſolum delicta factorum, ſed etiam cupiditates animarum. Caro enim hœdi ad culpam facti refertur, ius ad illecebras cupiditatum, ſicut ſcriptum eſt: Quia concupiuit populus cupiditatem peſsimam, & dixerunt: Quis nos cibabit carne? Quod autem oſtendit angelus uirgam, & tetigit petram, de qua ignis exijt, oſtendit quòd caro Domini Spiritu repleta diuino, peccata omnia humanæ conditionis exureret. Hacte-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

nus Auguſtinus ad uerbum ex Ambroſio.

Vellus prætereà Gedeonis, myſterium magnum continet. Primùm fuit ros in ſolo uellere ad petitionem Gedeonis, reliqua terra in circuitu ſicca. Deinde uellere ſicco, ros fuit in tota terra. Primum (ut ait Chryſoſtomus) adumbrat populum Iudaicum ſolum fuiſſe cultorem Dei, reliquo mundo manente in ſua impietate. Secundum, ut populum Iudaicum in totum abieciſſe cultum Dei notat: ita figurabat cultum Dei per prædicationem Apoſtolorum diuulgandam fuiſſe per totum terrarum orbem. Vellus enim ſymbolum ſacrificiorum fuit, & ros efficaciam Spiritus notat, qui ad prædicationem Euangelij eſt efficax in ijs qui conuertuntur.

SAMSON præterea Chriſtum multis modis adumbrat, de quo Auguſtinus in hunc modum loquitur. Samſon, fratres dilectiſsimi, Chriſtum figurauit. Verum mihi dicere uideor, ſed continuò occurrit cogitantibus. Et

Chriſtus

Chriſt⁹ uincitur blandicijs muliebribus? Et Chriſtus quomodò intelligitur ad meretricem intrare potuiſſe? Deinde & Chriſtus capite nudatur, capillo raditur? uirtute ſpoliatur, alligatur, excæcatur, illuditur? Euigila fides, attende quid ſit Chriſtus, non ſolum quid fecerit, ſed etiam quid paſſus ſit Chriſtus. Quid fecit? operatus eſt ut fortis, paſſus eſt ut infirmus. In uno intelligo utrunq;, uideo fortitudinem filij Dei, uideo infirmitatem filij hominis.

Accedit & aliud, quia Chriſtus totus, quomodò eum ſcriptura commendat, & caput & corpus eſt. Sicuti Eccleſiæ caput eſt Chriſtus: Ita Chriſti corpus Eccleſia eſt. Habet ergo Eccleſia in ſe fortes, habet infirmos, habet iuſtos, habet & iniuſtos, modò corpus Chriſti quod iuſtis area eſt, poſtea horreum erit: tamen cum area eſt, non recuſat paleas ſuſtinere, cũm tempus aduenerit reponet triticum & à paleis ſegregabit.

Quædam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Quędam ergo fecit Samſon ex perſona capitis: quædam ex perſona corporis: totum autem ex perſona Chriſti. In eo enim quòd uirtutes & miracula operatus eſt Samſon, caput Eccleſiæ Chriſtum ſignificabat. In eo enim quod prudenter fecit, illorum qui in Eccleſia iuſtè uiuunt imaginem geſsit. Vbi fortè præuentus eſt & incautē egit, eos, qui in Eccleſia peccatores ſunt, figurauit.

Meretrix quam Samſon in coniugium ſumit, Eccleſia eſt, quæ ante agnitionem unius Dei, cum idolis fornicata fuit: quam poſtea ſibi Chriſtus adiunxit. Poſtquam autem ab eo illuminata fidem ſuſcepit, etiam hoc meruit, ut per eum ſalutis ſacramenta cognoſceret, & ab eodem reuelarentur ei myſteria cœleſtium ſecretorum. Nam quęſtio ipſa, quæ continet. De edente exiuit cibus & de forti egreſſa eſt dulcedo: quid aliud ſignificat quàm Chriſtum à mortuis reſurgentem? De edente utiq;, id eſt de morte quæ cuncta deuorat atq; conſumit, exiuit cibus ille qui dicit. Ego ſum panis

panis uiuus qui de cœlo deſcendi : quem humana exacerbauit iniquitas, eiq́ꝫ aceti & fellis amaritudinem propinauit, atq́ꝫ ab eo plebs gentium uitæ dulcedinem conuerſa ſuſcepit, ac ſic de mortui leonis ore, id eſt de Chriſti morte qui accubans dormiuit ut leo, apum, id eſt, Chriſtianorum, exiuit examen.

Quod autem dicit: Non inueniſſetis propoſitionem meam, niſi araſſetis in uitula mea. Hæc uitula, id eſt Eccleſia, reuelata ſibi à uiro ſuo ſecreta fidei myſteria trinitatis, reſurrectionis, iudicij, pariter & regni in fines terræ & Apoſtolorum doctrina, & prædicatione uulgauit, & intelligentibus atq́ꝫ cognoſcentibus æternæ uitæ præmia repromiſit.

Sequitur autem: iratus eſt Samſon, quia duxit ſodalis uxorem eius. Sodalis iſte omnium hæreticorum figuram geſſit. Magnum ſecretum eſt fratres mei: Nam hæretici qui Eccleſiam diuiſerunt, uxorem domini ſui ducere & abducere

uoluerunt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

uoluerunt. De Eccleſia enim & de Euã-geliis exierunt, qui impietatis adulterio Eccleſiam, id eſt, Chriſti corpus in partem ſuam conantur inuadere. Vnde fidelis ille ſeruus & amicus dominicæ ſponſę loquitur. Deſpondi enim uos uni uiro uirginem caſtam exhiberi Chriſto. Videamus myſterium. Iſte Samſon quid fecit offenſus? cepit enim uulpes, id eſt, adulterantes ſodales, de quibus dicitur in cantico canticorum, Capite nobis uulpes paruulas exterminantes uineas. Quid eſt, capite? id eſt, comprehendite, conuincite, confutate, ne exterminentur Eccleſiaſticæ uineæ. Quid eſt aliud uulpes capere, niſi hæreticos diuinæ legis autoritate reuincere & ſanctarum ſcripturarum teſtimoniis, ueluti quibuſdam uinculis, alligare atque conſtringere? Vulpes capit, ligatis caudis, ignem apponit. Quid ſibi uolunt caudæ uulpium colligatæ? caudæ uulpium quid ſunt, niſi poſteriora hæreticorum, qui prima habent magna & blanda & deceptoria opera, poſteriora ligata, id eſt, damna-

ta

ta & in ignem in fine trahentia, ut eorũ fructus & acta conſumant, qui ſuis ſeductionibus acquieſcunt.

Et paulò poſt: Vbi ſurrexit (inquit) media nocte exiuit, abſtulit portas ciuitatis ipſius cum ſeris, & eaſdem portas in cacumine montis poſuit. Ab allophylis teneri non potuit. Portas ciuitatis quibus ad meretricem intrauit, abſtulit, & in monte leuauit. Quid eſt hoc? infernum & amorem mulieris utrunq; ſcriptura coniungit. Inferni ignem tenebat domus meretricis. Pro inferis ponitur domus meretricis: rectè pro inferis ponitur, quia neminem repellit, omnem intrantem ad ſe trahit. Agnoſcimus hoc loco redemtoris noſtri opera. Poſtquàm ſynagoga ad quam uenerat, à ſe per Diabolum ſeparata eſt: poſteaquàm eum decaluauit, id eſt, in loco caluariæ crucifixit, ad infera deſcendit & inimici cuſtodiebant locum dormientis, id eſt, ſepulcrum & capere uolebant, quem uidere non poterant.

Ille

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Ille autem dormiebat ibi, hoc ideõ dixit: quia uerè mortuus erat. Et dictum eſt, media nocte ſurrexit, hoc ſignificauit, quia in ſecreto ſurrexit: apertè enim paſſus eſt, ſolis autem diſcipulis & certis quibuſdam reſurrexiſſe manifeſtatus eſt. Ergò quòd intrauit, omnes uiderunt: quòd ſurrexit pauci cognouerunt, tenuerunt & palpauerunt. Tollit tamen portas ciuitatis, id eſt, aufert portas inferni. Quid eſt portas inferni tollere? niſi mortis imperium remouere: recipiebat enim non remittebat. Quid autem fecit Dominus Ieſus Chriſtus, ablatis portis mortis? aſcēdit in cacumen montis. Nouimus enim eum & reſurrexiſſe, & in cœlos aſcendiſſe.

Quid eſt autem quod & in capillis uirtutem habebat? & hoc fratres diligenter aduertite. Virtutem non habuit in manu, non in pede, non in pectore, non in ipſo capite: ſed in capillis, in crinibus. Quid ſunt capilli? quid comæ? & nos uidemus, & interrogatus Apoſtolus reſpondit nobis. Coma uelamentum

mentum

mentum eſt, & in uelamento Chriſtus habebat uirtutem, quando umbræ ueteris legis eum tegebant. Cùm ergo Sãſon in uelamento erat, quia in Chriſto aliud uidebatur, aliud intelligebatur.

Quid ſibi autem uult, quòd proditum eſt ſecretum & decaluatus eſt Samſon ꝰ contemta eſt lex, & paſſus eſt Chriſtus. Chriſtum enim non occiderent, ſi legem non contemſiſſent. Nam nouerant & ipſi, quòd eis Chriſtum non licebat occidere: dicebant iudici, nobis non licet interficere quenquam. Decaluatus eſt Samſon: reuelata ſunt condenſa, remotum eſt uelamentum, & Chriſtus qui latebat apparuit. Capilli autem rediuiui, caput iterum ueſtierunt, quia Iudæi nec reſurgentem Chriſtum agnoſcere uoluerunt.

Fuit quidem in molendino, fuit cæcatus, fuit in domo carceris. Domus carceris uel molendinum, labor eſt huius ſeculi. Excæcatio autem Samſon illos indicat, qui infidelitate cæcati, Chriſtum nec uirtutes operantem, nec aſcendentem

tem ad cœleſtia cognouerunt. Cæcitas quocꝫ Samſon quam intulerunt, cæcitatem Iudæorum ſignificabat, Chriſtus autem à Iudæis & comprehenſus eſt, & occiſus.

Adduxerunt autem eum inimici, ut illuderent ei. Iam hic imaginem crucis attendite. Expanſas enim manus ad duas columnas, quaſi ad duo ligna crucis extendit, ſed aduerſarios ſuos interemtos oppreſsit, & illius paſsio interfectio facta eſt perſequentium, & ideò ſcriptura concludit: Plures mortuos occidit, quàm uiuus occiderat. Nam hoc myſterium in Domino noſtro Ieſu Chriſto impletum eſt. Redemtionem noſtram quam ipſe uiuus celebrauerat, mortuus conſummauerat. Hæc Auguſtinus.

DAVID quocꝫ nunc Chriſtum, nunc Eccleſiam adumbrat. Dauid inter ſuos fratres præ cæteris contemtibilis uidebatur: Chriſtus à ſuis Iudæis Samaritanus appellatur. Dauid pugnans cum Goliath, Chriſtum contra Diabolum pugnantem figurat. Dauid ſolus

adoleſ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

adoleſcens, paruus, inermis, uno lapidis ictu poſtrauit Goliath gigantem, magnum, robuſtum, armis terribilem, ingentiq́ꝫ turba munitum: Chriſtus ſolus & pro nihilo ferè habitus à ſuis, Diabolum illum magnum robuſtum, armiſq́ꝫ terribilem proſtrauit, totaq́ꝫ hoſtis caſtra turbauit, & fugauit. Quid autem aliud petra contra Goliath (inquit Auguſtinus) manu Dauid miſſa, quàm Chriſtum ex ſemine Dauid naſciturum contra Diabolum ſignificat? Dauid una pugna qua proſtrauit Goliath, gloriam ſecuritatemq́ꝫ regno, regi & populo cōparauit: Chriſtus proſtrato Diabolo gloriam regi cœlorum & ſecuritatem ſuo populo æternam acquiſiuit. Dauid perſecutionem à Saule & eius regno patitur: Chriſtus à Diabolo & eius miniſtris, pontificibus, principibus & regibus, qui contra eum concilia inierunt, illuditur & tandem cruci affigitur. Dauid à Doech proditur: Chriſtus à Iuda proprio diſcipulo traditur in manus hoſtium.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Dauid, mortuo Saule, rex agnoſcitur: Chriſtus uicta morte rex regum & Dominus dominantium prędicatur.

De Dauide typum Chriſti gerente, Cyrillus in hunc modum ſcribit: Quòd hic huius profectionis Chriſti ad gentes & ſubiectionis earum per doctrinam Euangelicam ad fidem, figura exponſcitur: in 2. libro Regum admodum apta occurrit, offerturq́ legentibus, ubi Dauid in regno Iſrael & Iuda ſtabilitus, regionem Moab, Paleſtinos & uniuerſam Idumæam, legitur ſubegiſſe ſibi, atq́ in ſeruitutem redegiſſe: quod planè inſinuabat Chriſtum, qui uerus eſt Dauid, & manu fortis, uultuq́ deſiderabilis, poſt annunciatum per totam Iudæam Euangelium, acceptumq́ ſpirituale regnum tranſiſſe ad gentes, ut filios Dei qui erant diſperſi congregaret in unum.

Geſſit prætereà Dauid typum Eccleſiæ Chriſti. Dauid uarijs erat obiectus diſcriminibus in hac uita: Eccleſia Chriſti nunquàm ſecura eſt à perſecutionum & tentationum procellis, do-

nec in hac uita peregrinetur. Sed ut Dauid clypeo nominis Domini euaſit uictor: Ita Eccleſia armis ſpiritualibus fit ſuperior. Dauid ſæpe imbecillitate lapſus eſt, atq; iterum agens pœnitentiam in gratiam eſt receptus: Singuli in Eccleſia ſæpe labuntur, ſed rurſus manu Dei eriguntur, dum peccatorum pœnitentiam agunt, & ſeriò ad Chriſti gratiam confugiunt. Et ſicut Deus de Dauide dicit, Inueni uirum ſecundum cor meum: ita cœleſtis pater ſingulos in Eccleſia fideles charos habet in dilecto. Etſi enim multis modis rei ſumus: tamen placemus in Chriſto, eius ueſtiti iuſticia. Licet enim ſecundum cor Dei non erat, quod Dauid peccauit: tamen ſecundum cor Dei fuit, quod Dauid per pœnitentiam ad ueniam confugit.

Pſalmi Dauidici, ſæpiſsimè nobis Dauidem proponunt, nunc Chriſti, nunc Eccleſiæ typum gerentem, idq; cùm in afflictione & cruce, tum in gloria & liberatione.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

SOLOMONEM filiũ Dauidis prætereo qui & nomine ipſo, quod ſi interpreteris, pacificum ſonat: & regni adminiſtratione & ſtructura templi, Chriſtum adumbrat.

IONAS Propheta etiam fuiſſe typus Chriſti legitur, quemadmodum ipſe Dominus Matth: 12. teſtatur. De hoc Auguſtinus, conferens umbram cum ueritate, in hunc modum loquitur. Quid (inquit) figurauerit, quòd Prophetam belua illa deuoratum tertia die uiuum reddidit: cur à nobis quæritur, cùm hoc Chriſtus exponat? generatio, inquit, praua & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ. Sicut enim Ionas fuit in uentre Ceti tribus diebus & tribus noctibus, ſic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Sicut ad conuertendos Niniuitas de gentibus miſſus erat Ionas: Sic Dominus Ieſus in hunc mundum ad prædicandum gentibus uenit à patre miſſus. Vt mare (quo ſignificatur hic mundus) tur-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

turbatum eſt propter Ionam: Ita & hic mundus turbatur propter prædicationem Chriſti. Sicut Ionas pro his qui tempeſtate periclitabantur, orauit: Ita Chriſtus pro his qui in hoc ſeculo fluctuant.

Et Euſebius. Niſi Ionas perditum detur, naufragæ nauis periculum non ſedatur: Sic & non liberatur Eccleſia, niſi Chriſti morte ſaluetur. Sicut Ionas ex naui in aluum Ceti proiectus eſt: Ita Chriſtus de ligno crucis in ſepulcrum, uel in mortis profundum coniectus eſt.

Et Ambroſius: Cæterum ut Ionæ ſignum typus dominicæ paſsionis fuit. Ita etiam grauium quæ Iudæi commiſerint, teſtificatio peccatorum eſt.

Hæc ſint breuiter de perſonis dicta, quæ Chriſtum & eius Eccleſiam obſcurius abumbrarunt. Sunt etiam res aliæ hiſtoricę, quæ etiam Chriſtum atq́ eius regnum repræſentant: quales ſunt ut ex multis paucas referam, arbor uitæ, creatio lucis, arca Noë,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

tranſitus per mare rubrum & per Iordanem, petra in deſerto, Manna, ſerpens æneus &c. de his breuiter dicam, ut collatio umbræ & ueritatis clarius conſpiciatur.

ARBOR VITÆ cõſideretur & hiſtoricè & myſticè. Hiſtoricè arbor uitę fuit ſacramentum immortalitatis, quam obtinuiſſent perpetuò primi parentes cum ſua poſteritate, ſi in cultu Dei perſtitiſſent, & mandatum non uiolaſſent, comeſto uetitæ arboris fructu. Hoc ita eſſe ſatis indicat Dominus ipſe, cũm poſt lapſum intercludit Adam & Euæ uiam ad arborem uitæ, ne comedentes uiuant.

Huc accedat teſtimonium Auguſtini qui ita ait: De ligno autem uitæ propterea guſtabatur, ne mors eis undequaq; ſubreperet, uel ſenectute defecti, decurſis temporum ſpacijs interirent, tanquam cætera eſſent alimento, illud Sacramento. Atq; hic uſus ligni uitæ hiſtoricus fuit, in corporali paradiſo.

Myſticè

Myſticè autem arbor uitæ adumbrabat ſapientiam Dei, de qua ſcriptum eſt: Lignum uitæ eſt omnibus amplectentibus eam, ſeu ut Auguſtinus etiam interpretatur: Lignum uitæ eſt ſanctũ ſanctorum, utiq; Chriſtus ipſe, qui nobis à Deo natus eſt ſapientia.

Hæc Auguſtini interpretatio confirmatur teſtimonio Iohannis Apocal: 22. Vbi in hunc modum de ſpirituali Ieruſalem loquitur. In medio plateæ eius & ex utraq; parte fluminis lignum uitæ, adferens fructus duodecim, per menſes ſingulos reddens fructum ſuum, & folia ligni ad ſanitatem gentium. Horum uerborum ſenſus hic eſt. In medio plateæ ciuitatis, id eſt, Eccleſiæ quæ eſt Chriſti regnum, eſt arbor uitæ, hoc eſt, Chriſtus ipſe mortis deſtructor. Huius enim uitæ facti participes, permanent immortales. Nam in ipſo, uitæ origo eſt, imò ipſe uiuentium uita eſt. Huius arboris palmites ſunt Prophetæ, Apoſtoli, Euangeliſtæ, Doctores, Paſtores, perpetuò uirentes & fructus uberrimos

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

& immarceſsibiles, cũm doctrinæ puræ, tum uitæ ſanctæ, per ſingulos menſes, hoc eſt, inceſſanter, quamdiu hic uiuunt, proferentes: quibus fructibus, inter ſeculi huius ærumnas & uarios labores, recreatur uita fidelium. Huius arboris folia dicit Iohannes conferre ad ſanitatem gentium, uidelicet, ut guſtatis dulciſsimæ arboris fructibus & agnitis redemtoris beneficijs gentes ſanatæ Deũ prædicent, beata immortalitate donatę.

Præterea ut Paradiſus terrenus adumbrat uitam beatorum poſt iudicium: Ita arbor uitę figura eſt beatæ immortalitatis, qua donabuntur credentes, quando fruentur perpetuo Chriſti conſpectu & beatorum ſpirituum.

Porrò ut in Paradiſo non ſolùm fuit arbor uitæ, uerumetiam arbor ſcientiæ boni & mali, quæ arbor probationis quoddam ſacramentũ erat. Vt itaq; hæc arbor fuit in corporali paradiſo ueluti quoddam probationis ſacramentũ: Ita in Eccleſia hac militante, qui contumaciter Chriſti uocem contemnunt, olim propria ex-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

experientia docebuntur, quàm ſancta ſit res obedientia, & contrà quam deteſtanda ſit inobedientia contumax, quæ facit ut ab arbore uitæ contumaces excludantur.

Quid prohibet huc aſcribere pulcherrimam imaginem beati Macarij de ſpirituali Paradiſo: Quemadmodum (inquit) ſecreta conſilia Dei proſpiciuntur ex operibus manifeſtis: ſic ex his quæ fiunt ab anima, eloquia ſcripturæ licet intelligere. Hoc autem non omnes capiunt. Cũm igitur ſcripturam audieris enarrantem quæ pertinent ad Paradiſum, ad Adamum, ad ſerpentem, omnibus affectionibus ſemotis ad cor tuum conuerte animum, & reperies Paradiſum, nempe uerbum Dei: delectationem autem quę percipitur in eo, participationem Spiritus ſancti: arborem uitæ, ipſum Chriſtum uitæ autorem: Serpentem quoq; uoluptatem carnalem, quæ propter conuictum quem habet nobiſcum, irrepit & doloſè nos prouocat ad guſtandum de ligno,

hoc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

hoc eſt, de curis huius uitæ, qui quidem ſerpens per inobedientiam interimit. Vt igitur Adam expulſus eſt, quia guſtauit de ligno ſcientiæ: Ita qui terrena ſapiunt & implicantur curis huius uitæ, non reuertentes ad arborem uitæ Ieſum Chriſtum, permanere non poſſunt in Paradiſo uerbo Dei, quocirca iubet ſcriptura, unumquenq; hominem, omni cuſtodia ſeruare cor ſuum, ut conſeruans in eo uerbum tanquàm Paradiſum, fruatur delectatione & gratia, nec audiat ſerpentem intus ſe implicantem & conſulentem quæ faciunt ad carnis deſideria perficienda, unde omnium malorum colluuies manat.

CREATIO LVCIS non caret myſterio, quod Apoſtolus explicare uidetur 2. Corinth: 4. ubi ait: Quoniam Deus qui dixit, ut è tenebris lux ſplendeſceret: is eſt qui ſplenduit in cordibus noſtris, ad præbendum lumen cognitionis in facie Ieſu Chriſti. Hic Apoſtolus ignorantiam ſecutam lapſum primorum parentum confert tenebris,

quæ

quæ erant ante creationem lucis: & lucem quæ poſt tenebras creata eſt, comparat Euangelio Ieſu Chriſti, qui nobis ueluti faciem Chriſti proponit ob oculos. Huiuſmodi ergò eſt applicatio. Quemadmodum Deus uerbo ſuo lucem creauit, quaſi ex tenebris erutam: Ita ſpiritualiter nos illuminat luce Euangelij, qui anteà in denſiſsimis tenebris ueluti ſepulti eramus.

Huc quoq; Petrus reſpexiſſe uidetur, cùm ait: Habemus firmiorem Propheticum ſermonem, cui benefacitis attendentes quaſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco, donec dies illuceſcat & lucifer oriatur in cordibus noſtris.

ARCAM NOE fuiſſe typum baptiſmatis, teſtatur Petrus 1. Pet: 3. cùm ait: In arca paucæ animæ, hoc eſt, octo, ſeruatæ ſunt in aqua, cui nunc correſpondens exemplar baptiſmi nos quoq; ſeruat. Hoc loco Arca Noë non comparatur cum ueritate ipſa, cuius ueritatis typus quoddam exemplar eſt: ſed cum ſecundario eiuſdem rei & ueritatis typo

ſeu

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

ſeu exemplari. Nam & liberatio illa in diluuio & baptiſmus adumbrant unam & eandem ueritatem, uidelicet, Eccleſiæ liberationem, ſanctificationem, & emerſionem è peccati & mortis gurgite. Vt igitur liberatio in diluuio, fuit typus baptiſmi: Ita baptiſmus eſt typus redemtionis noſtræ per Chriſtum. Verùm, in hoc diſcrimen eſt, quòd arca illa fuerit typus exhibendi redemtoris, baptiſmus uerò exhibiti.

Summa proinde huc redit. Quemadmodum Noë uitam adeptꝰ eſt per mortem, cũ in arca non ſecus atq; in ſepulcro incluſus fuit, & toto mundo pereunte, ſeruatꝰ eſt cum exigua familia: Sic hodie mortificatio, quæ in baptiſmo figuratur, nobis ingreſſus eſt in uitã: & ut ſalus non contigit Noë niſi incluſo in Arca, & ab aliĵs hominibus prophanis ſeparato: Ita nec nobis ſalus ſperanda eſt, niſi in arca Eccleſiæ incluſis & à mundo ſegregatis.

TRANSITVM per mare rubrum, ſimiliter Paulus baptiſmo comparat: ſicuti & nubem quæ protegebat Iſra-

Iſraelitas ab æſtu ſolis in deſerto. Ita enim ait 1. Corinth : 10. Nolo autem uos ignorare fratres, quòd patres noſtri ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt, & omnes per Moſen baptiſati ſunt in nube & in mari. Hic Paulus tẽporalia beneficia exhibita populo Iſraelitico, typos fuiſſe æternorum & ſpiritualium teſtatur. Temporale beneficium fuit, quòd nubes in deſerto protexerit Iſraelitas à feruore ſolis: quæ nubes typus fuit præſentiæ Dei apud ſuos, qua eos protegit & defendit, peccato urente & necante animam. Huic ergõ nubi correſpondet baptiſmus noſter, in quo Chriſto, ueluti umbraculo quodam, tegimur aduerſus œſtum peccati. Similiter temporale beneficium fuit, quòd Moſes per mare rubrum traduxerit Iſraelitas, ut euaderent manus Pharaonis eos perſequentis. Sed hæc traductio temporalis, fuit typus ſpiritualis traductionis noſtri è regno Diaboli: cui typo noſter etiam baptiſmus ex aduerſo reſpondet, & clari⁹ pingit quod obſcurius

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

tranſitus per mare rubrum adumbrauit. Nec aliud uult tranſitus per Iordanem.

PETRAM in deſerto, de qua bibebant patres, Paulus Chriſtum fuiſſe pronunciat: quatenus uidelicet Chriſtum adumbrabat. Bibebant, inquit, è ſpirituali, quæ eos conſequebatur, petra: petra autem erat Chriſtus. Auguſtinus hunc typum hiſce uerbis exponit. Petra autem erat Chriſtus, quod utiq; non ad diuinitatem eius, ſed ad carnem relatum eſt: quæ ſitientiũ corda populorum perhenni riuo ſui ſanguinis *inundauit*. Iam tunc igitur in myſterio declaratum eſt, quia Dominus Ieſus in carne ſua totius mundi peccata aboleret, nec ſolùm delicta factorum, ſed etiam cupiditates animorum.

Eſt quoq; memorabile quod idem Auguſtinus, de hac petra referat, typum Eccleſiæ accommodans. Bibit, inquit, de petra populus, & ſtatim bellum iniit cum Amelech. Videte fratres quia poſteaquàm quiſquam de petra biberit,

berit, id eſt, Chriſti ſacramenta ſuſce-
perit, neceſſe eſt illi ad pugnam proce-
dere. Tam diu enim aliquis Diabolum
contra ſe pugnantem non ſentiet, quàm
diu opera illius exercere uoluerit: qui
uerò illum reliquerit, & de petra bi-
bens Chriſtum ſequi elegerit, neceſſe
eſt, ut illum patiatur infeſtum, cui iſto
iudicio uoluerit præponere Chriſtum.
Quiſquis ergo Chriſto coniungitur, non
ad delicias, non ad uoluptates, ſed ad
prælium præparetur: quia omnes qui
uolunt piè uiuere in Chriſto, perſecuti-
onem patientur.

MANNA diuinitus populo da-
tum in deſerto, Paulus confert cœnæ do-
minicæ, cuius quidem typus erat. Nam
corporalis iſta manducatio, ſpiritualis
manducationis, quam manducarunt qui
fidem adferebant in deſerto, ſymbolum
fuit: & ſimul noſtram ſpiritualem &
ſacramentalem manducationem in Chri-
ſti Eccleſia adumbrauit. Cùm autem
Paulus dicit, omnes eandem nobiſcum
eſcam ediſſe, ſignificat ſacramenta Iu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

dæorum non fuiſſe nuda ſigna : ſed habuiſſe ueritatem coniunctam. Eundem quidem cibum ſpiritualem edebant & eundem ſpiritualem potum potabant, ſed in modo poſt Chriſtum exhibitum, diſcrimen eſt. Noſtra enim manducatio & noſtra potio ſubſtantialis eſt, illorum tantum fuit ſpiritualis.

SERPENS ÆNEVS quem Domini iuſſu erexit Moſes in deſerto, etiam Chriſti typum geſsit : quemadmodum ipſe Dominus teſtatur, Iohan: 3. cum inquit : Sicut exaltauit Moſes ſerpentem in deſerto : Sic oportet exaltari filium hominis, ut omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternam. Quid tunc, ait Auguſtinus, in deſerto factum ſit nouimus. Serpentum morſibus multi moriebantur, tunc populus peccata ſua confitens per Moſen deprecatus eſt Deum, ut hoc ab eis uirus auferat. Ac ſic Moſes ex præcepto domini exaltauit in deſerto æneum ſerpentem, admonuitq; populum, ut illum exaltatum quiſquis à ſerpente mordere-

tur

tur attenderet, hoc facientes ſanaban-
tur continuò. Quid eſt exaltatus ſer-
pens, niſi mors Chriſti, eo ſignificandi
modo, quo per efficientem id quod effi-
citur, ſignificatur? A ſerpente quippe
mors uenit, qui peccatum, quo mori me-
reretur, homini perſuaſit. Dominꝰ autē
in carnem ſuam, non peccatū tranſtulit in
ſe, tanquàm uenenum ſerpentis: ſed tā-
tum tranſtulit mortem, ut eſſet in ſimili-
tudine carnis peccati pœna ſine culpa.
Vnde in carne peccati & culpa ſoluere-
tur & pœna. Sicut ergo tunc qui conſpi-
ciebat exaltatum ſerpentē, & à ueneno
ſanabatur, & à morte liberabatur: Sic
nunc qui conformatur ſimilitudini mor-
tis Christi per fidem baptiſmumq́ꝫ, & à
peccato per iuſtificationem, & à morte
per reſurrectionem liberatur, hoc e-
nim eſt quod ait: Vt omnis qui credit
in eum, non pereat, ſed habeat uitam
æternam. Vt enim Serpens æneus in li-
gno poſitus, uenena uiuorum ſerpentum
ſuperauit: Sic Chriſtus in cruce ſuſpen-
ſus & mortuus, antiqua Diaboli uenena

reſtrinxit, & omnes qui ab eo percuſsi fuerunt, in ſe fide intuentes liberauit.

Hactenus de umbris egimus, quib⁹ Chriſtus & eius regnum adumbrabatur, quas umbras ſignis tanquàm genera ſubiecimus, atq; ea diuiſimus in ſacrificia, ſacramenta & typos, eoſq; ordinarios & hiſtoricos, perſonarum & rerum. Reſtat & alter modus quem propoſuim⁹, qui in ſermone Prophetico de Chriſto poſitus eſt, quem Propheticum ſermonem Petrus confert lucernæ ſplendenti in caliginoſo loco. Primùm itaq; uideamus quid Moſes de Chriſto dicat, Deinde iuſtam partitionem circumſtãtiarum proponamus, eamq; declaremus.

Prima itaq; concio de Chriſto, habetur Geneſeos 3. hiſce uerbis: Inimicitias ponam inter te (alloquitur Dominus ſerpentem præſente Adamo) & mulierem, & inter ſemen tuum, & ſemen illius: ipſum conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo eius. Hanc pro-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

promiſsionem, Adam, Abel, Seth & alij patres ante diluuium diligentiſsimè perpenderunt, ac ex ea ſummam hauſere ſapientiam. Hinc enim facilè concluſerunt, duo potentiſsima regna eſſe, nempe Chriſti & Satanæ, longè diuerſiſsimis ſtudijs occupata: eaq; adeò ſibi mutuò aduerſari, ut nulla unquam inter eos ſtabiliri poſſet concordia. Deinde etſi credentes huic promiſsioni ſtatuerunt certo Chriſtum promiſſum, fore Satanæ uictorem: tamen perpetuam imminere Eccleſiæ in hoc mundo perſecutionem intellexerunt, idq; à Satana & membris eius. Tum regni utriuſq; adminiſtrationem cogitauerunt, uidelicet, quòd ut Satan ſuum ſtabiliret regnum peccato, maledictione & morte: Ita Chriſtus eius hoſtis & uictor iuſticia, benedictione & uita eſſet regnaturus.

Adhæc haud dubiè ſapientiſsimi homines ratiocinati ſunt, non poſſe purum hominem uictorem Diaboli fieri: cùm eis conſtaret Diabolum omnibus re-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

liquis creaturis potentiorem, & callidiorem eſſe: quarè aliunde etiam ortum habere ſtatuerunt Meſsiam, quàm à mulieris ſemine. Hinc abſq; dubio Meſsiam Deum fore intellexerunt, ut qui poſſet Satanam uincere & uitam æternam ſuis donare. Hac ſublimi ſapientia ſe recrearunt patres ante diluuium, & ſe fide in hunc humani generis reparatorē erexerunt. Huius promiſsionis ſummam Iohannes Apoſtolus hiſce uerbis proponit: Chriſtus apparuit ut deſtruat opera Diaboli. Latēt quidē plura myſteria in hac prima promiſsione, ut ſacerdotij, *mortis* et reſurrectionis domini, extremi iudicij, ſed ea breuitatis gratia omitto.

Hæc promiſsio repetita eſt poſt diluuium, cùm Deus uocaret Abraham de Vr Chaldeorum: Benedicentur, dicit Dominus ad Abraham, in te omnes cognationes terræ. Geneſeos 12. In TE, dicit, propter ſemen ab Abrahamo naſciturum: ſicut ipſe Dominus Geneſeos 22. ſe interpretatur ubi repetit promiſsionem & ait: Benedicentur in ſemine tuo om-

nes

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

nes gentes terræ. Hæc promiſsio rurſus repetitur, & commendatur Iſaaco, Geneſe: 26. Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ. Et iterum Geneſ: 28. Ipſi Iacobo proponitur. Benedicentur, dicit Dominus, in te & in ſemine tuo cunctę tribus terræ.

In hac promiſsione toties repetita eadem proponuntur, etſi alijs uerbis, quæ habet prima promiſsio facta Adamo. Primũ enim ſemẽ promiſſum opponitur Satanę & ei⁹ regno. Deinde promittitur huic ſemini uictoria, quæ uictoria uoce benedictionis ſignificatur. Opponitur enim benedictio maledictioni, in q̃ propter peccatum primi parentes inciderũt, & peccati regno. Tũ oſtenditur quinam ſint futuri huius uictorię participes, nimirũ omnes gentes, quę in hoc ſemine per fidem inueniũtur. Nã ut Abrahamo credenti promiſsioni, imputata eſt fides ei⁹ in iuſticiã: Ita & reliquis qui crediderint huic promiſsioni, imputabitur fides eorũ in iuſticiã. Hi enim promiſsionis hui⁹ filij hoc eſt, hæredes dicuntur. Rom: 4. & ad Galat: 3.

 Quôd

Quõd autem Chriſtus ſit ſemen illud Abrahæ promiſſum, Paulus ad Galat: teſtatur ubi ait: Abrahæ dictæ ſunt promiſsiones, & ſemini eius, non dicit, & ſeminibus, ut de multis, ſed ut de uno, & ſemini tuo, qui eſt Chriſtus.

Hæc promiſsio renouatur per Patriarcham Iacob Geneſis 49. hiſce uerbit: Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de fœmore eius, donec ueniat Siloh, hoc eſt, ut reddidit Chaldæus interpres, donec ueniat Meſsias cuius eſt regnum, & ipſe erit expectatio gentium. Vocatur autem hic Meſsias *Siloh*, quia non ex uiri & mulieris commixtione naſci debuit, ſed ex uirgine matre, quæ ex ſemine Abrahæ duceret originem. Præterea hoc teſtimonium refutat Iudæos, qui adhuc Meſsiam fruſtrà expectant: & confirmat uocationem gentium ad gratiam Euangelij, quam ſuis communicaturus erat Meſsias.

Hæc ſint in genere dicta de promiſſo Meſsia, hoc eſt, de Chriſto Domino. Verùm ut certus ſit nobis ordo oracu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

oraculorum Propheticorum de ipſo, ſex circumſtantias proponam, eaſq́ꝫ Propheticis dictis illuſtrabo. Sunt autem hæ circumſtantiæ: perſona, officium, aduentus, acta, beneficiorum applicatio & fructus.

PERSONA æterna eſt: in qua conſiderentur naturæ & ortus. Naturæ duæ ſunt, diuina & humana. Ortus ſecundum naturam diuinam ab æterno eſt ſine principio: Secundum humanam autem in tempore eſt.

Naturam diuinam Chriſti, Prophetæ hiſce dictis, ut ex multis pauca attingam, aſtruunt.

Geneſeos primo. In principio creauit Deus cœlum & terram, dixitq́ꝫ Deus fiat lux, & facta eſt lux. Et paulò poſt: Spiritus ferebatur ſuper aquas. Hic primùm habemus unitatem diuinæ naturæ. Deinde tres diſtinctas perſonas, Patrem, λόγον & Spiritum ſanctum: neq́ꝫ enim ſolus eſt Pater, ſed dicit uerbum, quod uerbum erat apud ipſum in principio,

 ut

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

ut ſuprà declaratum eſt. Additur poſteã tertia perſona Spiritus ſanctus, qui unã cum patre & λόγῳ res creat & creatas ſuſtentat.

In hunc modum etiam Dauid dictum Moſis intelligit cùm inquit. Verbo Domini cœli creati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum. In quo dicto complectitur Dauid unum Deum creatorem omnium & fatetur tres perſonas. Dominum, Verbum & Spiritum. Hanc etiam interpretationem confirmat Euãgeliſta noſter in principio 1. capitis, quẽadmodum ſuprà declaratum eſt.

Pſal: 2. Tu es filius meus, ego hodie genui te. Hoc dicto Epiſtola ad Hebræos cap: 1. Chriſti diuinitatem probat.

Pſal 44. Sedes tua Deus in ſeculum ſeculi, uirga regni tui &c. Hic Dauid agit de regno Chriſti, quem Deũ nominat.

Pſal: 68. Iehoua nomen illi, exultate in conſpectu eius.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Iſaiæ 9. Vocabitur nomen eius admirabilis, conſiliarius, Deus fortis.

Iſaiæ 54. Iehoua exercituum nomen eius, & redemtor tuus ſanctus Iſrael, Deus omnis terræ uocabitur.

Hieremiæ 23. Hoc eſt nomen quod uocabunt eum, Iehoua iuſtificator noſter.

Hanc Chriſti diuinitatem, officiũ quoq; eius & cultus concludunt. Si iuſtificator eſt, ſi uictor Satanæ eſt, ſi pater æternitatis eſt, ſi inuocandus eſt, eſt utiq; Deus. Pſalm⁹ tribuit ei cultum inuocationis, cũm inquit: Adorabunt eum omnes reges terrę, omnes gentes ſeruient ei. Ex huius pſalmi teſtimonio ita cõcludit Fulgentius. Si filius ſecundũ diuinitatem un⁹ Deus cum patre non eſſet, unius cum eo naturæ utiq; non fuiſſet. Et ſi naturę alterius eſſet, ſine dubio creatura eſſet. Si autem creatura eſſet, ſeruiendum ei ſanctarum ſcripturarum autoritas non iuberet, ſed potius prohiberet. In primo enim Decalogi mandato ſicut unius Dei cultura ſeruituſq; manifeſtiſsimè præcipitur: ita omni creaturæ adoratio ac

ſeruitus

ſeruitus à fidelibus exhibenda, uehementiſsimè prohibetur. Hæc de natura diuina Chriſti dicta ſufficiant.

Humanam autem naturam aſſumendam fuiſſe à λόγῳ æterno, comprobant omnia teſtimonia, quæ prędicebant Chriſtum naſciturum ex ſemine mulieris, Abrahami & Dauidis, cuius generis ſuprà nonnulla recenſuimus. Quod autem naſci debuerit ex uirgine, quemadmodum hiſtoria Euangelica factum eſſe demonſtrat, inter multa hæc ſunt teſtimonia.

Geneſ: 3. promittitur ſemen mulieris non uiri.

Geneſ: 49. promittitur Siloh, id eſt, filius mulieris.

Eſaiæ 7. clarius adhuc extat uaticinium de uirgine paritura. Ita enim ait Propheta. Ecce uirgo pregnans pariet filium, & uocabitur nomen eius Emanuel. Hoc Eſaiæ teſtimonium non ſolùm docet Chriſtum naſciturum ex uirgine: Verumetiam complectitur utranq; naturam Chriſti. Nam cùm dicit Meſsiam

uocan-

uocandum Emanuel, ſignificat quidem Meſsiam unam perſonam eſſe, ſed interim quoq; conſtare duabus naturis, diuina & humana. Hoc enim uult quod ait: Vocabitur nomen eius Emanuel, id eſt, Deus nobiſcum, ſeu Deus & homo, ſiue ut Græci aptius loquuntur θεάνθρωπος, ut uirgo mater rectè, propriè & Dei & hominis mater dicatur, qui Deus & homo una eſt perſona.

Vtranq; ſimiliter naturam & unitatem perſonæ complectitur Micheas his uerbis cap: 5. Et tu Bethlehem Ephrata paruula es, ut ſis in millibus Iuda: ex te mihi egredietur, ut ſit dominator in Iſrael, & egreſſus eius ab initio à diebus ſeculi. Quod autem Matheus uertit: Nequaquam minima es in principibus Iuda, reſpicit non ad quantitatem, ſed ad dignitatem & celebritatem Bethlehem, propter natum Chriſtum Dominum. Quæ cùm Micheas Prophetaret minor fuit, quàm ut annumerari inter urbes millium Iuda digna haberetur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Quod autem Propheta ſubiungit. Egreſſus eius ab initio, à diebus ſeculi, diligenter obſeruandum eſt. Continet enim illuſtre teſtimonium de diuina & humana natura Chriſti. Primùm enim dicit, Egreſſus eius, hebraicè Mozaothaſ in plurali numero: quo duæ naturæ in Chriſto ſignificantur, diuina & humana. Cùm addit, Ab initio, indicat incarnationem Chriſti, qui iam ab initio mundi promiſſus fuit, ut ſuo tempore ſecundum carnem naſceretur. Cùm ſubiungit, à diebus ſeculi, hebraiſmus eſt qui hoc modo rectè explicatur, à diebus ſeculi, id eſt ante ſecula, hoc eſt ante mundum conditum. Hac ergo particula ſignificat Propheta, emanationem illam æterni filij ab æterno patre ante ſecula.

Hactenus de æterna Chriſti perſona, qui iuxta uaticinia prophetarum, debuit aſſumere humanam naturam, ut fieret uictima pro peccatis noſtris. His Prophetarum uaticinijs pulcherrimè reſpondet euentus, ſicuti teſtatur Euangelica hiſtoria, & Paulus ad Gala: 4.

Quando

Quando uenit plenitudo temporis, emiſit Deus filium ſuum natum ex muliere, factum ſub lege, ut eos qui ſub lege erãt redimeret, ut adoptemur in filios.

OFFICIVM Meſsiæ promiſſi etiam á Moſe & Prophetis deſcribitur, qui pronunciauerunt Chriſtum fore regem noſtrum, ſacerdotem, doctorem, magiſtrum, lumen gentium, reconciliatorem, mediatorem, redemtorem & ſummum iudicem.

De regio titulo, teſtantur inter multa, ſequentia oracula. Pſal: 2. Ego autem conſtitui regem meum, ſuper Sion montem ſanctum meum, narrabo decretum: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Poſtula ã me, et dabo tibi gentes hęreditatem tuã, & poſſeſsionem tuam terminos terræ.

Pſal: 44. Thronus tuus Deus in ſeculum ſeculi, ſceptrum regni tui directum, dilexiſti iuſticiam & odiſti impietatem.

Pſalm: 72. Deus iudicium tuum da regi & iuſticiam tuam filio regis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Danielis 2. In diebus regnorũ illo-
rum, ſuſcitabit Deus cœli regnum, quod
inæternum non diſsipabitur, & regnum
eius alteri populo non tradetur, commi-
nuet autem & conſumet uniuerſa regna
hæc, ſed ipſum ſtabit in æternum.

Zachariæ 9. Exulta filia zion, iu-
bila filia Ieruſalem: ecce Rex tuus ueniet
tibi iuſtus & ſaluator.

Eſaiæ 9. Puer natus eſt nobis, filius
datus eſt nobis, cuius principatus ſuper
humerum eius, & uocabitur admirabi-
lis, conſiliarius, Deus fortis, pater æter-
nitatis, princeps pacis, ut multiplicetur
imperium & pacis nullus finis, ſuper ſo-
lium Dauid & ſuper regnum eius ſede-
bit, ut confirmet illud & corroboret in
iudicio & iuſticia amodo & uſq; in ſem-
piternum.

Ezechielis 37. Erunt mihi popu-
lus, & ero eis Deus, & ſeruus meus Da-
uid Rex ſuper eos, & paſtor unus erit
omnium eorum.

Regnum Chriſti deſcribitur Eſa-
iæ 2. In poſtremis diebus eueniet, ut ſit
mons

mons domus Domini ſolidè conſtitutus in capite montium, & eleuetur ſupra terræ celſitudines & fluent ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi & dicent: Venite aſcendamus ad montem Domini, & domũ Dei Iacob, & docebit nos de uijs ſuis, gradiemurq́ in ſemitis eius. Nam de Sion exibit lex, & uerbũ Dei de Ieruſalem. Et iudicabit inter gẽtes, & arguet populos multos, & contũdẽt gladios ſuos in ligones, & lanceas ſuas in falces. Nec leuabit deinde gens contra gentem gladium, & non inſtituentur poſthac ad bellum. Domus Iacob uenite & ambulemus in luce Iehoua.

Sceptrum huius regis, eſt uox Euangelij, Pſal: 110. Sceptrum fortitudinis tuæ emittet Dominus ex Sion, quod Iſaias uidetur explicare cũm inquit: De Sion exibit lex, & uerbum Domini de Ieruſalem. Huius ſceptri meminit etiam Pſal: 44. Vbi uocatur ſceptrum directionis, quia ſubditos dirigit in ſemitis regis, quod ſceptrum Dauid Pſal: 2. cõparat ferreo ſceptro regum huius mundi:

di:

di. Quemadmodum enim reges mundi, ſua poteſtate regia & armis cogunt gentes, ut dicto obediant: Ita noſter Rex Chriſtus Dominus, prædicatione Euangelij facit, ut gentes erudiantur, ac ſeruiant ſibi in timore, & exultent cum tremore.

Iſaiæ 11. Vindicabit pauperes per iuſticiam, & iudicabit in æquitate ſecũdum afflictos terræ, terram percutiet ſceptro oris ſui, & ſpiritu labiorum ſuorum percutiet impium.

De Sacerdotio Chriſti, inter alia hæc habent Prophetæ. Pſal: 110. Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es Sacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech.

1. Reg: 2. Suſcitabo mihi ſacerdotem, qui iuxta cor meum, & animam meam faciet.

Doctor præterea & magiſter prædicatur Meſsias à Prophetis, Iohelis 2. Filiæ Zion exultate præ gaudio in Domino Deo ueſtro, quia doctorem iuſticiæ dedit uobis. Hinc eſt quod Iſaias

Chri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Chriſtum appellet lumen gentium, ut qui cunctos ſua doctrina & ſpiritu illuminet.

Reconciliator, mediator, redemtor, ſaluator ſępiſsime prædicatur Chriſtus à Prophetis. Iſaiæ 51. Propè eſt iuſtus meus, egreſſus ſaluator meus, ſalus mea in ſempiternum erit, & iuſticia mea non deficiet.

Iſaiæ 52. Parauit Dominus brachium ſuum ſanctum in oculis omnium gentium, & uidebunt omnes fines terræ ſalutare Dei noſtri.

Iſaiæ 43. Ego ſum, ego ſum Dominus, & abſq; me non eſt ſaluator.

Iſaiæ 54. Dominabitur tui qui fecit te, nomen eius Iehoua, & redemtor tuus ſanctus Iſrael Deus omnis terræ uocabitur.

Iſaiæ 59. Iis qui ſunt in Sion ueniet redemtor, & ijs qui redeunt ab iniquitate in Iacob.

Oſeæ 13. De manu mortis liberabo te, & de morte redimam te. Mors, ubi eſt mors tua? Inferne, ubi eſt perditio tua?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Appellatur & Paſtor multis in locis. Pſal: 105. Venite adoremus & genua flectamus, & procidamus coram Domino, qui fecit nos, quia ipſe eſt Deus noſter, & nos populus paſcuæ eius, & oues gregis eius.

Iſaiæ 40. Sicut Paſtor ſuum gregẽ paſcit, in brachio ſuo congregabit agnos & in ſinum ſuum tenebit, fœtas ipſe portabit.

Hieremiæ 31. Qui diſperſit Iſrael congregabit eum, & cuſtodiet eum ſicut paſtor gregem ſuum. Redemit enim Dominus Iacob, & de manu potentioris liberauit eum.

Iſaiæ 37. Erunt mihi populus & ero ipſis Deus, & ſeruus meus Dauid rex ſuper eos, & Paſtor unus erit omnium eorum.

Quòd Chriſtus futurus eſſet ſumm⁹ Iudex in regno Dei indicatur, Pſal: 9. Parauit Dominus in iudicio thronum ſuum, & ipſe iudicabit populos in iuſticia. Hęc ſint breuiter de officio & eius partibus dicta.

Aduen-

ADVENTVS Chriſti à Prophetis quoq; prænunciatus eſt. In hoc prædictio, modus & tempus ſpectentur. Etſi autem teſtimonia ſuprà adducta, prædictionem aduentus Meſsiæ in mundum continent: tamen hoc loco pauca, eaq; clariſsima uaticinia, de Meſsiæ promiſsione adijciam.

Deut: 18. Moſes ad populum loquitur hoc modo. Prophetam de gente tua & de fratribus tuis, ſicut me, ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus, ipſum audies. Qui autem uerba eius quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor exiſtam. Hanc prophetiam Petrus Acto: 3. Chriſto accommodat, & addit Prophetæ uerbis hanc declarationem. Futurum eſt ut omnis anima quę non audierit Prophetam illum exterminetur è populo Dei.

2. Regum 7. Nathan Propheta hanc ipſam promiſsionem repetens ait: Cùm completi fuerint dies tui (alloquitur autem Propheta Dauidem regem) et dormieris cum patribus tuis, ſuſcitabo ſe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

men tuum poſt te, quod egredietur de utero tuo, & firmabo regnum eius. Ipſe ædificabit domum nomini meo, & ſtabiliam thronum regni eius, uſq; in ſempiternum, ero ei in patrem, & ipſe erit mihi in filium. Hæc promiſsio repetitur in Pſal: 131. Iurauit Dominus Dauid ueritatem & non fruſtrabitur eum: de fructu uentris tui ponam ſuper ſedem tuam.

Huc reſpexit Iſaias cap: 11. Egredietur (inquit) uirga de radice Ieſſe, et flos de radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eum Spiritus Domini.

Modus aduentus Meſsiæ ſimiliter à Prophetis prænunciatus eſt, qui meminerunt duplicis aduentus: Prioris quidē humiliationis, Poſterioris uerō gloriæ et maieſtatis. De priore, quæ humiliationis fuit, hæc ſunt inter multa Prophetarum uaticinia.

Zachariæ 9. Exulta filia Sion, iubila filia Ieruſalem, ecce rex tuus ueniet tibi iuſtus, & ſaluator, ipſe pauper & aſcendens ſuper aſinam, & ſuper pullum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

filium aſinæ. Non diſpergam quadrigam ex Ephraim, & equum de Ieruſalem & diſsipabitur arcus belli, & loquetur pacem gentibus, & poteſtas eius à mari ad mare, & à fluminibus uſq; ad fines terrę. Tu quoq; in ſanguine teſtamenti tui, emiſiſti uinctos tuos, & de lacu in quo non eſt aqua.

Hoc oraculum concionatur de humili aduentu Chriſti ſecundum carnem, cui tamen ſpirituale imperium tribuit, ut diſcrimen ſtatuat perſpicuum inter regnum Chriſti, & regna principum mundi. Ille externè humilis & pauper apparet: ſed intus latent immenſæ diuitiæ, & ſummus gloriæ ſplendor. Hi externè ſplendent, ſed intus non niſi puluis & cinis ſunt. Ille ſpiritualiter dominatur in cordibus ſuorum: hi tantum rebus externis & perituris imperare poſſunt.

Hieremiæ 14. Domine multæ ſunt auerſiones noſtræ, tibi peccauimus, expectatio Iſrael ſaluator noſter in tempore tribulationis. Quarè quaſi colonus futu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

rus es in terra, quaſi uiator inclinans ad manendum, quarè futurus es ueluti uir uagus & fortis, qui non poteſt ſaluare. Tu autem in nobis es Domine, & nomē tuum inuocatum eſt ſuper nos, ne derelinquas nos. Hæc prophetia, ſicuti eam ſancti patres rectè interpretantur, teſtatur Chriſtum tanquàm aduenam & peregrinum obambulaturum in terris. Huic prophetiæ & euentus reſpondit: Filius hominis (inquit ipſe de ſe) non habet, quo inclinet caput ſuum.

De Tempore aduentus, duo tantùm adducam uaticinia, unum Iacobi Patriarchæ, alterum Danielis. Iacob Patriarcha tempus aduentus Meſsiæ, Gene: 49. indicat his uerbis. Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux ſiue magiſter de fœmore eiꝰ, donec ueniet Siloh. In hoc uaticinio clariſsimè indicatur tempus, quo expectandus erat Meſsias. Diligenter autem obſeruandum eſt, quòd duplicis hic poteſtatis mentio fiat, nempe regiæ & iudiciariæ. Sceptri nomine regia poteſtas ſignificatur, Ducis ſiue magiſtri,

Hebra-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Hebraicè Mechokek, iudiciaria poteſtas, quæ erat ſeptuaginta uirorũ, quos Moſes ordinauit, Numer: 11. & dicebantur Sanhedrin fortè à græca uoce συνέδριον.

Ex prophetia autem hac, depromitur demõſtratio huiuſmodi de aduẽtu Chriſti priori. Si eo tempore Chriſtus omninò uenturus erat, cùm ſimul & regia poteſtas & iudicandi autoritas, penitus apud Iudæos deficerent: eum ueniſſe ante mille quingentos & triginta annos certiſsimum eſt. Nam & longè antè regia poteſtas amiſſa erat, & iudicandi autoritas prorſus defecit quadrageſimo fermè anno, ante templi ſecundi euerſionem, id eſt, eo anno quo Chriſtus Dominus eſt paſſus. Quòd autem tum temporis amiſerant iudiciariam poteſtatem, præter hiſtoriam teſtatur ipſorum teſtimonium, qui Pilato dicunt: non licet nobis interficere quenquam. Plura de hoc argumento lege apud Galatinum.

Danielis 9. Septuaginta hebdomades abbreuiatæ ſunt ſuper populum tuũ & ſuper urbem ſanctam tuam, ut con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

ſummetur præuaricatio, & finẽ accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iuſticia ſempiterna, & impleatur uiſio, & prophetia, & ungatur ſanctus ſanctorum. Scito ergo & animaduerte ab exitu ſermonis, uidelicet, quòd iterum reædificabitur Ieruſalem uſq; Chriſtum ducem, hebdomades ſeptem ſunt, & hebdomades ſexaginta duæ, & rurſus ædificabitur platea & muri in anguſtia temporum. Et poſt hebdomades ſexaginta duas occidetur Chriſtus, & non erit populus qui eum negaturus eſt, & populus ducis ueniet ciuitatemq; & ſanctuarium diſsipabit, & finis eius uaſtitas & poſt finem belli ſtatuta deſolatio. Confirmabit autem pactum multis hebdomada una, & in dimidio hebdomadis deficiet hoſtia & ſacrificium. Et erit in templo abominatio deſolationis, & uſq; ad conſummationem & finem perſeuerabit deſolatio.

Hæc Danielis Prophetia etiam apertè contra Iudæos concludit Chriſtum apparuiſſe ante annos mille quingentos

&

& ultrà. Nam cùm exhiberi Chriſtum adhuc ſtante republica Moſaica oportuerit, & iam collapſa ea republica, anni ultra mille quingentos elapſi ſint, manifeſtum eſt errare Iudæos, qui adhuc naſciturum Meſsiam expectant. Hebdomades hoc loco aliter accipi nō poſſunt, quam Leuit: 25. Vbi una hebdomas facit ſeptē annos, quarè decem hebdomades erunt anni ſeptuaginta, & 70. hebdomades, faciēt annos quadringentos nonaginta: quorū finis incidit in temp⁹ Pentecoſtes proximè ſecutæ paſsionē Domini.

Quis ſit exitus ſermonis, à quo inchoanda eſt ſupputatio hebdomadum Danielis, facilè intelligetur, modo totam prophetiam conſideremus, ac eius partes coniungamus. Non enim tantùm dicit ab exitu ſermonis, uidelicet quod ædificabitur Ieruſalem, ſed paulò poſt addit, & rurſus ædificabitur. Ergò non ab eo exitu ſermonis inchoanda eſt ſupputatio, quando ædificatio eſt impedita, ut contigit poſt edictum Cyri: ſed ab eo, quando non eſt impedita.

Quarè

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Quarè hoc modo prophetia intelligenda eſt: Ab exitu ſermonis, ſcilicet Dei per Haggæum & Zachariam. Eſdr: 5. & 6. Hag: 1. & 2. Zach: 1.

Hoc anno exacti fuerunt 70. anni à deſtructione Ieruſalem, poſt quos inſtaurãdum erat templum iuxta uaticinium Ieremiæ cap: 25. Philippus ergo rectè orditur ab exitu ſermonis, non Cyri regis, ſed Dei per Haggęum & Zachariã qui contigit anno 2. Longimani, à quo anno uſq; ad mortem Alexandri ſecundũ Metaſthenem anni ſunt 145. Addantur iuxta Philonem à morte Alexandri uſq; ad 30. Herodis annum, quo natus eſt Chriſtus, anni trecenti & decem. His addantur triginta ad Baptiſmum Chriſti, quibus ſimul computatis emergunt anni 485.

Sunt igitur iuxta uaticinium Danielis ad Chriſti baptiſmum, ſexaginta nouem hebdomades & dimidia. Et in dimidio ultimæ, id eſt, trium annorum & dimidij ſpacio, Chriſtus publicè concionatus eſt, edidit miracula, interfe-

ctus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

ctus eſt, & reſurrexit. Atq; ita in pentecoſte proxima poſt reſurrectionem, finis hebdomadum Danielis eſt. Vide Chronica Philippi.

ACTA Chriſti ſequuntur ut prænunciata ſunt à Prophetis. Hic conſiderentur miracula, doctrina & benefacta, conuerſatio, mors, reſurrectio, triumphus.

Miracula fuerunt & ſignum iam exhibiti Meſsiæ, & teſtificatio de doctrina. De his in hunc modum prædixit Iſaias cap: 35. Deus ipſe ueniet & ſaluabit nos, tunc aperientur oculi cæcorũ & aures ſurdorum patebunt, tunc ſaliet claudus ſicut ceruus, & aperta erit lingua multorum. Hinc eſt quòd Chriſtꝰ quærentibus diſcipulis Iohannis an Meſſias eſſet, dixerit: Renunciate Iohanni quę auditis & uidetis, cæci uiſum recipiunt, claudi ambulant, leproſi mundantur, & ſurdi audiunt, mortui excitantur, & pauperes Euangelizantur. Hinc etiam eſt, quòd cæcus ſanitati reſtitutus, Iohan: 9. Iudæis dicentibus ſe

ignorare

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

ignorare unde Ieſus eſſet, reſponderit. Hoc mihi mirabile eſt, quòd uos neſcitis unde ſit, & tamen aperuit mihi oculos: quaſi diceret, factum ipſius cùm reſpondeat uaticinio Iſaiæ, meritò uos docere deberet, hunc Ieſum qui mihi oculos aperuit, Meſsiam eſſe olim promiſſum.

Summa doctrinæ & benefactorum Chriſti, adeoq́ꝫ finis aduentus ipſius, pręnunciatur Eſaiæ 61. his uerbis. Spiritus Domini ſuper me, eò quòd unxerit me, ad annunciandum humilibus miſit me, ut mederer contritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiam, & claudis apertionem, ut prædicarem annum placabilem Domini & diem ultionis Dei noſtri, ut conſolarer omnes lugentes, ut ponerem fortitudinem lugentibus in Sion, ut darem eis coronam pro cinere, oleum gaudij pro luctu, pallium laudis pro ſpiritu mœroris, et uocabuntur in ea fortes iuſticiæ plantatio Domini ad glorificandum.

Hoc uaticinium in ſumma oſtendit doctrinam Chriſti eò pertinere, ut adfe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

rat remedium aduerſus peccatum & legis damnationem, ut peccato deleto, & damnatione abolita, humiles, contriti, captiui, claudi, lugentes, hoc eſt, pœnitentes & confugientes ad Chriſtum, æterna immortalitatis gloria donentur.

Iſaiæ 42. Hæc dicit Dominus Deus, creans cœlos & extendens eos, firmans terram & quæ germinent ex ea, dans flatum populo qui eſt ſuper eam & ſpiritum calcantibus eam. Ego Dominus uocaui te in iuſticia, & apprehendi manũ tuam & ſaluaui te, & dedi te in fœdꝰ populi, in lucem gentium, ut aperires oculos cęcorum, & educeres de concluſione uinctum de domo carceris, ſedentes in tenebris.

Et rurſus idem Propheta cap. 49. Audite inſulæ, & attendite populi de longe. Dominus ab utero uocauit me, de uentre matris meæ recordatus eſt nominis mei, & poſuit os meum quaſi gladium acutum, umbra manus ſuæ protexit me, & poſuit me ſicut ſagittam electam in pharetra abſcondit me, & dicit

mihi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

mihi ſeruus meus es tu Iſrael, quia in te glorificabor, & ego dixi in uacuum laboraui & uanè fortitudinem meam conſumſi, quamuis iudicium meum cum domino & opus meum cum Deo meo & nunc hæc dicit Dominus, formans me ex utero ſeruum ſibi, ut reducam Iacob ad eum & ne Iſrael è medio tollatur. Hinc glorificatus ſum in oculis Domini, et De⁹ meus factus eſt fortitudo mea & dixit: Parum eſt ut ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas tribus Iacob & reliquias Iſrael conuertendas, ſed dedi te in lucem gentiū, ut ſis ſalus mea ad extremum terræ.

Hoc uaticinium beneficia Chriſti erga Eccleſiam proponit, & clarè prædicit Eccleſiam congregandam eſſe ex Iudæis & gentibus, idq́ per prædicationem Euangelij, quod Euangelium ab effectu lumen gentium uocat. Ad hanc prophetiam reſpexit ſanctus ille Simeon in ſuo cantico, ubi ita canit. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael. Quod paraſti, ante faciem omnium populorum. Hæc prophe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

tia compleri cœpit dato Apoſtolis hoc mandato: Ite in mundum uniuerſum & proclamate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Atq; hoc eſt quod Propheta dixit, ut ſis ſalus mea uſq; ad extremum terræ. Eſt ergò ſumma beneficiorum Chriſti adferre ſalutem ĳs, qui propter ſua peccata perditi erant & damnati.

Conuerſatio & uita Chriſti qualis erat futura, etiam à Prophetis prædictũ fuit. Iſaias cap: 42. Ecce ſeruus meus, ſuſcipiam eum, electus meus complacuit ſibi in illo anima mea, dedi ſpiritũ meũ ſuper eum, iudicium gentibus proferet, non clamabit neq; accipiet perſonam, neq; audietur uox foris. Calamum quaſſatum non conteret, & linum fumigans non extinguet, in ueritate educet iudicium, non erit triſtis, neq; turbulentus, donec ponet in terra iudicium & legem eius inſulæ expectabunt. Hic graphicè prædicitur qualis futura erit Chriſti cõuerſatio & uita, nempe humana & mitiſsima, ut qui ſummo amoris affectu

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

omnes eſſet affecturus, ut nemo ab illo abhorreret, ſed omnes potius conſolationem & opem acciperent.

Huic prophetiæ reſpondet dulciſſima illa inuitatio, qua omnes ad ſe uocat Matth: 11. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, ego refocillabo uos. Teſtis eſt quoq; Euangelica hiſtoria, quæ teſtatur Chriſtum humaniſſimè excepiſſe omnes, & neminem contemſiſſe qui ſuam implorauit opem, neminem territaſſe minis, neminem repuliſſe quin factus ſit uoti compos, quemadmodum plura exempla Euangelicæ hiſtoriæ docent.

Paſsio præterea Chriſti & Mors prædicitur à Prophetis, quorum pauca quędam teſtimonia exempli gratia aſcribam, idq; potiſsimum ex Pſalmis & Iſaia. Pſalmus 22. adeò graphicè deſcribit paſsionem Chriſti Domini, ut narrare potius rem geſtam uideatur, quàm prædicere futuram. Incipit autem à querela Chriſti in cruce. Deus meus, Deus meus quarè dereliquiſti me. Et infrà.

Ego

Ego uermis ſum & non homo, opprobrium hominum & cõtemtio plebis, omnes uidentes me ſubſannant me, diſtendunt labia, mouent caput. An non hiſtoria huic prophetiæ clariſsimè reſpondit? Pependit in cruce contemtiſsimus & uix apparebat in ipſo hominis forma, derident ſuſpenſum, mouent caput & flectunt genua dicentes: Aue rex Iudæorum, confidit in Dominum liberet eum, eripiet eum quoniam complacet ſibi in eo. Et infrà uerſu 13. Aperuerunt aduerſum me os ſuum, ſicut leo rapiens & rugiens. Hæc completa ſunt cùm in domibus Pontificum, Herodis & in prætorio, tum poſteà donec in cruce expirauit. De perforandis manibus ſequitur uaticinium: Perfoderunt manus meas, & pedes meos, & diuiſionem ueſtimentorum: diuidunt ueſtimenta mea ſibi, & ſuper tunica mea miſerunt ſortem.

Pſal: 69. præter alia meminit etiam fellis & aceti, quod illi milites eſſent exhibituri bibendum in cruce.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Poſtremò meminit Pſalmꝰ commendationis animæ Chriſti in manus patris. In manꝰ tuas domine cõmendo Spiritũ meũ.

Iſaiæ 53. Non erat forma ei neqꝫ decor, aſpeximus autem eum, ſed non erat aſpectus & non deſiderauimus eum uidere, deſpectus fuit & reiectus inter uiros, uir dolorum et expertus infirmitatem, & ueluti abſconſio faciei ab eo, deſpectus inquam fuit, & non reputauimꝰ eum. Et infrà. Nos reputauimus eum plagis affectum, percuſſum à Deo, & humiliatum. Et rurſus. Oppreſſus fuit & ipſe afflictus & non aperuit os ſuum, ſicut agnus ad mactationem ductus eſt, & uelut ouis coram tondente ſe obmutuit, nec aperuit os ſuum. Quid apertius hac prophetia eſſe poteſt? an non hiſtoria Euangelica eam uerisſimè completam eſſe conuincit.

Cur autem hanc contumelioſam mortem pati uoluerit Dominus, ſuprà dictum eſt, cùm de fine aduentus eius in mundum ageretur: quarè hic tantum pauca ex eodem Iſaiæ capite attingam,

quæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

quæ nobis fructum paſsionis Domini ponunt ob oculos. Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit (id eſt, reatum noſtrum luit) omnes nos ſicut oues errauimus, unuſquiſq; ad uiam ſuam declinauit, & Iehoua coniecit in illum iniquitates omniũ noſtrum. Et rurſus. Propter ſcelus populi mei percuſsi eum. Item. Sacrificium pro delicto anima eius. Hunc fructum mortis Domini, breui admodum aphoriſmo complectitur Paulus, cùm inquit, 2. Corin: 5. Eum qui non nouit peccatum fecit peccatum, ut nos fieremus iuſticia Dei in ipſo.

Reſurrectionis Domini plurimæ ſunt Propheticæ conciones, quarum paucas attingam. Pſalm: 16. Poſui Dominum in conſpectu meo ſemper. Quoniam à dextris meis eſt, non mouebor, idcirco lætatum eſt cor meum, & exultauit gloria mea, quin & caro mea requieſcit in ſpe, quoniam non derelinquis animam meam in inferno, nec permittes ſanctum tuum uidere corruptionem.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Notam mihi facies ſemitam uitæ, abundantiam lęticiarum uultum tuum, iucũditates quæ ſunt in dextra tua in perpetuum.

His uerbis Dauidis Petrus Actorum 2. confirmat reſurrectionem Chriſti, debuiſſe fieri priuſquã caro ipſiꝰ putreſceret in ſepulcro. Etſi autẽ corpꝰ Chriſti iacẽs in ſepulcro expers ſenſus & doloris fuit, tamen à corruptione fuit liberum, iuxta hoc uaticinium, & excitatum eſt tertio die, quo uiuus de ſepulcro prodĳt Dominus, atq; hoc eſt quod Petrꝰ ait: Quem Deus ſuſcitauit ſolutis doloribus mortis, hoc eſt, quẽ Deus eripuit à morte doloribus plena, non quòd in morte ipſa ſit ſenſus, ſed quia non ſine doloribus ingentibus anima diſcedat de corpore, poſt cuius deceſſum mortuum relinquitur corpus expers ſenſus & motus animalis.

Quòd autem quidam noſtro ſeculo ex uerbis Dauidis & Petri nouum dogma anteà in Eccleſia inauditum fabri-

cari

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

cari conati ſunt, uidelicet animam Chriſti apud inferos à Diabolis paſſam fuiſſe eo tempore, quo corpus iacuit exanime in ſepulcro: etſi friuolum eſt, tamen ut uideantur aliquo fundamento niti, tres potiſsimũm ſui dogmatis rationes adferunt. Prima. Petrus dicit, quem ſuſcitauit Deus ſolutis doloribus mortis: Ergo ſenſiſſet dolores uſq; ad reſurrectionem, idq; non in corpore exanimi, ſed in anima apud inferos. Secunda. Non derelinques animam meam in inferno: Ergo anima Chriſti apud inferos paſſa eſt, alioqui opus non habuiſſet opitulatore, qui ſe eriperet de inferno. Tertia. Si Chriſti anima non eſt paſſa apud inferos, non erit plena ipſius pro nobis ſatisfactio.

Reſpondeo ad primam, & conſequentiam nego. Nam antecedentis hic ſenſus eſt. Deus excitans filium ſoluit eum ab imperio mortis, quam mortem non ſine magnis doloribus expertus eſt.

Deinde cùm mors ipſa nihil aliud uide-
retur, quàm ipſorum cruciatuum ac do-
lorum uictoria, adeoq; plenum imperi-
um: Chriſtus meritò tū demum dolores
iſtos mortiferos ſuperaſſe dicitur, cùm
mortuus mortem uicit, ut in æternum
cum ſuis Deo uiuat.

Ad ſecundam, dico ſimiliter con-
ſequentiam falſam eſſe. Senſus uerborū
eſt. Non derelinques corpus meum ma-
nere mortuum in ſepulcro. Hanc inter-
pretationem requirit ſcopus concionis
Petri, & ipſe hebraiſmus eam compro-
bat. Nam ut Nephes, quo uocabulo u-
ſus eſt Dauid, ſæpe corpus exanime no-
tat, ut Leuit: 19. 21. Num: 5. 6. 9. Ita
Scheol ſepulcrum uſu ſcripturæ ſigni-
ficat, ex eo dictum quod ſemper uidea-
tur noua cadauera poſtulare.

Tertia ratio eodem laborat uitio.
Nā ſi animę Chriſti paſsio apud inferos,
ad plenam requiritur ſatisfactionem pro
peccatis noſtris, profectò corpus quoq;
ijſdem pœnis ſubiectum eſſe oportuit.
Siquidem noſtrum corpus non minus
obnoxi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

obnoxium fuit pœnis æternis quàm anima noſtra. Quid uerò cùm Chriſtus paueret, cùm ſanguinis grumos ſudaret, cùm ſe à Deo derelictum clamaret, non luebat ipſius anima pœnas peccatis noſtris debitas? Non eſt itaq; fas arbitrari Chriſtum poſtquàm ſemel Spiritum emiſit, in ullis doloribus fuiſſe uerſatum.

Quantum autem ad deſcenſum Chriſti ad inferos attinet, credendum eſt iuxta ſymboli uerba, eum uerè deſcendiſſe ad inferos, non quidem ut ibi puniretur, ſed ut ſe uictorem mortis & inferni declararet, ut deſcenſus Chriſti ad inferos, non ad humiliationem, ſed ad glorificationem & uictoriam Chriſti referatur. Plura teſtimonia de reſurrectione Domini non aſcribo, ſed hoc tantũ admoneo, quòd omnes promiſsiones de Chriſti æterno regno & perpetuo ſacerdotio, contineant in ſe reſurrectionis neceſsitatem. Quî enim fieret ut is qui certa morte tolleretur è medio, regnare poſſet æternum, niſi à mortuis reſurgeret?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Triumphus ſequitur qui etiam in Pſalmis & in Prophetis prænunciatus fuit. Pſalm: 68. Aſcendiſti in altum captiuaſti captiuitatem, accepiſti dona pro hominibus. Hæc uerba Paulus ad Ephеſ: accommodat ad triumphum Chriſti, quo ſuper peccato & regno Satanæ triumphans aſcendit in cœlum, & ſedet ad dexteram patris in æquali gloria & maieſtate. Teſtimonium & effectus huius triumphi eſt miſsio Spiritus ſancti, ſuper Apoſtolos in die Pentecoſtes, de qua Iohel Propheta in hunc prædixit modum. Erit in ultimis temporibus & effundam de Spiritu meo ſuper omnem carnem, & prophetabunt filij ueſtri, & filiæ ueſtræ. Et paulò poſt idem Propheta fructum huius triumphi ſubiungit. Et futurum ut quicunq; inuocauerit nomen Domini ſaluus fiat.

In partitione noſtra ſequitur. BENEFICIORVM CHRISTI APPLICATIO ET FRVCTVS. Hanc applicationem fieri

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

per fidem multa teſtimonia oſtendunt. Pſalm: 2. Beati omnes qui confidunt in ipſum.

Pſal: 84. Domine Zebaoth, beatus eſt homo qui confidit in te. Vtrunq; dictum & inſtrumentum quo nobis applicamus beneficia mediatoris, & fructum continet. Inſtrumentum eſt fiducia, fructus autem beatitudo, hoc eſt, beata immortalitas. Vtrunq; etiam Iohel complectitur cùm inquit. Omnis qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. In hoc dicto fides è ſuo proprio effectu, qui eſt inuocatio Dei, deſignatur, fructus uero ſalutis uoce notatur.

Huc & illud Iſaiæ 53. In ſcientia ſua iuſtificabit ſeruus meus multos. Scientia fidem quæ oritur ex noticia & ab ea dependet, notat. Iuſtificationis uox per Synecdochen ſalutem ipſam & beatitudinem comprehendit. Sunt enim duæ ſalutis partes, iuſtificatio & glorificatio.

Iſaiæ 45. Conuertimini ad me, & ſalui eritis omnes fines terræ.

Hic

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Hic ſimiliter & fides inſtrumentum & ſalus fructus coniunguntur. Cum his dictis Propheticis multa congruunt in nouo teſtamento, quæ quia nota ſunt omitto.

Porrō fructus plenus triumphi Chriſti tum demum percipietur, ubi Dominus uenerit ad iudiciū excitatis mortuis, & omnes inimicos ſuos poſuerit ſcabellum pedum ſuorum. Pſal: 110. Tunc enim donabit immortalitate & æterna beatitudine, omnes qui in ſe crediderūt.

De hoc iudicio triumphali pauca ex Prophetis teſtimonia aſcribam.

Zachariæ 14. Ibi tunc ueniet Iehoua Deus meus, & omnes ſancti cum eo.

Iſaiæ 3. Dominus ad iudicium ueniet cum ſenioribus ſui populi, & principibus eius.

Pſalm: 9. Parauit in iudicio thronū ſuum.

Iſaiæ 45. Per memetipſum iuraui, egredietur de ore meo iuſticiæ uerbum,

&

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

& non reuertetur, quia mihi curuabunt omnia genua.

Pſal: 61. Tu reddes unicuiq; ſecundum opera ſua.

Cum his prophetijs conueniunt dicta Chriſti, & Apoſtolorum. Matth: 24. & 26. Luc: 17. Iohan: 5. Ro: 14. 2. Corin: 5. 1. ad Theſſa: 4. 1. Pet: 3.

Hoc iudicio peracto uidebimus, iuxta Pſalmum 17, faciem Chriſti in iuſticia, & ſatiabimur cùm euigilauerimus ad ſimilitudinem eius, hoc eſt, ut Iohannes & Paulus interpretantur, erimus conformes filio Dei. Primùm quo ad animam iuſticia & innocentia. Deus enim erit omnia in omnibus. Deinde quo ad corpora. Nam ſaluator quem expectamus de cœlo aduenturum, reddet noſtra corpora conformia ſuo glorioſo corpori, idq; ea potentia qua poteſt ſibi ſubijcere uniuerſa. Atq; deinde celebrabimus perpetuum ſabbatum in omni æternitate per Ieſum Chriſtum, Regem, Sacerdotem, & ſaluatorem noſtrum unicum

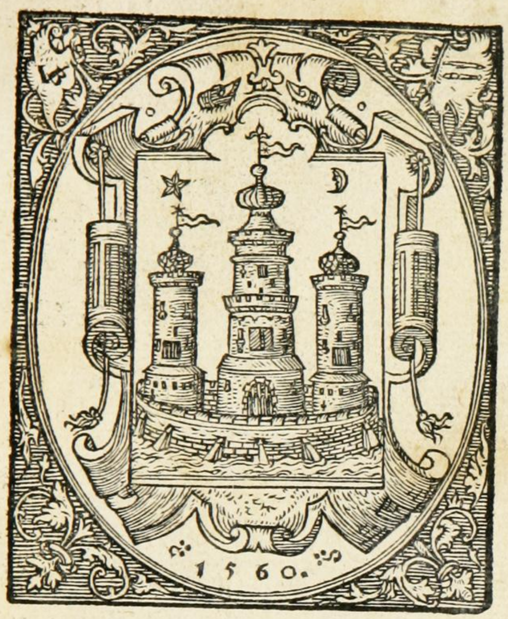
cui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit be-
nedictio, & gloria, & ſapientia, & gra-
tiarum actio, & honor & uir-
tus, & robur in ſecula
ſeculorum,

AMEN.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

HAFNIÆ
Excudebat Laurentius
Benedict.

ANNO 1562.
Menſe Septembri.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Et cap. 23 Num DEUS de propinquo [illegible], dicit Jehova, et non
Deus de longinquo? [illegible] Annon coelum et terras ego impleo

GODE HANSEN

GØDE HANSØN.

GØD

1630

Vincit ali[illegible]
patri
EE25E0

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)

532.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
Hielmst. 532 8° (LN 851 8° copy 2)